

P400(2)

KÖNYVTÁROS

1982 MAR 1 10
KÖNYVTÁRSZAK
KÖNYVTÁRSZAK

2

1982

Klub és könyvtár a debreceni újkerti lakótelepen épült „Fiatalkasok otthoná”-ban.
Beszámolómat lásd a 82. oldalon

32. évfolyam, 2. szám
1982. február

TARTALOM

A Könyvtárosegyesület számvetése és tervei	59
BÉNYEI MIKLÓS: A könyvtárak a művelődés rendszerében	61
WALTER BÉLA: A könyvtár és környéke	67
ISKOLA ÉS KÖNYVTÁR	
BALOGH FERENCNÉ: Lesz-e belőlük olvasó felnőtt? A 13—15 éves fiatalok könyvtárhasználati szokásai egy vizsgálat tükrében	70
EGERVÖLGYI VILMOSNÉ: Hangos-képes eszköztár szakmunkástanulóknak Kitüntetések	73 74
MŰHELYKÉRDÉSEK	
KENYÉRI KORNÉLIA: Helyismereti gyűjtemény az üzemi könyvtárban ...	75
DR. TÓVÁRI JUDIT: A helyismereti gyűjtemény, mint lehetséges tudomá- nyos műhely	78
KÖNYVTÁRI ÉLET	
Klub és könyvtár a házban (<i>Elek Sándorné</i>)	82
Szocialista brigádok olvasóköre (<i>Csernus Gyuláné</i>)	84
Egyes könyvtárak tudományos könyvtárrá minősítése	86
Sorsok és pályák. VÉRTESY MIKLÓS: „Valamivel mindig többet adott, mint amit vártak tőle”. Beszélgetés DR. GYÖRE PÁLLal	87
A lapokban olvastuk (<i>Somogyi Néplap, Szabad Föld</i>)	89, 91
Hírek	93
LÁTÓKÖR	
GÁLNÉ BALLAGI ÁGNES: Pillantás az NSZK szaksajtójának tükrébe	94
Magyar—szovjet könyvtárügyi szeminárium (<i>sg</i>)	98
Olvastuk	99
V. BARÁNY ÉVA—B. MRÁZ BORBÁLA—SZABÓ NATÁLIA: Fiatalok irodalmi, zenei és képzőművészeti ízlése. Hatásvizsgálat 14—19 évesek körében	100
TÓTH ANDRÁS: Első állami könyvtári szabályzatunk — 1779 (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	104
<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i> : SZENTMIHÁLYI JÁNOS 1908—1981	107
A Könyvtáros galériája: RÉVÉSZ NAPSUGÁR (<i>Lenkey István</i>)	108
Helytelenül—helyesen: „Hamar gyorsan” (<i>Szabó Ernő</i>)	109
KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM	
STIER MIKLÓS—SZÁSZ ZOLTÁN: A helytörténetírás módszertani kérdései. Új- és legújabb kor (<i>Páldy Róbert</i>)	110
BIBLIOGRÁFIAK	
Könyvtári kis tükör. Ajánló könyvjegyzék. Irodalomtudomány, nyelvészet 1945—1979 (<i>Pálvölgyi Endre</i>)	111
V. BUSA MARGIT: Kazinczy Ferenc. Bibliográfia (<i>Korompai Gáborné</i>) ...	112
Új Hang repertórium 1952—1956 (<i>l—s</i>)	113
Lapozgató	114
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	116

A lapunk e számában közölt grafikák és ex librisek Révész Napsugár alkotásai

Из содержания

- Деятельность Общества венгерских библиотекарей в 1981 году и планы на 1982-ый год (59);
Бенеи Миклош: Место библиотек в системе просвещения (61);
Валтер Бела: Библиотека и ее общественное окружение (67);
Балог Ференц: Навыки по пользованию библиотекой у молодежи 13—14-летнего возраста в свете одного исследования (70);
Кенери Корнелия: Надо ли профсоюзным (заводским) библиотекам собирать документы об истории завода? (75);
Товари Иудит: Краеведческий отдел областных библиотек как научная мастерская (Работа в мастерской) (78);
Галль Баллаги Агнеш: Актуальные вопросы библиотечного дела ФРГ в свете западногерманской специальной печати (94);
Венгеро-советский семинар по библиотечному делу (98);
В. Барань Ева—Б. Мраз Борбала—Сабо Наталия: Литературный, музыкальный и художественный вкус молодежи 14—19-летнего возраста (100);
Тот Андраш: Первый венгерский государственный устав библиотеки из 1779 года (104).

From the contents

- Activities in 1981 and plans for 1982 of the Hungarian Library Association (59);
Miklós Bényei: Place of the libraries in the system of adult education (61);
Béla Walter: The library and its social environment (67);
Mrs. Ferenc Balogh: Trends in library use of 13 to 15 years old youths as reflected in an investigation (70);
Kornélia Kenyéri: Should trade-union or factory libraries collect documents on the history of their factory? (75);
Judit Tóvári: Local history collections as scientific workshops in county libraries (Workshop problems) (78);
Agnes Ballagi (Mrs. Gál): Contemporary problems in the librarianship of the GFD in West German library journals (94);
Hungarian—Soviet library seminar (98);
Eva V. Bárány—Borbála B. Mraz—Natalia Szabó: Literary, musical, and artistic taste of 14 to 19 years old youths (100);
András Tóth: The first Hungarian library statutes from 1779 (104).

Aus dem Inhalt

- Die Tätigkeit des Vereins Ungarischer Bibliothekare im Jahre 1981 und seine Pläne für das Jahr 1982 (59);
Miklós Bényei: Die Lage der Bibliotheken im System der Kultur (61);
Béla Walter: Bibliothek und ihre gesellschaftliche Umgebung (67);
Frau F. Balogh: Die Gewohnheiten der 13—15 jährigen Jugendlichen in der Bibliotheksbenutzung im Spiegel einer Untersuchung (70);
Kornélia Kenyéri: Sollen die Gewerkschafts-(Betriebs-)bibliotheken betriebsgeschichtliche Dokumente sammeln? (75);
Judit Tóvári: Die ortskundliche Sammlung der Komitatsbibliotheken als wissenschaftliche Werkstatt (Werkstattfragen) (78);
Frau Agnes Gál-Ballagi: Die aktuellen Fragen des Bibliothekswesens der Bundesrepublik Deutschland im Spiegel der westdeutschen Fachpresse (94);
Ungarisch—sowjetisches Seminar vom Bibliothekswesen (98);
Frau Eva V. Bárány—Frau Borbála M. Mraz—Natalia Szabó: Literarischer, musikalischer und bildkünstlerischer Geschmack von 14—19jährigen Jugendlichen (100);
András Tóth: Die erste ungarische Bibliotheksbenutzungsordnung aus 1779 (104).

Cikkeink szerzői

- V. Bárány Éva*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 6. sz. kerületi könyvtárának helyettes vezetője; *Dr. Bényei Miklós*, az MSZMP Hajdú-Bihar megyei Bizottságának munkatársa; *Gálné Ballagi Agnes*, az FSZEK vezető szakfelügyelője; *Kenyéri Kornélia*, a Pest megyei SZMT Központi Könyvtárának munkatársa; *Korompai Gáborné*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtárának tudományos munkatársa; *Lenkey István*, a Debreceni Református Teológiai Akadémia könyvtárának vezetője; *B. Mraz Borbála*, az FSZEK 6. sz. kerületi könyvtárának munkatársa; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *Pátvölgyi Endre*, a Könyvtáros munkatársa; *Szabó Ernő*, a Népművelés olvasószerkesztője; *Szabó Natália*, az FSZEK 6. sz. kerületi könyvtárának munkatársa; *Tóth András*, a Petőfi Irodalmi Múzeum ny. osztályvezetője; *Dr. Tóvári Judit*, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője; *Walter Béla*, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Pulmonológiai Klinikájának könyvtárosa.

Főszerkesztő: Gerő Gyula
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805
Kiadja a Lapkiadó Vállalat
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: Siklósi Norbert

KÖNYVTÁROS
A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Egyetemi Nyomda — 81.7677 Budapest, 1982.
Felelős vezető: Sümegi Zoltán igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivatalkónál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/4 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Kúkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

A Könyvtárosegyesület számvetése és tervei

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete december 8-án tartotta meg a Pataky István Művelődési Központban elmúlt évi küldöttközgyűlését. A tanácskozás elnökségében helyet foglalt *Villangó István*, a Művelődési Minisztérium közgyűjteményi főosztályának vezetője és *Molnár József*, a levéltári osztály vezetője is.

*Dr. Zsidai József*nek, az egyesület elnökének megnyitója után *Kovács Dezső* főtitkár számolt be az 1981-ben végzett munkáról. Részletesen szólt az év legfontosabb eseményeiről, kiemelve azt az eredményes munkát, amelyet az egyesület a IV. országos könyvtárügyi konferencia előkészítésében, a szervezésben, a tanácskozás ajánlásaiban és dokumentumaiban foglaltak széles körű ismertetésében, valamint azok megvalósítása érdekében végzett. Ez utóbbi célt szolgálta a jól szervezett és szakmailag is sikeres XIII., kaposvári vándorgyűlés is.

A főtitkár a továbbiakban elmondotta, hogy az egyesület szervezetei a beszámolási időszakban csaknem 150 rendezvényt tartottak. Több mint 20 előadás foglalkozott a könyvtárügyi konferencia előkészítésével és eredményeinek ismertetésével, de a rendezvények tematikája kiterjedt az iskolai könyvtárügyre, az ifjúság könyvtári ellátására, a korszerű szakirodalmi szolgáltatásokra, a könyvtár- és tájékoztatásügy gépesítésére, valamint — a legutóbbi küldöttközgyűlés határozatának megfelelően — az új bibliográfiai leírás szabványának ismertetésére is. A szervezetek meghívták rendezvényeikre a könyvterjesztő vállalatokat is, hogy közösen keressék a könyvtárak ellátásának új, hatékonyabb módszereit. Öröndetes, hogy megelégnült a szervezetek közötti együttműködés: különösen a zenei könyvtárosok és a gyermekkönyvtárosok szekciója épített ki jó kapcsolatokat a területi szervezetekkel. Ezt követően *Kovács Dezső* részletesen értékelte a területi szervezetek, a szekciók és a bizottságok munkáját, valamint a központi rendezvényeket, amelyek közül kiemelkedtek az Eötvös Klubban tartott vitautalások (például az egyetemi könyvtárosképzéssel foglalkozó ülés, valamint a négy budapesti könyvtár, illetve tájékoztatási intézmény újonnan kinevezett főigazgatóival folytatott konzultáció).

Szó esett a beszámolóban arról is, hogy az 1981-ben megalakult levéltáros szekció miként illeszkedett be az egyesületi életbe: a levéltárosok az egyesület tagjainak segítségével viszonylag rövid idő alatt megtalálták a társadalmi és szakmai összefogásnak azt a formáját, amelynek keretében különböző nemzedékekhez tartozó tagjaik a levéltári munka korszerűsítéséről, a közgyűjtemények egységes feladatairól érdemben tanácskozhatnak. A szekció ma már a levéltárakban dolgozók 65 százalékát tekintheti tagjának. A csaknem egyéves működés bebizonyította, hogy a levéltárosok csatlakozása hozzájárult a közgyűjteményi szemlélet térnyeréséhez, a könyvtárosok és levéltárosok kapcsolatainak erősítéséhez.

A továbbiakban a főtitkár a nemzetközi kapcsolatok alakulásával foglalkozva utalt arra, hogy az egyesület tagjai közreműködtek az IFLA 47. közgyűlésének előkészítésében és munkájában is, valamint szólt azokról a tárgyalásokról, amelyeket az egyesület vezetői folytattak Lipcsében arról, miként fokozhatjuk részvételünket a nagy IFLA programokban; az UAP-ban (Universal Availability of Publications: Kiadványok Egyetemes Hozzáférhetősége, lásd *Könyvtáros* 1978/4.), az UBC-ben (Universal Bibliographic Control: Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel, lásd *Könyvtáros* 1977/2.) és az Intermarc-ban, a számítógépes katalogizálás egyik nemzetközi csereformátumában. Budapesten két jól sikerült nemzetközi konferencia szervezésében is közreműködött az egyesület: a Nagyvárosi Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének, az INTA-MELnek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szervezésében augusztusban, a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (AIBM) és a Hangarchívumok Nemzetközi Szövetségének (IASA) szeptemberben tartott konferenciáját a tőle telhető módon segítette. Az egyesület felvette a kapcsolatot az osztrák tudományos és szakkönyvtárak egyesületével, s e kapcsolatfelvétel első eredményeként *Dr. Franz Kroller* professzor, a grazi egyetemi könyvtár igazgatója előadást tartott Budapesten a könyvtári munka és a tájékoztatás gépesítésének ausztriai eredményeiről.

A főtitkári beszámoló a továbbiakban elemezte az egyesület kapcsolatait a Művelődési Minisztériummal, a szakajtóval, a nagyobb könyvtárakkal és tájékoztatási

intézetekkel, majd ismertette a szervezet működési adatait. Ezek szerint az egyesületnek 1981. december 1-én 3710 tagja volt, 317-tel több mint 1980-ban. A szervezetek létszáma állandósult, a növekedés nagyobb része a levéltárosok belépéséből adódott. 1981-ben alakult meg a nagy aktivitásról tanúságot tevő audiovizuális bizottság. Még mindig nem oldódott meg a szervezethez nem tartozó budapesti tagok összefogásának gondja.

A főtitkár beszámolóját követően *dr. Walleshausen Gyula*, az ellenőrző bizottság elnöke tett jelentést az 1981. évi ellenőrzések tapasztalatairól. *Villangó István*, a minisztérium közgyűjteményi főosztályának vezetője felszólalásában elismeréssel beszélt az egyesület 1981. évi munkájáról, a IV. országos könyvtárügyi konferencia előkészítésében való tevékeny és kezdeményező részvételéről, a mozgósító erőről, amelylyel az egyesület munkára, a feladatok végrehajtására ösztönzi tagságát. Megállapította, hogy az egyesület elsősorban a tartalmi munkára helyezte a hangsúlyt, s ehhez sikerült megfelelő szervezeti kereteket is találnia, kialakítania. Mind a könyvtár-, mind a levéltárügy nyert azzal, hogy a könyvtárosegyesület otthont adott a levéltárosoknak. Az 1981-es év jó tapasztalatainak figyelembevételével 1982-ben a fő feladat a könyvtárostársadalom mozgósítása legyen a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak végrehajtása érdekében. Ehhez feltétlenül szükséges a *tartalékok* feltárása. A könyvtárosegyesületnek fórumot kell teremtenie a fiatal szakemberek közéleti szereplése számára, amire nyitottsága és demokratizmusa alkalmassá is teszi. Leszögezte, hogy az ágazati irányítás a jövőben is számít az egyesület segítségére.

A küldöttek egyhangúlag elfogadták a főtitkári beszámolót, majd *Zsidai József* tizenöt egyesületi tagnak társadalmi munkájáért könyvjutalmat adott át.

A szünet után *Vajda Erik* alelnök alapszabály-módosítási javaslatot terjesztett elő: a hatékonyabb munka, a tervek kialakítása és maradéktalan végrehajtása érdekében a szervezetek és az elnökség tisztségviselőinek mandátumát terjesszék ki az eddigi háromról négy évre. Javasolta továbbá a jelenlegi tisztségviselők mandátumának egyéves meghosszabbítását is, s kifejtette, hogy az eddigi, évenként rendezett küldöttközgyűlést a jövőben kétevenként kellene megrendezni. A javaslatot a küldöttek elfogadták. A tagdíj felemeléséről szóló előterjesztést több módosítással szintén jóváhagyták, s így az a jövőben összességét tekintve mintegy 50 százalékkal magasabb lesz.

Az egyesület 1982. évi tervezett munkájának főbb irányait *Zsidai József* elnök ismertette. Az MKE legfontosabb feladatai: a termelés fejlesztésével és a termelést szolgáló kutatással összefüggő információellátás és szolgáltatások javítása; az ifjúság olvasóvá nevelésének hatékony támogatása, ennek keretében az iskolákkal való kapcsolatépítés javítása, a pedagógiai, pszichológiai ismeretek és eredmények alkalmazása a könyvtári munkában. A szervezeti élet terén fontos feladat a levéltárosokkal való kapcsolat továbbépítése és az irattárosok bevonása az egyesületi és szakmai munkába. Továbbra is foglalkozni kell a képzéssel, elsősorban annak tartalmával, a komplex művelődési intézmények kérdéskörével, és támogatni kell a módszertani munka megújítására irányuló törekvéseket. A haladó szakmai hagyományok ápolása — elsősorban a könyv- és könyvtártörténeti bizottság keretében — is kiemelt feladat.

A nemzetközi kapcsolatok eddigi jó hagyományait is folytatni kell. A számítástechnika alkalmazásának, fejlesztésének elősegítése érdekében Ausztriával és az NSZK-val is az eddigieknél jobb együttműködést kell kialakítani.

Ugyancsak fontos feladat az IFLA szervezeteiben végzett sokoldalú tevékenységünknek a lehetőségekhez mért fenntartása. Végül elmondotta, hogy a XIV. vándorgyűlést 1982. augusztusában Miskolcon fogják megtartani, *tárgya a szakirodalmi információellátás helyzete és fejlesztési iránya* lesz.

A feladatok ismertetését követő vitában többen kérték, hogy az egyesület 1982-ben tárgyalja majd az ötnapos munkahét bevezetésével kapcsolatos kérdéseket, a budapesti, területi szervezetekhez nem tartozó könyvtárosok szervezeti életének kialakítását és a külföldi adattárakkal kiépítendő közvetlen számítógépes kapcsolatok szakmai, valamint gazdasági kérdéseit. A tanácskozás befejezéseként *Vajda Erik* ismertette az 1981. évi költségvetés végrehajtását és az 1982. évi egyesületi gazdálkodás fő szempontjait.

A könyvtárak a művelődés rendszerében

A könyvtár a művelődés egyik alapintézménye. E gyakran emlegetett megállapítás a könyvtárosok körében ma már szinte közhelyszámba megy, jogosságát a többi kulturális ágazat szakemberei sem igen vitatják, sőt az úgynevezett kívülállók is egyre inkább elfogadják. A tétel részletekbe menő elméleti bizonyítása azonban még nem történt meg, s megvalósulása a gyakorlatban sem teljesen zavartalan. A könyvtárnak a különféle művelődési intézményekhez való viszonya sem kellően kimunkált, s ez is egyik oka az olykor-olykor előforduló funkciókeveredésnek, indokolatlan párhuzamosságnak, értetlenségnek, sőt szembenállásnak. További tanulmányozást igényel például a könyvtárak, múzeumok, levéltárak és más információtárak gyűjtőköreinek elhatárolása, összehangolása, a művelődési otthonok és a közművelődési könyvtárak, az iskolák és a könyvtárak együttműködése, a kutatóhelyek és a könyvtárak kapcsolata stb. Helyes következtetésekre úgy juthatunk, ha nemcsak az egyes kulturális ágak szempontjából vizsgáljuk a felvetendő kérdéseket, hanem a művelődés egészéből kiindulva is. Ezt az elvet követve kíséreljük meg az alábbiakban a könyvtáraknak a művelődés rendszerében elfoglalt helyét megtalálni. Hangsúlyozni szeretnénk: próbálkozásról van szó, amely nem is érintheti a téma valamennyi részletét, csupán az eddigi kutatási eredmények és a tapasztalati tények figyelembevételével néhány fontosabb elemet, vonást ragad ki.

A művelődés fogalma és rendszere

Mindenekelőtt arra kellene választ adnunk, hogy mi a művelődés? A kultúra-elméleti kutatásoknak ugyanis ez az egyik legvitatottabb kérdése; a kultúra, a művelődés fogalmának értelmezését a sokféleség jellemzi. A fogalom a történelem folyamán gyakran változott, s a különféle tudományágak (a filozófia, az etnográfia, a régészet, a művelődéstörténet, a pedagógia stb.) ma is mást és mást értenek rajta. Sokféle megközelítése van a marxista kutatók körében is, bár az ő véleményük néhány lényeges pontban megegyezik (a kultúra történeti és osztályjellege, társadalmi-gazdasági meghatározottsága, egyetemes volta, belső tartalmi egysége, kontinuitása és diszkontinuitása, az anyagi és a tudati dialektikája). Számos részletben azonban eltérő nézeteket vallanak. Bizonyítja ezt a Kossuth Kiadó gondozásában 1980-ban megjelent, *A kultúra fogalmáról* című tanulmánykötet. A 19 szerző felfogása közötti különbség jól érzékelhető, még akkor is, ha nézeteikben bizonyos hasonlóságok szintén fellelhetők.

Nincs tehát egyetlen általánosan elismert és végérvényesnek tekinthető meghatározás. Vannak viszont különféle értelmezések, amelyekről az imént említett köteten kívül *Kozma Tamásnak A kultúra fogalma a társadalomtudományi kutatásokban* (Neveléstudományi Közlemények, 1976. 1. sz. 5—18. old.) című cikkében olvasható igen jó összefoglalás. Egyebek között találkozunk olyan magyarázatokkal is, amelyek az általában szinonim fogalomként használt latin eredetű „kultúra” és a magyar „művelődés” (az előbbi tükörképe) szónak eltérő jelentést tulajdonítanak. Nevezetesen a „kultúra” kategóriáját tágabbnak, átfogóbbnak tekintik; a „művelődés” kifejezést pedig a szűkebb értelmezés számára tartják fenn. Ma még nemigen látható, hogy ezek a racionális törekvések hoznak-e maradandó eredményt. Egyelőre csak remélni lehet, hogy enyhítenek majd valamit a fogalmi bizonytalanságból fakadó gondokon. Pillanatnyilag az a helyzet, hogy célszerűbb a „kultúra” — már régóta kialakult — tágabb és szűkebb felfogásáról (még pontosabban: felfogásairól) beszélni. A „művelődés” és ikerszava, a „műveltség” eleve e kettős jelentéssel született.

A legtágabb — szokás mondani: filozófiai — értelmezés szerint a kultúra az ember, a társadalom által létrehozott anyagi és szellemi javak (dolgok, eszmék, intézmények stb.), értékek összessége, valamint a létrehozásukra, felhasználásukra irányuló tudatos, célszerű tevékenység (munka, gazdálkodás, nevelés, életmód stb.) és ennek eszköztársa. Vannak, akik a tevékenységek bizonyos fajtáit — például a gazdaságit — kirekesztik a fogalomból. Ebben a felfogásban a kultúrának tevékenység- (folya-

mat-) és tartalom- (állapot-) oldala határolható el. A magyar művelődés szó inkább az előbbit, a műveltség inkább az utóbbit jelöli, bár átfedés is megfigyelhető. E megközelítés jogossága nemigen vitatható, hiszen a szellemi és az anyagi szféra dialektikus kölcsönhatásából, egységéből indul ki. Gyakran zavart okoz azonban, hogy e tág felfogásban a kultúra lényegében az emberi tevékenységgel, a társadalmi gyakorlatl-
tal azonos, nem mutathatók ki sajátos vonásai.

A szűkebb értelmezés szerint a kultúra, a művelődés fogalma a társadalom **szellemi életéhez** kötődik; a mindennapi, hagyományos szóhasználatban magát a szellemi életet jelöli. Az elméleti irodalomban is elég gyakori ez a felfogás; közhírt a kultúra és a tudati felépítmény vagy a kultúra és a társadalmi tudatformák azonosítása. Újabban a kutatók pontosabb körülhatárolásra törekkeznek. Többen úgy vélik — e sorok írója is —, hogy a művelődés a szellemi, tudati tevékenységnek csak egyik, ám legfontosabb része, amely felöleli ennek objektíválódott (tárgyasult) termékeit, intézményeit és eszközeit is. (Ilyenformán a műveltség a szellemi javakkal vagy azok birtoklásával azonos.) Marx mindezt a szellemi termelés nagyon kifejező kategóriájába foglalta össze. Mint a rögtönzött definícióból is kitűnik, a kategória nem tartalmazza a tudati működés valamennyi fajtáját: a reprodukáló munka gondolati elképzelése, eltervezése, az adminisztráció, a jelek és jelzések stb. kívül maradnak rajta.

Ebben a szűkebb s véleményünk szerint gyakorlati szempontból — így a mi szempontunkból is — jobban használható és elméletileg szintén indokolható megközelítésben a művelődés a társadalmi élet, a társadalmi cselekvés egyik sajátos területeként jelenik meg. Maga is összetett jelenség, bonyolult viszonyrendszer, amelynek szerkezeti részelemei, egyes oldalai szervesen, dialektikusan kapcsolódnak egymásba.

Mivel az ember legfőbb sajátossága a tudatos tevékenység, célszerű a **művelődést** is **elsősorban tevékenységi formaként** felfogni. Mint ilyen, őt főbb mozzanatra bomlík: alkotás, közvetítés, felhalmozás, elsajátítás, irányítás.

Az **alkotás** új szellemi értékek, új ismeretek, eddig nem létező formák előállítás-
sa; például tudományos kutatás, felfedezés, művészeti és irodalmi alkotás, új termelési-technikai eszközök konstruálása, ipari formatervezés, erkölcsi-jogi normák megfogalmazása, elméleti gondolkodás stb. A hangsúly mindig az „új” jelzőn van; a végeredmény mindig új információ vagy a már meglévők új összefüggésbe állítása.

A **közvetítés** tudattartalmak, kulturális értékek (azaz a műveltséganyag) közlése, meg- és átörökítése, átadása, hagyományozása, terjesztése: például oktatás, hangverseny, ismeretterjesztés, kiállítás, filmvetítés, tömegtájékoztató stb. Az átszarmaztatott tudattartalom lehet abszolút új ismeret (műalkotás, találmány, eszme stb.), és lehet relatíve új, vagyis annak számára ismeretlen, aki felé a közlés irányul (tananyag, filmfelújítás, egy könyv új kiadása stb.).

A **felhalmozás** a létrehozott, tárgyi formát öltött, fennmaradt értékek összegyűjtése, rendszerezése, őrzése, gondozása: például könyv- és hanglezgyűjtés, levéltári és múzeumi munka, műemlékvédelem, katalogizálás stb.

Az **elsajátítás** az ismeretek, a szellemi javak befogadása, a személyiség részévé alakítása: például tanulás, olvasás, tévézés, zenehallgatás, múzeumlátogatás, szakmai képzettség megszerzése stb. Sohasem passzív szemlélődés (hallgatás, jelenlét), hanem győztrelmes, gyönyörködtető, mindig aktív tevékenység.

Az **irányítás** az előbbi folyamatok szervezése, igazgatása, vezetése stb. Legátfogóbb eleme a művelődéspolitikai, amely további részágazatokra tagolódik. Gyakori eset, hogy az irányítás mozzanatát az orientálással tévesztik össze, amely a lehetséges befogadó ilyen vagy olyan irányba, bizonyos szellemi termékek felé való ösztönzését, a szellemi javak iránti igény felébresztését jelenti. (A keveredés egyik forrása, hogy a művelődéspolitikai, a művelődésirányítás is magára vállalja ezt a feladatot — olykor nyíltan, máskor burkoltan.)

A felsorolt tevékenységfajták a gyakorlatban nem határolódnak el ilyen élesen. Egyrészt sok az átfedés: vannak formák, amelyek egyszerre tartalmazzák az alkotás és a közvetítés (például a színjátszás), a felhalmozás és az elsajátítás (például a honismereti munka), az alkotás és a befogadás (például az amatőr művészeti csoportok) stb. mozzanatát; a közművelődés korszerű, szocialista koncepciója az elsajátítás, fel-

halmozás, terjesztés és alkotás egységére épít. Másrészt a különböző részfolyamatok feltételezik egymást: alkotás nélkül nincs felhalmozás, közvetítés és befogadás, felhalmozás nélkül alkotás, átszármaztatás és elsajátítás stb. Megemlítendő még az is, hogy társadalmi méretekben a részmozzanatok nem egymás után, hanem egyidőben vannak jelen, a felvázolt utat csak egy-egy ismeret járja be ily módon, vagy csak egyének, kisebb csoportok esetében válhatnak külön az egyes elemek.

A művelődés szó egyébként rendkívül kifejező: a visszaható alak már önmagában is utal arra, hogy a művelődési tevékenység társadalmi jellegű. Hiszen miközben egy-egy személy vagy kisebb csoport új ismereteket, produktumokat alkot vagy ilyenekhez jut, a társadalom, az egyetemes emberiség is művelődik, gyarapodik általa. Mondhatjuk úgy is, hogy a művelődés a szellemi és áttételesen az anyagi műveltségben való előrehaladás össz társadalmi folyamata. Természetesen e folyamat magában foglalja az egyén, az egyes emberek művelődését, „kiképződését”, szellemi gazdagodását is.

A művelődési tevékenység fontos jellemzője az aktivitás. Ez könnyen belátható, ha az ember (vagy egy közösség) és a tudattartalmak, ismeretek viszonyaként szemléljük. A közvetítés (és az irányítás) viszont ember és ember közötti viszony is, ahol már beszélhetünk aktív és passzív félről (tanár és diák, előadó és hallgató, szereplő és néző stb.). A közvetítés persze csak — és csakis — akkor eredményes, akkor kapcsolódik hozzá a befogadás, elsajátítás mozzanata, ha az úgynevezett passzív fél a folyamatban aktivizálódik. Specifikuma még a művelődésnek a tudatos, célszerű és értékelő válogatás: választás az értékes és az értéktelen, a lényeges és a lényegtelen, a hasznos és a haszontalan között — valamilyen cél (egyéni, csoport-, osztály-, nemzeti stb.) érdekében. Ma már egyre általánosabbá válik, hogy a művelődés — beleértve az önművelést, az elsajátítást is — szervezett formában, intézményi, szervezeti keretekben megy végbe. A tudatosság, a célszerűség és a szervezethez való kötődés meg a többi környezeti hatástól; tehát nem tartozik ide az anyanyelv elsajátítása, a családi nevelés, bizonyos szokások, hiedelmek megismerése, a hétköznapi beszélgetés, a járulékos tapasztalatszerzés stb.

A művelődés struktúrájának további elemeit ezek után elegendő felsorolásszerűen érinteni. A fogalom tartalmi, tárgyi, módszerbeli, intézményi és személyi oldaláról szólunk, hozzátéve: lehetséges más — például földrajzi, kronológiai — felosztás is.

A *tartalmi oldal* a műveltséganyagot, az ismereteket jelenti, és azt mutatja meg, hogy a tudattartalmak, információk a valóság (a természet, a társadalom, az emberi gondolkodás) mely szeletét, szféráját tükrözik: például biológiai, fizikai ismeretek, filozófiai tanok, erkölcsi nézetek, közgazdasági elméletek stb.

A *tárgyi oldalt* a művelődési tevékenység során keletkezett, objektíválódott, materiális alakban megjelenő szellemi termékek, értékek, információhordozók alkotják: például szobrok, filmek, regények, műszaki találmányok, jogszabályok, újságok, könyvek, hanglemezek, bibliográfiák stb.

A *módszerbeli vagy eszközoldal* arra utal, hogyan, milyen módszerekkel történik az alkotás, a közvetítés stb.: például ásatás, tanóra, rendezvény, kísérlet, vita. Ide tartozik a művelődés eszközürendszere is: például az írás, a rádiókészülék, iskolai szemléltető eszköz, magnetofon stb.

Az *intézményi oldalhoz* azokat a szervezeti formákat, intézményeket soroljuk, amelyekben a művelődési folyamat végbemeleg: például a kutatóintézet, iskola, kiadó-vállalat, művelődési otthon, könyvtár, múzeum, klub, a kulturális irányítás szervei stb.

A *személyi oldal* a művelődés szubjektumait, a folyamatban részt vevő személyeket jelöli (például tudósok, gondolkodók, művészek, pedagógusok, népművelők, levéltárosok, iskolai tanulók, könyvtári olvasók, színházi közönség stb.). Sajátos társadalmi réteg az értelmiség, amelynek hivatásszerű feladata a szellemi munka (az alkotás, a közvetítés, a felhalmozás, az irányítás).

A művelődés rendkívül szorosan kapcsolódik az emberi-társadalmi tevékenység egészéhez, ezen belül a társadalmi lét szempontjából döntő jelentőségű termelő munkához. Mindenkori állapotát, dinamizmusát, kiterjedtségét és az egyes embereknek, csoportoknak, osztályoknak a kultúrához való viszonyát (érdekeltség, igények, lehe-

tőségek stb.) elsősorban a társadalom fejlettségének mindenkori szintje, illetve az adott osztály, csoport, egyén társadalmi helyzete határozza meg; közelebbről: a termelőerők színvonal, a társadalmi-gazdasági struktúra, a demográfiai és a települési viszonyok, a munkamegosztás, a munkaidő hossza, a szociális és a kommunális ellátottság, az életszínvonal, az életkörülmények stb. A művelődés viszont közvetlenül vagy közvetve hat a termelőmunkára, az elosztásra, a politikai irányításra, a természeti környezetre, az életmód alakulására stb. Az is nyilvánvaló, hogy az úgynevezett anyagi és a szellemi tevékenység között sincs merev válaszfal, különállásuk viszonylagos. Hiszen minden anyagi jellegű cselekvés a tudat közbeiktatásával történik, s az anyagi termelés némely eleme — például a vezetés és a munkaszervezés, a nyilvántartás — a szellemi tevékenység körébe tartozik. Ugyanakkor a szellemi munka számos eredménye materializálódik, tárgyi formát ölt: új gépek, új növényfajták, műalkotások stb. A kultúra tágabb és szűkebb értelmezése tehát közelíthető egymáshoz; például úgy, hogy a művelődési tevékenység fentebb említett öt mozzanatát kiegészítjük egy hatodikkal: az *alkalmazással*. E kategória — vagy más hasonló — az információk, tudattartalmak, szellemi értékek gazdasági, politikai és egyéb, azaz a művelődésen kívüli felhasználását jelölhetné. Hogy beiktatása valóban lehetséges-e, az csak további kutatások után dőlhet el; e cikk a részletezőbb kifejtésre nem vállalkozhat.

A könyvtárak helye

Ha a könyvtáraknak a művelődés rendszerében elfoglalt helyét keressük, mindekelőtt az *intézményi oldalra* gondolunk. Hiszen a könyvtár úgy él tudatunkban — cikkünk kiindulópontja is ez volt — mint művelődési alapintézmény. Magán viseli a kultúra egészére jellemző vonásokat is: történeti jelenség, társadalmilag meghatározott, osztályjellegű stb. (Ezek bővebb elemzését ezúttal szintén mellőzzük.) Sajátosságait a tevékenységi oldal szemügyre vételével találhatjuk meg.

A könyvtárak a kulturális *felhalmozás* intézményeként jöttek létre. Mindmáig a gyűjtés, a megőrzés, a nyilvántartás, továbbá a feltárás és a rendszerezés — vagyis a felhasználásra való alkalmassá tétel — az egyik legfontosabb társadalmi funkciójuk. A magyarországi (1976. évi 15. számú) törvényerejű rendelet is abban jelölte meg a könyvtár egyik feladatát, hogy „megőrizze és hozzáférhetővé tegye azokat a könyvtári anyagokat, amelyek az egyetemes, a nemzeti és a nemzetiségi kultúra, valamint a tudományos kutatás szempontjából jelentősek”. Rögtön felvetődik azonban a kérdés: melyek ezek a „könyvtári anyagok”, azaz milyen információkat, információhordozókat gyűjt, őriz és rendszerez ez az intézménytípus. Az elnevezés ugyanis félrevezető: azt sugallja, hogy csupán könyvek találhatók benne. E leszűkítő szemlélet bizonytalanságát, tarthatatlanságát két gyakorlati tény igazolja: egyrészt az, hogy az idők folyamán a könyv formája és fogalma is sokat változott (és nyilván változik ezután is), másrészt az, hogy a könyvtárak másfajta dokumentumokat is gyűjtöttek, gyűjtenek. Az tehát a helyes megközelítés, amelyik a bevált és elterjedt kifejezést meghagyva, a tartalmi és tárgyi oldalt összetettebben értelmezi. Eszerint a könyvtárak *rögzített információkat*, illetve tudattartalmakat, ismereteket hordozó, magukban foglaló *dokumentumokat őriznek*. Mégpedig olyan dokumentumokat, amelyek a világról szerzett ismeretek legjavát, lényegében az emberiség által teremtett szellemi értékek, az emberi műveltség döntő hányadát tartalmazzák. A forma kezdetől fogva másodlagos volt: az agyagtábla, a papirusztekercs, a pergamen, a kódex, a nyomtatott könyv, a sokféle időszaki sajtótermék és kinyomtatvány, a kotta, a térkép, majd a mikrofilm, a hanglemez, a hangszalag, a lyukkártya stb. egyaránt a gyűjtés tárgyává vált. Kétségtelen, hogy a könyvtári anyag többségét ma is a nyomtatott dokumentumok és a kéziratok alkotják, ám a szöveg-, adat-, kép- és hangrögzítés egyéb fajtáinak aránya és jelentősége egyre növekszik. A fejlődés — beleértve a társadalmi igények átalakulását — hozta magával, hogy a korszerű könyvtárak a rögzített információk összetartására, egybefoglalására törekcsenek. Ma már „olyan integrált gyűjteményeket kell építeni, amelyekben maradéktalanul valósul meg a különböző dokumentumtípusok együttélése, feltárása és rendelkezésre bocsátása.” (Futala Tibor: Bevezetés a problematikába. = Bobokné Belányi Beáta: *Nem hagyományos dokumentumok a*

könyvtárakban. Bp. 1979. 15. old.) A könyvtárakat a tartalmi komplexitás is jellemzi: a valóság bármely szeletére vonatkozóan tartalmaznak információkat.

Hogy egy-egy könyvtár pontosan mit gyűjt, az jellegétől, feladataitól, hagyományaitól, használóinak igényeitől stb. függ. Mivel információhordozók őrzésével, feltárással más intézmények is foglalkoznak, gyakorlati problémaként jelentkezik a gyűjtőköri elhatárolás. Bonyolítja a dolgot, hogy hajdan csak az egységes közgyűjtemény típusa volt ismert, ebből nőtt ki a múzeum, a könyvtár, a levéltár, s mellettük alakult ki — de nem teljesen különváltan — a hangtár, a filmtár, a médiatár, az adatbank stb. Ebből következően ma is sok az átfedés, a gyűjtőkörök nagyrészt a hagyományokon alapszanak, illetve újabban jogszabályok határozzák meg azokat. Nálunk is így van ez, bár a vonatkozó rendeletek nincsenek minden ponton összehangolva, nemegyszer túl általánosak; azaz további, részletesebb szabályozásra volna szükség. Ennek egyik feltétele az elméleti vizsgálódások elmélyültebbé tétele. A közeljövőben a határvonalak méginkább elmosódhatnak egyes dokumentumfajták esetében. Mindez csak akkor okoz nagyobb gondot, ha a használó számára bizonyos információhordozók vagy információk hozzáférhetetlenné vagy a kívánatosnál nehezebben hozzáférhetővé válnak. Ez azonban elkerülhető, ha a felhalmozási tevékenységet folytató intézménytípusok szorosan együttműködnek, folyamatosan tájékoztatják egymást állományuk gyarapodásáról.

A könyvtáraknak sohasem volt kizárólagos funkciójuk az információhordozó dokumentumok megőrzése. A társadalmi gyakorlat mindig megkövetelte, hogy az ismeretek, a szellemi javak közvetítésének folyamatába is bekapcsolódjanak. A mai társadalmi elvárás, a szocialista művelődéspolitikai szintén ezt tekinti a könyvtárak másik (nem második!) alapvető feladatának. Jól tükröződik ez a már idézett törvényerejű rendeletben, amely a könyvtári tevékenységi formák között a gyűjtés és a nyilvántartás mellett a helyben olvasás lehetővé tételét, a kölcsönzést, a tájékoztatást és más szolgáltatások nyújtását nevezte meg. Ebben a megközelítésben a könyvtár *szolgáltató* művelődési intézmény. Ez az úgynevezett muzeális gyűjteményekre is áll, hiszen nekik sem pusztán a megőrzés a hivatásuk, hanem a bemutatás és rajta keresztül az ismeretterjesztés, valamint a kutatás segítése is. Sajátossága még a könyvtárnak, hogy szolgáltatásainak jelentékeny hányada egyedi jellegű, vagyis az egyén, a használó igényeihez és képességeihez igazodik. A közvetítés mozzamatához elválaszthatatlanul hozzátartozik az információszerzés, a befogadás. A könyvtár a szellemi javak, tudattartalmak *elsajátításának* egyik színhelye (helybenolvasás, foglalkozások stb.), de e folyamatot a maga eszközeivel akkor is előmozdíthatja, ha az a falain kívül megy végbe. A szocialista könyvtárügyben különös hangsúlyt kap, hogy az ismeretközvetítés nem egyszerű kiszolgálás, hanem értékek közvetítése, átadása, orientálás, tudatformálás, nevelés, a szocialista világnézet, illetve eszmények terjesztése; azaz az igénykielégítés mellett igényfelkeltés és igényfejlesztés is. Az igazán jó könyvtárak a külső tényezők által elindított belső folyamatok felerősítői, katalizátorai. Kamarás Istvánt idézzük: „Ez a látszólag szerény — kiszolgáló, katalizáló, ki-segítő — feladat korántsem mellékes szerep, kedvező esetben ugyanis ez a 'kiegészítő tevékenység' optimális erősségű kihívás, indítás, pályamódosítás, kibontakozás felgyorsítása lehet. Olyan szolgálat a könyvtaré, amely magában foglalhatja a kezdeményezés, a kritika és a megváltoztatás elemeit is. Egy ilyen könyvtárat már joggal tekinthetnek — mind az 'egyszerű olvasók', mind művelődésügyünk irányítói — az iskola után a közművelődés egyik legfontosabb alapintézményének.” (Pilotahalak pediglen kellenek! Gondolatok a könyvtárügyről. = *Alföld*, 1981. 10. sz. 51—52. old.)

Szorosan kapcsolódik a könyvtári munka az *alkotás* folyamatához. Egyrészt azzal, hogy a kutatók, művészek stb. rendelkezésére bocsátja a dokumentumokat, a felhalmozott ismereteket, tájékoztatja őket az új információkról (ez tulajdonképpen a közvetítés fogalmába tartozik), másrészt azáltal — és szempontunkból ez a lényeges —, hogy a könyvtárakban, a könyvtárosok részvételével szintén folyik kutatás. Azaz a könyvtár a kutató-, alkotóműhely szerepét is betöltheti. Elsősorban olyan témák tanulmányozását vállalhatja, amelyekhez az eszközök, források helyben adottak: történettudomány, irodalom-, tudomány-, művészet- és sajtótörténet, a szűkebben vett társadalomtudomány több ágazata stb. Maga a könyvtári gyűjtés, feltárás, szolgáltatás

stb. is kitermelte azokat a kérdéseket, amelyekre szintén az elméleti, tudományos vizsgálódás adhat választ: például a könyv- és könyvtártörténet, az olvasásszociológia és az olvasáspszichológia, a katalogizálás- és osztályozáselmélet.

Természetesen a könyvtári tevékenység sem nélkülözheti az *irányítás*, a szervezés mozzanatát. Ez egy-egy intézményen belül és az intézményrendszer egészében is megtalálható. Sőt a művelődéspolitikának is kialakult egy ágazata, amely a könyvtárak irányítását, ellenőrzését, igazgatását végzi: a könyvtárpolitika.

Az elmondottak értelmében a könyvtári munka kifejezetten művelődési tevékenység. Az intézménytípus szolgáltatásai azonban túlnyúlnak a szellemi kultúra határain, és egyre növekvő hányadban a társadalmi gyakorlat más területein kerülnek felhasználásra: a termelésben, a fejlesztésben, a közigazgatásban, a politikai vezetésben stb. A könyvtárak példája is igazolja, hogy a művelődés és a társadalmi élet egyéb rendszerei között milyen rendkívül szoros a kötődés.

Ha az imént vázolt művelődési struktúra egészét alkalmazni akarjuk a könyvtárakra, szólni kell még az eszköz- és személyi oldalról is. A könyvtári tevékenységnek évszázadokon keresztül alakultak ki a módszerei, eszközei; változott a könyvtár külső képe is: az épület, a berendezés stb. Azáltal, hogy a gyűjtött információhordozók köre állandóan tágult és a szolgáltatási formák is bővültek, az eszközrendszer is módosult, fejlődött, különösen az utóbbi időben, a technikai vívmányok alkalmazásával. Ma már a könyvtárügy sem nélkülözheti a számítógépet, terjed a reprográfiai eszközök használata, s a kisebb könyvtárakban is követelmény a mikrofilm-olvasó készülék stb. A műszaki haladás nyilvánvalóan új gépeket, eljárásokat produkál majd, s a könyvtáraknak minél előbb hasznosítaniuk kell ezeket, mert csak így tarthatnak lépést a társadalmi igények fejlődésével.

A személyi oldal két alapeleme évezredekkel ezelőtt is ugyanaz volt, mint most: a könyvtár kezelője (a könyvtáros) és használója (az olvasó). Időközben azonban mind a könyvtáros, mind az olvasó fogalma nagy változáson ment át, főként a differenciálódás ötlük szembe. Ma már, ha könyvtárosra gondolunk, kinek-kinek más-más munkafajta végzője jut eszébe: kölcsönző, raktáros, tájékoztató, szakozó, bibliográfus stb. — hogy csak néhány példát említsünk. Hajdan csak a tudósok vagy a könyvtár-tulajdonosok használták a könyvtári dokumentumokat; ma már elvileg bárki számára hozzáférhető a közkönyvtárakban őrzött információhordozók. S elég gyakori, hogy az olvasó, a könyvtárhasználó meg sem fordul az intézményben, hiszen a kért információt vagy dokumentumot információközvetítő eszközök segítségével, postán vagy másolatban is megkaphatja. Az olvasó, a könyvtárhasználó nagyon gyakran személytelenné vált, a könyvtár egy másik intézménnyel, szervezettel áll szemben.

Korunkban a könyvtári tevékenység rendkívül sokrétű, összetett. A gyűjteményekben egyre több és többfajta ismeret, dokumentum halmozódik fel, korszerűsödnek a feltárás, a rendszerezés eszközei, újabb és újabb szolgáltatási formák születnek. A könyvtárakkal szembeni társadalmi igények mennyiségileg tetemesen megnövekedtek, tartalmilag és minőségileg pedig erősen tagolódtak. Ehhez járul, hogy ugyanazon információt, könyvet stb. egyidőben vagy csaknem egyidőben többen, több településen, munkahelyen is keresik. A sokféle és sokirányú társadalmi igénynek csakis a különféle könyvtárak és változatos gyűjtemények tudnak eleget tenni. Szükszerűen jött létre tehát az immár bonyolult könyvtári rendszer, amely funkciók, fenntartók és más ismérvek alapján elkülönülő típusokat, fajtákat foglal magában. A differenciálódás egy-egy könyvtártípuson, sőt egy-egy nagyobb intézményen belül is végbement. Ezzel párhuzamosan az integrálódás is megindult: hálózatok, együttműködési körök alakultak, némely könyvtár az alapfunkción kívüli feladatokat is ellát stb.

A könyvtárak csak akkor képesek megfelelő színvonalon kielégíteni a termelési, művelődési és egyéb igényeket, szolgáltatásaik csak akkor jutnak el gyorsan, idejében a felhasználókhoz, ha munkájukat összehangolják. Ez nemzetközi, nemzeti és helyi keretekben egyaránt elengedhetetlen. Nálunk az országos könyvtári rendszer továbbfejlesztése, tényleges, zökkenőmentesen, hatékonyan működő szervezetté formálása a jelen feladata. Olyan mechanizmussá, amelyben az ismeretek, az információhordozók áramlása nem ütközik a rendszerben magában rejlő falakba, s amelyben

egyre több információ áramolhat. Ez a feltétele annak, hogy megvalósuljon egyik alapvető művelődéspolitikai célkitűzésünk: az olvasó, a használó számára szükséges könyvtári dokumentum (vagy a benne foglalt információ) a rendszer bármely pontján elérhető legyen.

E rendszerről mostanában igen sokat beszélünk; a IV. könyvtárügyi konferencia is előtérbe állította. Cikkünk kereteit azonban szétfeszítené behatóbb vizsgálata. Csupán arra szerettünk volna utalni, hogy a könyvtári tevékenység egy nagyobb rendszer, a művelődés része, és kapcsolódik más rendszerekhez is. Egyaránt megvan a szerepe a felhalmozás, a közvetítés, az elsajátítás és az alkotás folyamatában, sőt — ha a kultúra tágabb értelmezését fogadjuk el — a társadalmi gyakorlat egészében is. A könyvtár kétségkívül a művelődés alapintézménye, de csak egyike az alapintézményeknek. Sajátos feladatait csakis a többi kulturális szervezettel, intézménnyel együttműködve láthatja el. Vázlatos áttekintésünknek is az lehet a végső tanulsága, amit Juhász Jenő így fogalmazott meg, épp a könyvtárakra célozva: „Egyetlen művelődési intézmény sem képes helyét betölteni a művelődés egészében, rendkívül összetett folyamatában, ha más intézménytől elszigetelten, elzárkózva próbál működni.” (Feladataink a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak tükrében. = *Könyvtáros*, 1981. 10. sz. 579. old.)

Bényei Miklós

A könyvtár és környéke

Az írott szó, az olvasás szerepét nem lehet eléggé hangsúlyozni, mégis mindannyiunk előtt ismertek az adatok: a könyvtárlátogatók száma évek óta változatlan, az olvasásra fordított idő pedig csökken...

Napjainkra kiépültek a kultúráközvetítés tömegkommunikációs csatornái, s a következő években lényeges minőségi változás ezen a téren nem várható. A televízióból, a rádióból, a sajtóból szüntelenül özönlik az információ, az emberek többsége viszont nem képes megszűrni, válogatni, értékelni ezeket. Ismerünk például olyan külföldi — lengyelországi — adatot, amely szerint a televíziónézők kétharmada nem érti tisztán még a televíziós híreket sem.

Legfontosabb közművelődési feladatunknak ma tehát a tágabb értelemben vett kulturális javak önálló elsajátítási képességének kifejlesztését tarthatjuk.

A Magyar Rádió és Televízió Tömegkommunikációs Kutatóközpontja megalakulása (1969) óta rendszeresen végez vizsgálatokat. A mi szempontunkból — és talán az MRT szempontjából is — a „nézettségi” és „tetszési” indexeknél fontosabbak az ún. *receptiós*, azaz befogadási, megértési vizsgálatok eredményei, hiszen ezek a tömegkommunikációs eszközök (mint valóban társadalmi méretű kultúraterjesztési lehetőségek) a valóságos, a befogadók oldalán mérhető művelődési értékekre mutatnak rá. A receptiós vizsgálatok adataiból kitűnik, hogy az önálló művelődés szempontjából elfogadhatónak minősíthető megértés aránya a televíziónézők között 34—35 százalékként mozog, a teljes felnőtt lakosságot reprezentáló televíziónézők körében az elfogadható megértési szint 50 százalék alatt marad. Ma tehát Magyarországon a felnőtt lakosság 80—90 százalékával naponta közölnek ismereteket, információkat, de a televíziónézők, rádióhallgatók, újságolvasók fele ezeknek csak majdnem elégtelenül magas szintű megértésére képes.

Meggyőződésünk, hogy a tömegkommunikációs eszközök önmagukban még nagyon gondos tervezéssel sem oldhatják meg nézőik, hallgatóik befogadási képességének fejlesztését. E rendkívül fontos társadalmi feladat megoldásában osztozniuk kell a felnőttnevelés intézményeinek, valamint a művelődési háznak és a könyvtáraknak is.

A könyvtárak elé két — a feladat megoldását közvetve segítő — követelményt állíthatunk: Az első az, hogy ténylegesen könyvtári rendszerként működjenek, hogy az olvasó végre — a legkisebb könyvtárba belépve is — *valóban az egész ország könyvtárának válják tagjává.*

A könyvtárak közötti együttműködés szükséges voltát az 1976-os könyvtárügyi törvény is hangsúlyozza. A könyvtárügy VI. ötéves tervének szakmai irányelvei szintén kiemelten kezelik a hálózaton belüli és a hálózatok közötti együttműködés továbbfejlesztését, mégpedig úgy, hogy ha kell okos központosítás és integráció révén egyúttal csökkenjen a könyvtárügy jelenlegi elaprózottsága is. 1978 tavaszán éppen a *Könyvtáros szerkesztősége* intézett körkérdést tucatnyi nagykönyvtár vezetőjéhez: Külön vagy együtt? A szakemberek kivétel nélkül az együttműködés mellett adták le voksukat, s a válaszokból gyakorlati példákat is megismerhettünk a jelenből, néhányan pedig a — remélhetőleg közeli — jövő lehetőségeit és feladatait igyekeztek megfogalmazni. Az együttműködés volt a tárgya a Könyvtárosegyesület 1979. évi vesztprémi vándorgyűlésének is, legutóbb pedig a IV. országos könyvtárügyi konferencia szentelt nagy figyelmet e kérdésnek.

Tudjuk, a könyvtárak között igen nagy eltérések vannak, különböznek egymástól feladataikban, állományuk nagyságában és összetételében, felszereltségükben, elhelyezésükben, személyi adottságaikban. Ennek ellenére már ma létezik a könyvtáraknak egy olyan köre, amelyek esetében az együttműködés nemcsak elméletileg képzelhető el, hanem további jó működésüknek, fejlődésüknek is elengedhetetlen feltétele a kapcsolatteremtés. A Könyvtáros említett körkérdéseire adott igen jó válaszok (és gyakorlati példák!) természetesen elsősorban a nagy tudományos és szakkönyvtárak, illetve nagy (megyei, városi) közművelődési könyvtárak együttműködésére vonatkoztak. Ne feledkezzünk meg azonban arról sem, hogy ha egy nagy és egy kis könyvtár teremt kapcsolatot egymással, akkor ezáltal éppen a kis könyvtár hátrányai csökkennek, és ez sem megvetendő eredmény!

A könyvtárvezetők értékes írásából most csak egy gondolatot emelünk ki, amit témánk szempontjából a legfontosabbnak tartunk: a vállalatok, üzemek szak- és szakszervezeti könyvtárainak szükséges együttműködését, mivel a munkások olvasóvá nevelésének legfontosabb terepe a munkahely.

Sőt, még ennél is többről van szó. Korábban az volt a cél, hogy a dolgozók *általában* legyenek műveltebbek: azaz tanuljanak, szerezzenek ismereteket, szórakozzanak tartalmasan. Ma mindezeknek a munkahely meghatározott termelési-gazdasági folyamataihoz kell kapcsolódniuk, azaz a dolgozók műveltsége feleljen meg a munkahely által támasztott *társadalmi követelményeknek*. Az üzemek közművelődési könyvtári munkájának eredményességét tehát ne mindennekeftől a dolgozók friss iskolai bizonyítványai, a brigádnaplók „kulturális oldalai”, a kampányszerű olvasómozgalmak valahol „fent” kiagyalt kérdéseire adott egyformán jó válaszok dokumentálják, hanem elsősorban az adott munkahely dolgozóinak munkakultúrája, munkaviszonyaik kultúrája, a gyár, az üzem demokratikus közléte bizonyítsa.

A másik követelmény lényege: a közművelődési könyvtárak mindenkor és mindenütt *tűkrözzék* állományukkal és szolgáltatásaikkal is azt a területet, amelyen működnek. Manapság A. és B. város (járás, község, kerület vagy — megkockáztatjuk — üzem) könyvtárainak állománya tetszés szerint felcserélhető. Alapfeladatnak tartjuk, hogy a közművelődési könyvtár teljességre törekedve gyűjtse a működési területére vonatkozó dokumentumokat. És most nemcsak a helyismereti jellegű irodalomra gondolunk, hanem a működési terület (köz-) életének mindenfajta írott dokumentumára is. A. vagy B. település polgárának ne a megyei napilap legyen egyetlen tájékozási forrása és legmagasabb tájékozási szintje!

A lakosság könyvvásárlásának dinamikusan növekvő adatai, a könyvtárlátogatási statisztikák, illetve — közvetve — a recepciós vizsgálatok eredményei is a növekvő könyvtermés és a vele szemben elmaradó tudásszint-emelkedés feszültségét sejtetik. A valóság persze ennél árnyaltabb: bizonyos rétegeknél a könyvtárba nem járás valóban a kulturátlanság jele, más rétegek esetében azonban éppen a — saját könyvtárra épülő — kulturáltságé. (Viszont: a nagyobb házikönyvtárral rendelkező családok kétharmadában van legalább egy könyvtári tag, míg a könyv nélküli családoknak csak egytizedében!) Általában elmondható, hogy az egyén olvasási szokásai követik saját életmódját, életszokásait.

Az összkép nem túl kedvező... Az USA-t szokták hagyományosan „nem olvasó országnak” nevezni. Nos, ott — időmérlegkutatások szerint — 1971 és 1978 között

52 százalékkal nőtt az olvasásra fordított idő. Ugyanezen idő alatt nálunk körülbelül ugyanekkora volt a csökkenés mértéke. (Az adatok összevetésével azonban óvatosan kell bánnunk — az induló év mutatói az USA-ban a mélypontot jelezték. Más előjellel ugyan, de csalóka az összehasonlítás a „dán csoda” adataival is.)

Hazánkban az 1960-as években kezdték el azokat a vizsgálatokat, amelyeknek célja annak megállapítása volt, hogy a szépirodalom olvasásának mennyiségi mutatói és befogadási minősége milyen jellegzetességeket mutatnak a társadalom különböző rétegeinél. Mindannyiunk előtt ismertek a Központi Statisztikai Hivatal *Mit olvasunk?*, *A nap 24 órája* vagy az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ *1000 falusi lakos és a könyv* című vizsgálatai. Az első eredmények „csak” arról tájékoztattak, hogy a társadalom egyes rétegei mennyit és mit olvasnak. Később már a szépirodalom hatástípusait is kutatták, s a leggyakrabban olyan válaszokkal találkoztak, amelyeket etikai normák és etikai értékek keresése jellemzett. Ha a művészettel szemben támasztott igény és a művészeti hatás társadalmi problémára irányul — például a saját réteg társadalmi szerepének és hovatarozásának megítélésére —, az egyén a mű teremtette szituációban még ez esetben is mint saját rétegének egy tagja elsősorban etikai magatartást tanúsít. Kétségtelen, hogy a művészetek közül az irodalom hordozza a legtöbb etikumot, s így társadalmi hatása is elsősorban morális. A befogadó a vizsgálatok szerint is elsősorban morálisan éli át az egyetemes emberi értékeket, morálisan készül fel az új életformára, és morálisan teremti meg „eszményét”, a számára kívánatos jövő szellemi előképét.

A probléma itt éppen az, hogy igen gyakoriak a konfliktusok, az ellentétek a mű valóságos etikai tartalma és az egyén etikája között. Ennek eredménye a mű elutasítása vagy saját etikája szerinti „átértelmezése”. A kutatások szerint a művel szemben támasztott igény és a mű hatása közötti feszültség az alacsonyabb kulturáltságú rétegekben nagyobb. Igaz ugyan, hogy a műveknek önálló erejük (is) van, azaz hatásuk több irányú, szélesebb lehet, mint ami a velük szemben támasztott „elvárásokból” következhetne, de a *tudatosult* igények mélyítik a mű hatását. Ezért a műveltebb rétegekben az igény- és hatásstruktúra inkább fedi egymást.

Éppen e fenti összefüggés miatt az irodalmi kultúra növelésével kapcsolatban az egyik feladat az igények tudatosítása. Természetesen kulturáltsági rétegenként más és más az igény is. Minél magasabb az iskolai végzettség, minél nagyobb a társadalmi felelősség, annál inkább jellemző a művekben megjelenő etikai és társadalmi kérdések megragadása. A társadalmi hierarchia alsóbb fokain a szórakozás, a boldogságkeresés motívuma a meghatározó. Sőt, elmondható, hogy ma Magyarországon az uralkodó olvasói igény a hétköznapi értelemben vett szórakozás, ami csak a „szórakoztató” hatását vonzza a műnek, más hatástípusait gyengíti, kikapcsolja.

Az igény- és hatásstruktúrát az iskolai végzettség mellett legjobban mégis az adott társadalmi környezet befolyásolja. Tehát a társadalmi környezetnek kell úgy megváltoznia, hogy az egyén számára „megteremtődjenek” az „autentikus befogadói igény” feltételei. E feltételek megteremtésében azonban az egyéneknek is részt kell venniük.

A társadalomnak a könyvtárról kialakított véleményében mindig a *könyvtári szolgáltatásokról* kapott kép tükröződik. Ezt természetesen a könyvtár rendszeres látogatóinak köre rajzolja meg. (Csakhogy a könyvtár ma is sokak, mindenekelött az idősebb falusi, ranyasi emberek szemében „iskolai intézmény”, ahová felnőttek „nem való” járnia. És ez is egyfajta társadalmi vélemény...)

A közművelődési intézmények és társadalmi környezetük közötti kapcsolatok kérdéseivel manapság mind többen foglalkoznak itthon és külföldön egyaránt. A „közönségkapcsolat” fogalma egész tevékenységrendszert jelöl. A könyvtár számára ebbe a tevékenységi körbe tartozik — egyebek között — az együttműködés is más közművelődési intézményekkel, a kapcsolatteremtés a tömegkommunikációs eszközökkel, a könyvtári környezet szociológiai felderítése. Közművelődési munkájukban a könyvtárok mind gyakrabban alkalmazzák tudatosan a tájékoztatásnak, a közvéleményformálásnak, a környezettel való kapcsolatfelvételnek előbb vázolt szintézisét.

Lesz-e belőlük olvasó felnőtt ?

A 13—15 éves fiatalok könyvtárhasználati szokásai egy vizsgálat tükrében

Minél többet törődik egy ország könyvtárügye a fiatalok ellátásával és olvasóvá nevelésével, annál inkább nyitott a jövőre. Ezért örültünk annak, hogy a IV. könyvtárügyi konferencia súlyának megfelelően központi kérdésként kezelte e terület gondjait, feladatait.

Könyvtári statisztikánk szerint a 14 éven aluli iskolás gyerekek 60 százaléka veszi igénybe a közkönyvtárak szolgáltatásait. A 15—20 évesek 38 százaléka (ebben a középiskolások részesedése 60 százalék; a szakmunkástanulóké már jóval kisebb, dolgozó fiatalok pedig alig látogatják a könyvtárakat), a 20—24 éves korosztályból viszont legfeljebb minden ötödik jár könyvtárba. Igaz, a fiatalok nemcsak könyvtárból szerzik be olvasmányaikat, mégis aggasztó, hogy oly sokan egyáltalán nem találják meg a könyvtárba vezető utat! Még inkább elszomorító a lemorzsolódók 40 százalékos aránya, mivel őket már megérintette vagy megérinthetné volna a könyvtár szellemi légköre, intézményeink azonban a beiratkozás után nem tudták megtartani őket.

Tapasztalataink szerint leggyakoribb a lemorzsolódás az iskola- és életmódváltások időszakában, de mindig mélyebben, a gyerek személyiségének fejlődésében gyökerezik. A Könyvtárosegyesület gyermek- és ifjúsági könyvtárosi szekciójának tagjai a kaposvári vándorgyűlésen azt próbálták közösen megvizsgálni, milyen a 13—15 évesek könyvtári kötődése, mi segítheti az átmenetet, hogy a gyermekolvasóból fiatal, majd felnőtt olvasó váljék. Ez a folyamat legtöbbször egybeesik a gyermekkönyvtárból a felnőttkönyvtárba való átiratkozással, vagy majdnem akkor zajlik le. A 13—15 éves korosztály magában hordozza az előző biológiai és szellemi fejlődési szakasz minden megoldott és meg nem oldott gondját, egyben a jövő lehetőségeit is. Nagyjából ekkorra eldől, olvasó lesz-e, olvasó marad-e valaki.

Csak feltételezéseink vannak — nem pedig vizsgálatokkal, mérésekkel alátámasztott magyarázatunk — a következőkre: Miért maradnak oly sokan távol a könyvtárraktól az iskola és a könyvtár ösztönzése ellenére is? Mikor és miért morzsolódnak le azok, akik már jártak könyvtárba? Hol szakad meg az olvasóvá nevelés folyamata? Mivel és hogyan lehet megtartani őket olvasónak? Mekkora a hátrányuk azoknak, akik nem gyermekkönyvtárba, hanem osztatlan szolgálatú könyvtárba jártak gyermekkorukban? (Az általános iskolások kétharmada tartozik közéjük!)

A sok kérdés közül annak próbáltam utánajárni, *mit tesznek a könyvtárak, hogyan segítik a 13—15 évesek folyamatos könyvtári kötődését* az iskola-, néha a (kollegiumba költözés vagy munkavállalás miatti) lakóhely-változás időszakában. 50 megyei, városi, nagyközségi könyvtár válaszolt kérdéseimre, ezek tapasztalatait gyűjtöttem össze.

Olvasó és lemorzsolódó gyermekek

A beérkezett válaszok szerint a könyvtárakban a *beiratkozási csúcs a 8. és a 11. életév közé esik*, tehát amikor II—V. osztályosok a gyerekek. Közülük kerülnek ki a könyvtárak legrendszeresebb, legállandóbb olvasói, hiszen a legjobbkor találkoznak a könyvtárral: már nem okoz nehézséget az olvasás számukra, nyiladozó értelmük tágra nyílik a sokféle könyv olvasásakor, s a csoportos foglalkozások segítik őket, hogy eligazodjanak a kézikönyvek között és a könyvtár használatában. Az elmúlt években az alsós tanulók száma ugrásszerűen megnőtt a gyermekkönyvtárakban. Ez nemcsak a demográfiai hullámnak köszönhető, hanem az új tantervi követelményeknek, a napközis csoportok rendszeres látogatásának is. A gyermekkönyvtárosok idejének és energiáinak legjavát a velük kapcsolatos szolgálat teszi ki. Mindenütt csökken azonban a felsősök érdeklődése, aktivitása; VI. osztályos koruktól ritkábban hoz-

zák őket csoportosan az iskolából, ritkábban hívja őket a gyermekkönyvtár. Minderre igen helytelen az az indokolás, hogy ők már mindent megtanultak a könyvtárhasználati ismeretekből, s egyébként is nagyon elfoglaltak. Jobban megközelíti a valóságot az a magyarázat, amely szerint ekkorra már széthúzódik a gyermekek érdeklődési köre, más versenytársak is jelentkeznek (az egyéb tömegkommunikációs eszközök, a sport, a zene, a szakkörök stb.). Véleményem szerint a könyvtárak munkáján múlik, tudnak-e újat, érdekeset, vonzót nyújtani a serdülőknak. Ma a gyermekkönyvtári munkában a csoportos foglalkozások vannak túlsúlyban, holott a serdülőket ez már nem elégíti ki: igényelnék az egyéni foglalkozást is. Kinek-kinek egyéni érdeklődési köre, szellemi fejlettsége szerint kellene ajánlani az ismereteket, a könyveket. Ehhez az árnyaltabb pedagógiai munkához azonban sok könyvtárban nincsenek meg a feltételek. Elsősorban a gyermekkönyvtárosok túlterheltsége az ok, de gyakran hiányzik a megfelelő tájékozottságuk, olvasottságuk is hozzá. A gyermekek érdeklődése már jóval 14 éves koruk előtt gyakran túlmutat a gyermekkönyvtár lehetőségein. A legtöbb felnőtt-részleget a gyermekek helyben használhatják, csak éppen nem kölcsönözhetnek onnan, és kevés segítséget kapnak használatához.

Nyolcadikosok a gyermekkönyvtárban, átvezetés a felnőtt-részlegbe

A könyvtárakban vezetett napló és statisztika nem nyújt semmiféle támpontot az olvasók elemzéséhez. Emiatt sok gyermekkönyvtárban egyéni beiratkozási naplót használnak, másol színcsikokkal különböztetik meg az osztályokat, megint mások időnként vizsgálódásokat végeznek (például a tanév végén). A gyermekkönyvtárak többsége ugyanúgy foglalkozik a nyolcadikos tanulókkal, mint bármelyik másik felsős osztályba járókkal. Az előrelátóbbak persze igyekeznek előkészíteni őket a felnőtt-részleg használatára. Szentendrén például elemzik, hogy elolvasták-e a legfontosabb ifjúsági klasszikus alkotásokat a gyerekek, másol a felnőtteknek szóló olyan művekkel és szerzőikkel ismertetik meg őket, akikkel később ismerősként találkozhatnak. Követésre méltó a leninvárosiak gyakorlata, akik rövid jellemzést készítenek a felnőtt-részlegbe átkerülő fiatalokról. Ha nem is várható el, hogy a gyermekkönyvtáros minden gyereket külön minősítsen, mégis nagy segítséget és támpontot nyújtsanak a felnőttnek olvasószolgálatában dolgozó könyvtárosoknak, ha tudnák, milyen a hozzájuk kerülő gyermekek olvasottsága, hol tartanak a könyv- és könyvtárhasználatban. Csaknem valamennyi könyvtár jelezte, hogy hiányzik a folyamatos és tartalmas kapcsolat a gyermek- és a felnőtt-részleg között. A legtöbbet deklarált közös ténykedés a VIII. osztályosok szervezett átvezetése a felnőttek könyvtárába. Ez ugyan a legtöbbször sok formális elemet is tartalmaz, mégis épp azoknak a legaktívabb gyermekolvasóknak tud segítséget adni, akik legerősebben kötődtek a könyvtárhoz. (Ez a nyolcadikos gyermekolvasók kb. 50 százalékát jelenti). Igaz, közülük sokan már korábban egyénileg átíratkoztak, amikor megkapták személyi igazolványukat, vagy tanulmányaikhoz a felnőttek könyvtárában kaptak könyvet. Ezeket az átvezetéseket mindig ünnepélyes búcsúztatás, ballagás teszi emlékezetessé a gyermekkönyvtárban, a legjobb olvasók gyakran kapnak könyvajándékot, dicsérő szavakat. A gyermekkönyvtáros kíséri át a felnőtt-részlegbe a fiatalokat, s mutatja be az új könyvtárosokat. Ezt követi a tájékozódás és az ismerkedés a gazdagabb szolgáltatásokkal, a két könyvtári részleg használata közötti eltérések számbavétele. Fontos, hogy a gyermekek számára alkalmat teremtsünk az önálló felfedezéshez, tallózáshoz is, ajánljunk nekik érdekes olvasnivalót, s vessük eszükbe a felnőtt-részleg nyitvatartási idejét! Ahol a gyermekkönyvtárban a nyolcadikosoknak könyvbarát-szakkörök, klubjuk működött, ott bizonyára van igény a könyvtári közösségi élet folytatására, s jó volna, ha ezt át tudnánk menteni számukra a felnőtt-részlegben is.

Nyolcadikos tanulócsoporthok a felnőtt-részlegben

Az olvasás, a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek alapjait minden gyermeknek az iskolában kellene megtanulnia. Ma ebből a feladatból az iskolai könyvtárak gyengeségük miatt keveset tudnak vállalni, mégsem volna helyes úgy tenni, mintha egyedül a közművelődési gyermekkönyvtárak (-részlegek) fáradoznának ezen. Ponto-

san tudnunk kell, hogy a körülöttünk levő iskolák mit és mennyit nyújthatnak ezekből tanulóinknak. Mindenképpen az iskola feladata, hogy a nyolcadikosokat valamelyik tanárunk vagy az osztályfőnökük elvigye a közművelődési könyvtár felnőttrészelegébe. Szüksége van erre annak is, aki esetleg más városba megy tanulni, bejáró vagy kollégista lesz, mert lakóhelyének könyvtári lehetőségeit meg kell ismernie. A legtöbb helyen a könyvtár kezdeményezi a VIII. osztályosok csoportos látogatását a tavaszi időszakban. Ennek legalkalmasabb kerete az osztályfőnöki óra. Ezen bemutatják a könyvtár használatát, szolgáltatásait, gyakran ajánlanak olyan olvasmányokat, amelyek felkeltik érdeklődésüket a gazdagabb választék iránt. Érdekesebbé teheti a bemutatást, ha azt verssel, zenével illusztrálják. Ezekben a találkozásokon kevésbé az ismeretnyújtás, mint inkább az erősebb érzelmi hatás elérése a cél. Érdekes és eredményes gyakorlat a sárváriaké, akik a tanév elejétől kezdve havonta egy csütörtökön érdekes programokat szerveznek a nyolcadikosoknak.

Az iskolák igen eltérő mértékben élnek a lehetőségekkel. A budapesti általános iskolák nyolcadikos osztályainak mindössze 8—10 százaléka kereste fel valamelyik Szabó Ervin könyvtárat. Vidéken ennél kedvezőbb a helyzet. A legmegfelelőbb a kapcsolat a városi könyvtárak és a hozzájuk tartozó 3—5 általános iskola között a közepes nagyságú városokban. Nem ritka, hogy a vonzáskörzetükbe tartozó iskolákból kivétel nélkül minden nyolcadikos osztályt elvisznek tanáraik a felnőttrészelegébe.

Első osztályosok a felnőttrészelegékben

Szeptemberben szinte minden könyvtár felkeresi írásban vagy személyesen a középiskolákat, szakmunkásképzőket és meghívja az első osztályosokat a könyvtárba. Legjobban azoknak a gyerekeknek van szükségük erre, akik más városból vagy vidékről kerülnek az iskolába. Legtöbbjük itt találkozik először „nagy” könyvtárral, sokrétű könyvtári szolgáltatásokkal. Ilyenkor a beszélgetés során a tanár és a könyvtáros könnyen felmérheti, milyen különbségek vannak tanulóik olvasottságában, könyvtári jártasságában. Ha ezután a tanuló magától is visszatér a könyvtárba, már otthonosabban mozog, van ismerős, akihez bizalommal fordulhat. Fontos volna, hogy a felnőttek olvasószolgálatában dolgozók fél év, egy év elteltével sorra utánanézzenek, valóban járnak-e könyvtárba azok, akik át- vagy beiratkoztak hozzájuk. Jól érzik-e magukat náluk? Miért maradnak el, ha elmaradnak? Azt hiszem, túl könnyen bele-törődünk, ha lemorzsolódnak fiatal olvasóink. Jól teszik, akik a felnőttek törzslapjai között megjelölik az elsősök (s az újonnan beiratkozott fiatalok) lapjait, legalább egy évig! Megkönnyíti a fiatalok visszatalálását a könyvtárba, ha beiratkozáskor könyvtári tájékoztatót kapnak, mely a nyitvatartási időt is feltünteti.

A felnőttkönyvtárba átkerülő fiatalok sokkal több segítséget, irányítást igényel-nének, mint amennyit ma kapnak. Olvasmányaik nagy részét az iskola szabja meg (kötelező és ajánlott irodalom, iskolai feladatokhoz kézi- és szakkönyvek). Magukra maradnak azonban szabadidős olvasmányaik, az egyéni érdeklődési körükbe vágó vagy azt szélesítő könyvek felfedezésében és feldolgozásában. Minél nagyobb egy könyvtár, annál kevesebb a segítségnyújtás lehetősége és valószínűsége. Valódi szemé-lyes kapcsolatok inkább a kisebb könyvtárakban alakulnak ki, ahol egyműszakos a kölcsönzés, és nagyjából ugyanazokkal a könyvtárosokkal találkozik a fiatal, bár-mikor megy is a könyvtárba.

Az említett gondokat enyhíthetné, ha ajánlójegyzékeket adhatnánk a kezükbe. Ilyet azonban csak néhány könyvtár készít. Ráadásul ezek legtöbbje nem más, mint több-kevesebb szépirodalmi műnek a bibliográfiai leírás szabályai szerinti szimpla felsorolása. Szegényes választékot kínálnak, ritkán annotáltak, s gyenge a tipográfiai kivitelezésük is. Elvértve találkozunk csak olyan ajánlójegyzékkel, mely a fiatalokat érdeklő témákhoz kapcsolódó szépirodalmi és szakkönyveket egyaránt felsorolná, esetleg még érdekes folyóiratcikkre is felhívna a figyelmet. Erre az igényre felfigyelhetnének az országos bibliográfiai műhelyek, esetleg a nagykönyvtárak közösen összeállíthatnának ilyen jegyzéket, valamelyik kiadó vagy a Könyvtárellátó propagandaszakosztálya pedig kiadhatná — esetleg a KISZ segítségével. Az első osztályban kialakított kapcsolatra alapozva építhetik ki a közművelődési könyvtárak az iskolákkal a további rendszeres kapcsolatokat, és tervezhetik meg a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek „oktatását” három, illetve négy évre. Így lehetőség nyílnék arra, hogy a többirányú törekvés (szakóra, iskolai könyvtár, közművelődési könyvtár) egységes hatással erősödjék. Ehhez azonban nemcsak az iskola és a könyvtár kapcsolatát kell szorosabbra fűzni, hanem a szaktanárok és az iskolai, továbbá az iskolai és a közművelődési könyvtár, a gyermek- és a felnőtttrészleg együttműködését is.

A felnőtttrészleg olvasószolgálatát úgy kell megszervezni, hogy a lehető legnagyobb segítséget adják a fiataloknak. Olyan szemléletet kell kialakítani, mely legalább olyan fontosnak tartja a fiatalok könyvtárhasználóvá nevelését, kérdéseik megválaszolását, olvasmányaik irányítását, mint egy-egy tudományos kutató kiszolgálását. Csak így várható, hogy az iskolai tanulmányok kényszerítő hatásának megszüntével is olvasók, könyvtári tagok maradnak. Igényükké és szokásükké válik a tájékozódás, olvasás, könyvtárhasználat.

Balogh Ferencné
a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa

Hangos-képes eszköztár szakmunkástanulóknak

Iskolánknak, a zirci 307. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézetnek 1973 szeptembere óta van önálló könyvtárterme, illetve függetlenített könyvtárosa. A könyvtárt két éve vettem át alapító elődömtől, *Bartanics Istvántól*, s akkor már több mint 9 ezer kötet könyv, több mint 200 hanglemez és ugyanennyi diafilm volt az állományban. Szerencsémre a könyvekről már elkészültek a katalógusok, s olyan kivételes helyzetben vagyunk, hogy egyelőre nincs raktározási gondunk. Ráadásul az iskolavezetés mindenkor fontosnak tartotta nemcsak a gyűjtést, hanem a felhasználást is, beleértve a hangos-képes dokumentumokét. Bizonyítja ezt a vásárlás és ajándékozás révén felgyűlt állomány nagysága: mintegy 700 diafilm, félszáz magnószalag, csaknem 100 írásvetítő-anyag (transzparens) és természetesen nagy számú hagyományos falikép gyűlt eddig össze. Tájékoztatásul: noha intézetünk a kisebb iskolákhoz sorolható — jelenleg például 400 tanulónk van —, mégis 6—10 szakma oktatása folyik nálunk, tehát gyűjtőkörünk is viszonylag nagy. Az iskola elég jól fel van szerelve oktatástechnikai eszközökkel is, a gyakorlati képzéshez minden tanteremben megtalálhatók a legfontosabb készülékek (írásvetítő, diavetítő).

Az állomány legnagyobb része a tanároknál, a szakoktatóknál van, akik azt a hagyományos nyilvántartás szerint az iskolai raktárból kölcsönözték ki, azaz „felvették”. Két évvel ezelőtt az iskola igazgatója meg akarta csináltatni az állomány korszerű (lyukkártyás) nyilvántartását. Ennek előzményeként pontos lajstrom készült arról, hogy egy-egy pedagógusnál mi található. Időközben alkalom volt megismerkedni az Országos Oktatástechnikai Központ könyv- és médiatárának gyűjteményével. Az ott tapasztaltak meggyőztek arról, hogy iskolánkban is megvalósítható lenne hasonló módon a hangos-képes dokumentumok gyűjtése, feltárása, gondozása. Iskolánk igazgatója támogatta elképzelésemet, s megbízta az iskola oktatástechnológusát, hogy segítsen a jelzetelek elkészítésében, a tanároknál levő állomány begyűjtésében (ezt a munkát azóta is ő végzi), és gépirói segítséget is kaptam a katalóguscédulák

másolásához. E sorok írásakor átadás előtt áll egy új helyiség, ahová a begyűjtött és feldolgozott hangos-képes dokumentumok kerülnek.

Tervezetet is készítettünk, amely szerint az iskolai eszköztár *feladata*: az oktatáshoz szükséges hangos-képes ismerethordozók szakszerű gyűjtése, megőrzése, feltárása és kölcsönzése. Az állományról cédulaileltárt készítünk, követve az OOK gyakorlatát, s a nemzetközi szabvány, az ISBD/NBM egyszerűsített leírását alkalmazzuk. A cédulák jobb felső sarkába kerülnek a leltári számok, dokumentumtípusonként más betűjellel. (Átvettük az OOK jelzeteit: pl. D, HD, MG azaz diafilm, hangosdia, magnószalag stb.). A leltári számokat 5000-ig felosztottuk, így például 3601—3900 alatt található a magnószalagok. Ezt a későbbre tervezett fénylyukkártyás feltárás tette szükségessé.

Az állomány összetételének és értékének naprakész nyilvántartását a csoportos leltárkönyv segítségével végezzük. A nyitó tételek a következők: könyvtári állomány, raktári állomány, egy-egy pedagógusnál levő állomány, illetve a közben érkező új anyagok. A *beszerzéssel* kapcsolatban javasoltuk, hogy az iskola messzemenően vegye figyelembe az *Új Média* című kiadvány ajánlásait. Az ajándékba kapott, illetve a házilag készített anyagokat — ha azok színvonala indokolja — át kell adni a médiatárnak. A leltározás során az elavult és minőségileg alkalmatlan dokumentumokat a médiatár nem veszi át, selejtezésüket javasolja.

A *feldolgozás* alapja a cédulaileltár, a kartonok alsó részébe írjuk a tárgyszavakat. A médiatár kidolgozza tárgyszórendszerét, s ehhez kérte a szakmai munkaközösségek segítségét is. Betűrendes kereszt- és tárgyszókatalógust is készítünk. A katalógusok természetesen együtt tartalmazzák a különféle dokumentumfajták leírásait (ugyan-ert sajnos a raktározásban egyelőre még nem tudjuk megvalósítani), a leltári szám betűjele utal a típusra is. A cédulákra pedig a leltári számot is rávezetjük, hogy a katalógusban való kereséskor már tudjuk, hány példányban található meg a dokumentum. (Ez fontos információ a szaktanár számára, ha fel akarja hívni rá a gyerekek figyelmét.)

Jelenleg a tanároknál levő anyagot leltározzuk. Szükség esetén az anyag továbbra is náluk marad, csak 1—2 napra kérjük el tőlük. A leltározás után természetesen a használók már kölcsönzik az egyes dokumentumokat.

Végül is mi indokolja az iskolai eszköztárak kialakítását?

Közhely, hogy mai kultúránkban kivételes szerepe van a láttatásnak. A képi információ szerepét növeli, hogy tanulóink minden bizonnyal nagyobb érdeklődéssel fordulnak a képes-hangos anyagokhoz. Feltéve, ha azok a könyvekhez hasonlóan gyorsan, áttekinthető rendszerben megismerhetők. (Nincs szükség különösebb beruházásra a használat feltételeinek kialakításához, a néhány forintos dianézók is jól beváltak.) Reméljük, hogy az ismeretszerzésnek ez a kevésbé hagyományos, érdekesebb útja vonzó lesz számukra.

De mielőtt túlságosan rózsaszínűvé válna a kép, két dolgot még meg kell említenem. A meglévő állomány korántsem olyan gazdag, hogy nagy eredményeket várhatnánk tőle. Am valószínű: ha komoly a felhasználók igénye, fellendül az oktatási célú hangos-képes dokumentumok hazai gyártása. Ezenkívül: az iskolák, valamennyi oktatási intézmény maga is „gyártó”. Jó példák erre a sok gondnal elkészített tanári vázlatok, összefoglalók. Ezek az egyéni tanulás igen hasznos segítői lehetnének. Csak kézbe kellene őket adni! És ennek nem a stencilezés az egyetlen útja.

Egervölgyi Vilmosné

a zirci 307. sz. Szakmunkásképző Intézet könyvtárosa

Kitüntetések

A művelődési miniszter a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 64. évfordulója alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *Iszlai Zoltánnának*, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése osztályvezetőjének és *Répp Zoltánnak*, az MSZMP KB Párttörténeti Intézete könyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *Takács Lászlónak*, az MSZMP Politikai Főiskola könyvtári raktárkezelőjének a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetését adományozta.

Helyismereti gyűjtemény az üzemi könyvtárban

A kialakult helyismereti gyűjtemények dokumentumainak körét az „adott hely” múltjára és jelenére vonatkozó irodalom alkotja. Mégis úgy tűnik, mintha a „helyismeret”-szempontú gyűjtés háttérbe szorult volna a helyismereti gyűjtemények kialakításakor és gyarapításakor, s ennek nem mindig a jószándék hiánya az oka. A történeti szempontú gyűjtés — bár igen szerteágazó feladatkör — mégiscsak elhárítható időben, térben, sőt dokumentumokban is. Ám a jelen bonyolult intézményrendszerének dokumentációs folyamatai nehezen láthatók át, és még szűkebb földrajzi térben is nehézkes a gyűjtés szerteágazó társadalmi kapcsolatok nélkül. A kötelempéldány-rendszer révén ugyan hozzájutnak az országos és megyei gyűjtemények a legfontosabb helyismereti dokumentumokhoz, de közülük legtöbbször a jelen ismeretét árnyaltabbá tevő dokumentumcsoport hiányzik.

A hiányzó láncszem

Ezúttal csak a jelen ismeretének egyik legfontosabb láncszemét: gazdasági szervezeteink dokumentumainak gyűjtési kérdéseit említeném. Az a tapasztalatom ugyanis, hogy az „adott hely” üzemeire, vállalataira vonatkozó dokumentáció még a helyismereti gyűjtésben alapfeladatokat ellátó „A”-típusú könyvtárakból is általában hiányzik, a kiegészítő szerepű „B”-típusúakból pedig még inkább. Ha mégis akad valami, az elsősorban a történeti, tehát a visszafelé haladó gyűjtés eredménye. Ugyanakkor a jelenidejű üzemi dokumentáció iránti érdeklődés elsősorban nem is a tanácsi közgyűjtemények helyismereti részlegeiben jelentkezik, hanem ott, ahol hasznosításuk is leginkább várható, a gyárakban, termelői egységekben. Az üzemi könyvtáraknak tehát feltétlenül gyűjteniük kellene a hely ismeretére, vagyis az üzemre vonatkozó dokumentumokat (ez mellesleg gyűjtőköri kötelességük is). A gyűjtés szükségességét az is alátámasztja, hogy az üzemi könyvtárak birtokon belül vannak, s ez jókora előny. A tanácsi könyvtárak helyismereti gyűjteményeiből ugyanis éppen azért hiányzik a területükön levő vállalatok dokumentációja, mert képtelenség kívülről figyelemmel kísérni e dokumentumok születését, mozgását. Kivételes eset, ha egy vállalat megígéri a tanácsi könyvtárnak, hogy átadja dokumentumait a különgyűjtemény részére. Csakhogy ez külön gondoskodást igényelne: a vállalaton belül ugyanis valakinek rendszeresen foglalkoznia kellene az üggyel. Ráadásul akadály lehet a tanácsi könyvtárak nagyobb nyilvánossága is. Sokszor még a vállalati nyilvánosságra szánt dokumentum sem kerülhet — legalábbis egy ideig — az üzemeken kívüli nyilvánosság elé, mert ez a gazdasági jogvédelem ellen hatna.

A vállalatra vonatkozó dokumentumok gyűjtését az üzemi könyvtárosok sem igen vállalják, holott a legújabb szakszervezeti irányelvek is utalnak — igaz, történeti szempontokra szűkített konkrétumokkal — ezek gyűjtési kötelezettségére. Így azután a helyismereti gyűjtés témakörében valamiféle „egymásra mutogatás” alakult ki a két hálózat között. „A helyismereti tevékenység a tanácsi könyvtárak feladata” — gondolják az üzemi könyvtárosok, s „Aktuális vállalati irodalom — nincs módunk figyelni rá!” — hangzik a tanácsi könyvtárak helyismereti gyűjteményeiből a válasz. Úr keletkezik tehát e munkában... Hadd szögezzem le már előljáróban, ezt a vákuumot az üzemi könyvtáraknak kell betölteniük!

Helyismereti gyűjteményrész az üzemben, de hol?

Szándékosan használtam eddig a szakmailag homályos „üzemi könyvtár” kifejezést, jelezvén ezzel, hogy a gyűjtést „valahol az üzemben” kell végezni. A két különböző típusú üzemi könyvtár — a szakszervezeti (közművelődési) és a vállalati (szakkönyvtár) jöhet számításba. Igen ám, de az üzemi dokumentumok gyakran nem utal-

hatók kizárólagos érvénnyel sem az üzemi, vállalati szakkönyvtárak, sem a szakszervezeti könyvtárak gyűjtőkörébe. Elméletben könnyű eldönteni a gyári dokumentumok gyűjtési helyét: a termelési-műszaki dokumentációt gyűjtse a szakkönyvtár, az emberi viszonylatokra vonatkozó anyagot pedig a szakszervezeti könyvtár. Csak-hogy e megoldás mindjárt nem olyan egyszerű, ha figyelembe vesszük, hogy a termelési dokumentumok egy része titkos ügyiratkezelés alá vont anyag, ami a műszaki könyvtárba sem kerülhet be, s használata üzemen belül is korlátozott. Már-pedig könyvtári elhelyezésük azonos lenne a nyilvánosságra hozatallal. Sok esetben nem is dönthető el, hogy kifejezetten termelési, gazdasági vagy az üzem életére vonatkozó dokumentumokról van-e szó. Gyakorta előfordul például, hogy a nyilvánosságra hozott terv a „gazdasági és politikai program” címet viseli, így a termelési terven kívül a társadalmi feladatokat is tartalmazza. Helyesebb tehát, ha a nyilvánosság foka szerint döntjük el a gyűjtés helyét (üzemi nyilvánosságról van szó). A szakszervezeti könyvtár valamennyi vállalati nyilvánosságra szánt vagy e nyilvánosságban nem korlátozott dokumentum gyűjtőhelye lehet, függetlenül attól, hogy ezek között akadhat kimondottan műszaki-gazdasági dokumentum is, hiszen ez utóbbiak szélesebb körű használatát a szakszervezeti könyvtár inkább elő tudja segíteni. (Ezzel nem akarom kizárni e feladatból a szakkönyvtárakat — velük bizonyos együttműködés kialakítható! —, de ne feledjük: csak a nagyobb vállalatoknál számíthatunk a szakkönyvtárakra, a kevésbé információigényes termelést folytató üzemekben csak segédeszközként van jelen a műszaki irodalom, többnyire gyűjteményé sem szervezett könyvvállományként.) Még azt sem állítanám, hogy minden üzemi szakszervezeti könyvtár hozzon létre „munkahelyismereti” gyűjteményt. Am a jelen ismerete megköveteli, hogy azok a dokumentumok, amelyeket az üzemi nyilvánosságnak szántak, illetve amelyeknek a dolgozókkal való megismertetése a vezetők kötelessége (például a kollektív szerződés), meglegyenek a szakszervezeti könyvtárban, legyen bár az akármilyen kis telephelyen működő letéti könyvtár is. Mert jogokkal élni csak azok ismeretében lehet, az üzemi demokrácia fórumainak ténykedése azonban hiányossá válhat, ha a könyvtárak nem teremtik meg a szükséges dokumentum-hátteret.

A vállalati hierarchia különböző fokaihoz kötött nyilvánosságú (vagy zárt) termelési dokumentumok kezeléséről általában a vállalati iratkezelési szabályzat intézkedik, helyük tehát az irattárban van. Korlátozott nyilvánosságuk feloldása után útnak remélhetőleg elvezet a levéltári gyűjteményekbe.

Mit gyűjtsön „üzemismereti” dokumentumként a könyvtár?

Elsősorban az időszerű, érvényüket még nem veszített dokumentumokat! Az e célnak megfelelő gyűjtésben részben mellőzhető a helyismereti gyűjtemények szervezésében oly fontos történeti szempont; a visszamenőleges dokumentumgyűjtés pedig mindenképpen kizárható. Ez ugyanis egyrészt felesleges terhet róna az üzemi könyvtárosokra, másrészt az ilyen típusú dokumentumok iránti igény sokkal inkább a területileg illetékes tanácsi könyvtár helyismereti gyűjteményével szemben merül fel. Nem értek egyet tehát azzal, hogy a szakszervezeti könyvtárakra vonatkozó SZOT-irányelvek alábbi kitételét a gyakorlatban szó szerint kellene végrehajtani: a szakszervezeti könyvtárak „gyűjtik továbbá... az üzem-, szakmatörténeti dokumentumokat és a szocialista brigádok felajánlott naplót”. (A SZOT Elnökségének 1980. szeptember 29-i határozata.) A történeti szempont kizárása azonban nem jelenti azt, hogy az üzemi könyvtár alkalomadtán ne szerezz be az esetleg elkészült és publikált üzemtörténetet, csak éppen semmiképp se merüljön bele a vállalat, még kevésbé a szakma történeti dokumentumainak felkutatásába! A történeti szempont a jelen idejű gyűjtésben is érvényesülhet, ha a könyvtár a jövőre gondolva beszerzi azokat a dokumentumokat is, melyeknek információértéke az adott pillanatban ugyan csekély, de évek múlva történeti értékűvé válhatnak.

Az aktuális információkra koncentrált gyűjtést sem ajánlatos az ésszerűség határain túl kiterjeszteni, nem hozhatunk létre az üzemi könyvtárakban egy második irattárat! Valamennyi dokumentum esetében feltétlenül mérlegelni kell a nyilvánosságot! Alapelveként talán kimondható, hogy az üzemi közművelődési könyvtárban van

a helye minden olyan vállalati dokumentumnak, amely azzal a szándékkal készül, hogy a vállalati nyilvánosság elé terjesszék. Így tehát feltétlenül be kell szerezni az adott vállalatok működésére vonatkozó *belső szabályozásokat*, melyek egyébként is az üzemi demokrácia fórumai elé kerülnek. A legfontosabb közülük a kollektív szerződés és annak módosításai. Az, hogy egy tanácsi közművelődési könyvtárban ne legyen meg hazánk alkotmányának szövege, elképzelhetetlen. Megdöbbenő tehát, hogy a vállalat alkotmánya, a kollektív szerződés csak elvétve található meg az üzemi könyvtárakban. Csaknem ugyanilyen fontos a munkaverseny-szabályzat, az üzemi demokrácia vállalati fórumainak szervezeti és működési szabályzata, a törzsgárda-, a munkavédelmi, a találmányi, a tűzrendészeti stb. szabályozások, az igazgatói utasítások, körlevelek, a vállalat által fenntartott szociális, kulturális létesítmények működésének szabályai stb.

Hogy mit ajánlatos közülük gyűjteni, azt a munka során tudjuk teljességgel felmérni. Szerintem néhány, asztalfiókban tartott dokumentum nyílt használatának lehetőségét is a könyvtár teremthetné meg a dolgozók részére! Gondolok például a vállalati tömegszervezetek ülésein hozott határozatokra. Mert hogyan érvényesítheti jogait például a munkás, mondjuk, a bizalmival támadt konfliktusa esetén, ha a jogait rögzítő dokumentumot éppen tőle kellene elkérnie?

Feltétlenül szerezze be a könyvtáros a vállalat külső nyilvánosságnak szánt — általában nyomtatott — dokumentumait is: a reklám- és propagandaanyagokat, gyártmánykatalógusokat stb., mert ezek a kapun belül is információértékűek, s ugyanakkor közgyűjteménybe kerülésüket is az üzemi könyvtáros tudja a legkönnyebben megoldani. Nem zárható ki a gyűjtésből a vállalati vagy a szélesebb nyilvánosságnak szánt műszaki jellegű dokumentum sem; személyi szempontból — információértékükért, de részben presztízsokból is — összegyűjthetők a vállalati alkotók publikációi, különösen, ha azok az üzem termelését érintő műszaki kérdésekről vagy a munkahelyről mint szociális közösség életéről szólnak. Többször tapasztaltam, hogy az üzemi könyvtárak általában nem kapják tiszteletpéldányként a vállalat sajtó lapját sem. Így azután az üzemi lapnak később esetleg — ha külső nyomda állítja elő — a nemzeti könyvtár az egyetlen lelőhelye.

A nem hagyományos dokumentumok gyűjtése már egy kis közeledés a történeti szempont felé, de jövőendő történeti értékük miatt szükséges ezeket is figyelembe venni. Kizárólag az üzemi könyvtáron múlik, hogy ne semmisüljenek meg a vállalati ünnepek, tanácskozások hangfelvételei, a filmfelvételek és a fotóanyag, az aprónyomtatványokról nem is beszélve.

Ami még szót érdemel

A beszerzés forrásait felderíteni — én legalábbis úgy hiszem — nem okozhat különösebb gondot. Egy üzemi könyvtárosnak — szomorú, ha nem így van — rendelkeznie kell annyi kapcsolattal a saját munkahelyén, hogy tudjon arról, mi kerül közkézre mint vállalati dokumentum. Az üzemi nyilvánosság számára készülő, legtöbbször helyi sokszorosítású dokumentumokból egyetlen igazgatói utasítás alapján is kaphat példányt a könyvtár, de valószínű, hogy elegendő csupán jó viszonyban lenni a gép kezelőjével. Kicsit több utánajárást igényel a nem sokszorosított dokumentum, de ha valaki feltérképezi, hogy mit is kellene gyűjtenie, egyben már a kapcsolatokat is kialakíthatja, a forráshelyet is megtalálta. A szocialista brigádok többsége ugyanis „vállaláskapcsolatban” áll a könyvtárral, nem nehéz elérni náluk, hogy brigádnaplóikat átadják.

Végül: szervezzünk-e különgyűjteményt a vállalatismereti dokumentumokból?

A jelen pontosabb ismeretét elősegítő dokumentumokat aktualitásuk miatt kell gyűjteni. Ezek a dokumentumok nem nagyszámúak. (Ajánlatos külön, de időleges megőrzésre beszerzett dokumentumként kezelni őket.) Am mi legyen velük, ha aktualitásukat elvesztik, és történeti értékük kerül előtérbe? Úgy gondolom, hogy ekkor már ne az üzemi könyvtár őrizze tovább őket, hanem adja át a területi gyűjtőkörű tanácsi könyvtár helyismereti gyűjteményének. Így megvalósítható, hogy a hiányzó láncszem is bekapcsolódjék, s a helyismereti gyűjtemények az üzemi dokumentumokkal is gyarapodjanak. Az átadást emberi és objektív tényezők egyaránt aka-

dályozhatják. Egyetlen könyvtáros sem mond le szívesen az általa nehezen, utánajárással megszerzett dokumentumokról. Az ésszerűség mégis azt kívánja, hogy legyünk nagyvonalúak, helyezzük előtérbe a lehetséges használók érdekeit.

Gátolhatja az átadást a vállalat ügykezelési mechanizmusa is. A tilalmak gondossággal elkerülhetők, valamennyi átadásra szánt dokumentum esetében hozzáértőknek kell eldönteniük, hogy a vállalaton kívül nyilvánosságra hozható-e az adott dokumentum, s ha igen, bátran átadhatjuk őket a helytörténeti gyűjteményeknek. Az üzemből elegendő a tanácsi könyvtárba általunk eljuttatott irodalomról lelőhelynyilvántartást őrizni.

A gyűjtést tehát vállalhatják az üzemi szakszervezeti könyvtárak, sőt vállalniuk is kell, érvényességi idejük alatt e dokumentumokat az üzem dolgozóinak szabadon rendelkezésre kell bocsátaniuk, de tartós megőrzésüket a tanácsi helyismereti gyűjtemények garantálhatják.

Kenyéri Kornélia

A helyismereti gyűjtemény, mint lehetséges tudományos műhely

Az értelmző szótár általános megfogalmazása szerint a műhely „olyan hely, ahol valamilyen szervezett szellemi munka folyik”.

Ez a meghatározás azonban — érzésem szerint — túlságosan tág! A könyvtárakban például a könyvfeldolgozástól kezdve a tájékoztatásig majd’ mindegyik munkafolyamat szervezett szellemi munka, mégsem bizonyos, hogy műhellyé válik az az intézmény, amelynek falain belül ez a tevékenység folyik. Hogy azzá váljék, a munkatársak egy részének olyan — a megszerzett ismeretek alkalmazásán túlmutató — feladatokat is vállalnia kell, amelyek a könyvtár létezésének tudatát a közvéleményben ébrentartják és szolgáltatásainak minőségéről is állandóan bizonyosságot szolgáltatnak, másfelől a könyvtárnak részt kell vennie az új eredményeket felmutató szaktudományi és könyvtártani kutatásokban, és ezeket az eredményeket alkalmaznia kell abban a folyamatban, amelyben az információ kiindulási pontjától eljut a felhasználókhoz.

A könyvtári műhellyé válás folyamatának három alapfeltétele van, amelyek hiányában nem beszélhetünk jól működő műhelyről. Ezek a következők:

— a könyvtár állománya legyen kielégítő színvonalú, épüljön a már meglévő és a közeljövőben várható igényekre, s legyen sokoldalúan feltárva;

— szolgáltatásaival legyen jelen állandóan a megye tudományos és közéletében;

— rendelkezék olyan munkatársakkal, akik képesek az önálló alkotómunkára, illetve arra, hogy eredményeiket valamilyen módon kamatoztassák a köz javára.

Szűkebb témánkhoz, a helyismereti gyűjteményekhez közelítve, megpróbáljuk felvázolni azt a szakirodalmi kört, amely nélkül a különgyűjtemény nem működhet eredményesen. Csupán Borsód-Abaúj-Zemplén megyei adatok állnak rendelkezésünkre, de egy-egy megye sajátos arculatát figyelembe véve bárhol felmérhetők az igények, amelyek révén egyik-másik, csak Borsodra érvényes megállapításunk esetleg módosítható.

Mit használnak — és mit használnának?

Magyarországi könyvtáraink maholnap három évtizedes múltat tekintenek vissza. Ez alatt az idő alatt számos helyi vonatkozású dokumentumot gyűjtöttek össze és tártak fel. Van, ahol csak különkatalógus tájékoztat a helyismereti állományról, máshol már önálló részlegekké szerveződtek e gyűjtemények.

A helyi lehetőségek függvényében akár az egyik, akár a másik megoldást választották is a könyvtárak, gyűjteményeiknek — jellegükből adódóan — muzeális

feladatokat is el kell látniuk: alkalmasaknak kell lenniük a történeti kutatások számára, így avulás címén állományukban gyakorlatilag nincs selejtezés. Ez — a sokszorosító technika fejlődésével párhuzamosan — lehetőséget kínál annak a törekvésnek a valóra váltására, hogy az olvasók részéről jelentkező igények egy részét — ha azok fedik a gyűjtőkori szabályzatban meghatározott irodalom körét — ne csupán bibliográfiai formájában elégtésék ki, hanem a kéréssel egyidőben, helyben szolgáltatassák az irodalmat, függetlenül az ismerethordozó anyagától.

A gyűjtemény szervezésének időszakában tehát az a szép és felelősségteljes feladat hárul a könyvtárosra, hogy a nagy retrospektív könyvészeti munkák és a Magyar Nemzeti Bibliográfia alapján összegyűjtse a saját megyéjére vonatkozó irodalmat — először csak bibliográfia formájában, majd ezt összevetve a meglévő állománnyal, a hiányokat eredetiben vagy másolat formájában beszerezze. (A Magyar Nemzeti Bibliográfia és a magyar folyóirattermés folyamatos figyelemmel kísérése a továbbiakban is elengedhetetlen.)

Az olvasói igények felmérésére több lehetőség is kínálkozik. Ennek aktív formája az, amikor a lehetséges használók körének feltérképezése után a gyűjtemény munkatársai felkeresik azokat az intézményeket, amelyekből a szakirodalom felhasználóit várják, és a kutatási témák, munkatervek ismeretében megállapítják, hogy megfelel-e az állomány a várható igényeknek. Az igényfelmérésnek ez a szakasza együttműködési körök kialakítására is alkalmas. Ugyancsak hasznos segítséget nyújt az olvasók részéről jelentkező kérések feltérképezésében az irodalomkutatások elemzése is. Mindezeket a formákat kiegészítheti egy munkanapló, olyan például, amelyet 1978-ban kezdtek vezetni az olvasói igények feltárására a Miskolci Megyei Könyvtár helyismereti gyűjteményében. Ennek segítségével részletes forgalmi elemzést készíthettek a könyvtárosok, és megállapíthatták, hogy melyek az információtartalmuk miatt leggyakrabban keresett témakörök. Három év statisztikai adatai alapján a *történelem* bizonyult a legkeresettebb tudományágnak: a helyben használt irodalom 39 százaléka történelmi mű volt. Az irodalomkutatást kérők 21,9 százalékánál szintén történelemből készültek irodalomjegyzékek. A használat gyakorisága szempontjából második helyen — 11,8 százalék — a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei táj földrajzával kapcsolatos dokumentumok állnak, majd 9 százalékos használattal az irodalomtörténet következik. Az általános művek viszonylag magas — 8,1 százalékos — forgalma olyan kutatói réteg jelenlétét mutatja, amelyiknek nem feldolgozásokra, hanem önálló követeztetések levonására alkalmas forrásanyagra van szüksége. Az e szakban található évkönyvek, adat- és címtárak, egyesületi és egyéb jegyzőkönyvek, alapszabályok stb. igen becses forrásai a helytörténeti kutatómunkának.

A helyben olvasott dokumentumok 40 százaléka periodikum. Kézbeadásuk a legnagyobb felelősséget rója a könyvtárosra, hiszen tisztában kell lennie a lap pártállásával, forrásértékével. Tudnia kell, mit adhat kézbe egy középiskolás diáknak és mit az egyetemi októnak.

A helyismereti témakörök is érvényes az a megállapítás, hogy a legfrissebb anyag a periodikumokban található. A folyóiratok gyakori használata arra is figyelmeztet, hogy bizonyos témakörökben vagy egyáltalán nincs marxista feldolgozás, vagy olyan régi kiadású, hogy nem felel meg mai történelemszemléletünknek, és az is előfordulhat, hogy egyszerűen „csak” az utóbbi 40—50 év anyagát tartalmazza.

Nap mint nap szembe kell néznünk egy súlyos hiányossággal. Ellentmondásos helyzet, hogy az ország egyik legiparosodottabb megyéjében milyen kevés gondot fordítottak a közelmúlt ipartörténetének és gazdasági fejlődésének összefoglaló megírására. Jelentek meg ugyan gyárismertetőik, egy-egy üzemnek, gyárnak a történetét is megírták, de az iparfejlődés összefoglaló, értékelő elemzésére még nem került sor. Pedig erre szükség volna, mivel az irodalomkutatást kérők 8,4 százaléka a megye ipari-gazdasági életéről szeretne tájékozódni. De nem jobb a helyzet az irodalomtörténet terén sem. Utoljára 1942-ben adtak ki összefoglaló megyei irodalomtörténeti művet, egy lelkes, nagy tudású helyi középiskolai tanár — *Csorba Zoltán* — közreműködése folytán. Ebből mindössze két példány található a megyei könyvtárban, ezt kapkodják egymás kezéből a diákok, mivel Miskolc egyik-másik középiskolájában kötelező olvasmány.

Kik használják?

A gyűjtemény olvasóinak 19 százaléka pedagógus (általános iskolai tanároktól az egyetemi oktatókig). Egy részük szakdolgozatához, doktori vagy kandidátusi dissertációjához gyűjt itt anyagot. Számukra sem közömbös, hogy a nyomtatásban megjelent forrásanyagot egy helyen és azonnal megkapják-e, vagy több intézmény rövidebb-hosszabb nyitvatartási idejéhez kell igazodniuk, ami a kutatásra fordított időt jócskán meghosszabbítja. A pedagógusok másik része egyéni érdeklődésből vagy a honismereti szakköri foglalkozások előkészítése végett gyűjt anyagot. Néhányan a könyvtárban is tartanak ilyen foglalkozásokat. A pedagógusokkal hasonló arányban veszik igénybe a gyűjtemény szolgáltatásait az egyetemi és a főiskolai hallgatók, akik szakdolgozatukat valamilyen helytörténeti témából írják. A hallgatók nagy része nem Miskolcon lakik, így számukra is nagyon fontos, hogy egy-egy könyvtári tartózkodás alkalmával minél több anyagot gyűjthessenek össze.

Az elmúlt három év alatt az irodalomkutatások 20 százalékát intézmények kérték, szép számban más megyéből is. Ezek az irodalomjegyzékek legtöbbször kiadványokhoz készültek. Középiskolai tanulók, újságírók és a helyi rádió munkatársai egyenlő arányban kértek irodalomkutatást. Az utóbbiak általában gyors tájékoztatást igényelnek, hiszen egy-egy műsor elkészítése nem késlekedhet a könyvtár szolgáltatásainak lassúsága miatt.

Az irodalomkutatások időhatárai ismét azt mutatják, hogy igen nagy szükség volna egy-egy település vagy a megye történeti szintézisének a megírására. (1970-ben történt ugyan erre kísérlet, de úgyszólván használhatatlanra sikerült.) Az irodalomkutatások 46,4 százaléka a felszabadulás utáni, 10,7 százaléka pedig a két világháború közötti időszak eseményeire vonatkozik.

Kik szolgálatnak?

Könyvtári közvéleményünk a nagykönyvtári munkakörök erős differenciáltsága miatt azok munkaszervezetét fejlettebbnek tartja, mint például a múzeumokét vagy a levéltárakét. A humán tudományok művelői viszont a levéltárosok és a muzeológusok után nem is harmadiknak, hanem elhanyagolható sokadiknak rangsorolják a könyvtárosokat. Igen szomorú tapasztalatot szereztem a közelmúltban egy településtörténeti konferencián, amelyet két akadémiai bizottság szervezett, és amelyre fél országnyi terület történéseit hívták össze. A több száz résztvevő között — magamat is beleszámítva — mindössze két könyvtáros képviselte szakmánkat. A jelenlevők egy része legfeljebb jóindulatú lenézéssel vette tudomásul jelenlétünket. Mi ennek az oka? Egyedi jelenség volt, vagy a testvérintézmények közötti valóban létező presztízsháború jele? Négy év telt el e konferencia óta, de a kérdés nem hagy nyugton. Hogyan javíthatnánk szakmai közérzetünkön, hiszen diplománk elvileg azonos értékű a levéltárakban és a múzeumokban foglalkoztatott felsőfokú végzettségűekével. Mi az a többlet, amit a levéltárosok és a muzeológusok adnak — ma, a 80-as évek elején — az elismerésért? Valószínűleg az, ami műhellyé avat egy intézményt.

Tény, hogy a felszabadulás után, amikor a könyvtári intézményhálózat mennyiségi fejlesztése volt a fő cél, a testvérintézményekhez képest a könyvtárakban csökkent az átlagos képzettségi színvonal. A létszámában felduzzasztott könyvtárosgárda idejét és energiáját a rutinmunkák foglalták le. De mintha ez az állapot még három és fél évtized múltán is változatlan volna: a köztudat a szaktudományos kutatómunkát még ma sem tartja az egyes könyvtári munkakörök szerves velejárójának! Mi táplálja ezt a szemléletet? Egyebek között képzési rendszerünk útvesszői vagy maga az 1977-es besorolási rendelet, amely még a „Főmunkatárs I—II” kategóriákra sem ír elő világosan körvonalazott követelményeket, pedig az ezekre a kulcsszámokra történő besorolás mögött már igen határozott, új eredményeket felmutató kutatómunkának kellene lennie. Ezzel szemben a „kimagasló tudású szakember”, „a kiemelkedő tevékenység” megfogalmazás homályos, erősen szubjektív megítélésre ad lehetőséget. Egyetlen, világosan megfogalmazott követelménye a munkaviszonyban eltöltött idő hossza. Kétségtelen, hogy ennek is van jelentősége, de csupán a szakmában eltöltött idő hossza még ugyanúgy nem jelenti a kutatómunkára való alkalmas-

ságot, új eredmények felmutatásának képességét, mint önmagában a megszerzett diploma!

A gyakorlat azt mutatja — legalábbis látóköromön belül —, hogy mivel az önálló alkotómunka nem feltétele a tudományos kulcsszámokra történő besorolásnak, ezt mechanikusan bárki elérheti. Következésképpen viszont lefokozódik mind a jelzett kulcsszámok értéke, mind az önálló kutatómunkára kedvet és hajlamot érző könyvtárosok munkája. Így ezek az emberek egy idő után vagy máshol keresik érvényesülésük útját, vagy mérhetetlenül rossz szakmai közérzettel megmaradnak posztjukon, kitéve annak, hogy afféle csodabogarakká válnak környezetükben.

Nincs tehát ösztönző erő a magasabb fokozat elérésére, nem érdekelt a diplomás könyvtáros abban, hogy megpróbáljon hasznosítható új eredményeket produkálni, hiszen csak egy kis jóindulat kell a vezető vagy a fenntartó részéről, és az évek haladtával úgyszólván eléri a magasabb kulcsszámot.

Önként adódik az összehasonlítás a levéltárral és a múzeummal. Levéltárosképzés van ugyan Magyarországon, de muzeológusképzés nincs. Csakhogy amíg a könyvtár szakot végzettek megállnak az információk közvetítésénél és az azt megelőző könyvtári munkafolyamatoknál, addig a levéltárosok információközvetítő munkájuk szorosan kapcsolódik új kutatási eredmények felmutatásához. Az iratok feldolgozásának ugyanúgy megvannak a szabályai, mint a könyvek feldolgozásának. Aki iratokat és könyveket dolgoz fel, ugyanúgy számtalan új ismeret birtokába jut, mint az a régész, aki a kiásott leletet feldolgozza, és a munkája során új szempontokat keres a további kutatásokhoz. A levéltáros és a muzeológus törekszik munkája eredményeinek bemutatására, hiszen ez munkaköri besorolásuk egyik előfeltétele.

A könyvtárak ugyanúgy kiadják évkönyveiket, folyóirataikat, mint a múzeumok és a levéltárak. Jó, hogy a könyvtári évkönyvek, folyóiratok könyvtártani kutatásokat is közölnek, mert így tájékozódhatunk a szűken vett szakma országos eredményeiről és gondjairól. Hátrány viszont, hogy nem vagy — egyes évkönyvek kivételével — alig közölnek szaktudományi dolgozatokat.

A könyvtárostársadalom óriási energiákat pazarol el azzal, hogy nem él a hasonló lehetőségekkel. Diplomás könyvtárosaink nagy része képzettséget szerzett valamely tudományterületen, hiszen az egyetemeken túlnyomórészt kétszakos képzés folyik. A könyvtár szakot leggyakrabban a magyarral és a történelemmel párosítják. Ebből az következne, hogy nagy könyvtáraink lehetnének a bázisai az irodalomtörténeti, irodalomtudományi és a történeti kutatásoknak. Mint említettük, a helyismereti gyűjtemények leggyakrabban keresett témakörei is ezek. A szakterületi kutatásokkal foglalkozó könyvtáros — aki közvetlen kapcsolatban van a használókkal, és ismeri igényeiket — saját kutatási tapasztalataiból kiindulva új módszereket találhat mind az irodalom feltárására, mind közvetítésére. Szinte maguktól adódnak azok az intézmények közötti együttműködési formák, amelyekben minden résztvevő fél érdekelt. Ma még számos nem belső szükségletből fakadó, hanem kívülről erőltetett együttműködési kísérlet halódik, energiákat vonva el hasznosabb feladatoktól. A saját arculatú — pontosan körvonalazott profilú — műhelyek kialakítása viszont előfeltétele a valóban közérdekű, közhasznú *műhelyközi* együttműködésnek. Ezért kell mihamarabb saját eredmények felmutatására képes könyvtári kutató- és alkotóműhelyekké fejleszteni a nagy megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményeit. Meggyőződésem, hogy a színvonalas könyvtári munka előfeltétele az olyan szaktudományi tevékenység, amely maga után vonja a korszerűbb könyvtári eljárások kimunkálását.

Dr. Tóvári Judit

(A *Könyvtáros* jubileumi cikkpályázatán díjazott munkák)

A KÖNYVTÁROS egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közösségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők

Klub és könyvtár a házban

A debreceni újkerti lakótelepen épült *fiatal házások otthonában* 160 ifjú házaspár, KISZ-korosztályú fiatal lakik. A 31 négyzetméteres alapterületű garzonlakásokat addig birtokolják az ifjú párok, amíg össze nem gyűjtik a „beugrót” a megfelelő nagyságú OTP-lakásra. Ehhez havonta legalább 1200 forintot kell berakniuk az ifjúsági takarékkönyvbe.

E szép kivitelű, tízemeletes bérház földszintjét megkapta a városi könyvtár, hogy a ház lakóit művelődési „javakkal” is ellássa. A könyvtárnak juttatott 186 négyzetméteres alapterületet a kapubejárat kétfelé osztja, így kézenfekvő volt a megoldás, hogy az egyik oldalon könyvtárat, a másikon pedig klubot rendezzünk be. Kérésünkre a városi tanácstól anyagi támogatást is kaptunk. Dicsekvés nélkül mondhatjuk, hogy a házhoz és a fiatalok igényeihez méltó vonzó környezetet teremtettünk, s 1981. május közepén mindkét részleg megkezdhette működését a lakók igen nagy örömeire. Úgy véljük, érdemes ismertetni az azóta eltelt idő tapasztalatait, és számba venni a továbblépés lehetőségeit.

A ház lakói

A 160 családban 104 gyerek van, nyolcban már kettő, többen most várják a második babát. Ötvenhét kismama van egyes-en. Harmincegyen több műszakban dolgoznak, a fizikai dolgozók száma 137, a szellemieké 96, a többiek egyéb munkakörben tevékenykednek. Az egy főre jutó átlagos havi jövedelem 2280 forint, ezért sokan másodállást vállalnak, többen pedig tovább tanulnak. Olyan ház ez, ahol számos körülmény köti össze a lakókat: azonos korúak, azonos méretű lakásokban laknak, s végül mindnyájan nagyobb lakásra gyűjtenek, mert itt legfeljebb hét évig lakhatnak.

Hogyan alakítottuk ki a klubot?

A 31 négyzetméteres alapterületű lakások bizony nagyon kicsik. Ezért is volt fontos, hogy a klubot úgy rendezzük be és úgy működtessük, hogy az otthonok kiegészítője legyen, így került a klubba teakonyha, villanytűzhely és hűtőszekrény is. Az előbbieket beépítették, az utóbbit a városi könyvtár vásárolta. A klubhelyiségben a szombat, a vasárnap és a hétfő a közösségi rendezvényeké, a hét többi napja pedig az egyes családoké, akik a háziszabályzatban rögzített feltételekkel itt fogadják vendégeiket, névnapot, születésnapot ülhetnek. Kényelmes ülőbútorok, folyóiratok, s mind több játék található a klubban, valamint rádió, tv, magnó, lemezjátszó is áll a lakók rendelkezésére. Mindez kifogástalan állapotban, hiánytalanul: hiszen a tagok sajátjuknak érzik a berendezést, mindenki egyformán vigyáz rá. A klub héttagú vezetőségét a lakók választották. Van köztük orvos, géplakatos, közgazdász, tanácsi dolgozó és egyes-en levő kismama. A klubvezető átviteltechnikai műszerész, de nemcsak az elektromos berendezésekhez ért, hanem az emberekhez is. A klubot kizárólag a házban lakók használhatják, illetve vendéget csak saját felelősségükre hozhatnak. Szombaton este általában szórakoztató programokat rendeznek: diszkót, focimeccset, vidám vetélkedőt stb. A vasárnap délelőtt a gyermekeké — bábműsor, mesedélelőtt, diavetítés —, a hétfő este pedig a politikai, egészségügyi, lakásügyi (például: össze tudják-e gyűjteni a saját lakás árát) stb. előadásoké.

A házban a fiatal anyák is tevékenyek. Működik kismama klub, ahol szabásvarrás és sütő-főző tanfolyamok indultak. Mesterszakács tart számukra bemutatót. Jó időben a hétvégeken kirándulni mennek, vagy társadalmi munkát végeznek a ház körül. Volt már a klubban divatbemutató, s közösen ünnepelték meg november hetedikét és a mikulást. A szilveszterre emeletenkénti vetélkedővel készültek, a nyer-

tesek között egy malacot sorsoltak ki, amelyet természetesen közösen fogyasztottak el.

A városi könyvtár a falba síneket építtetett, hogy kiállításokat is lehessen rendezni. Képzőművészeti, fénykép- és plakátkiállítást rendeztek eddig.

A klub közösen összeállított havi program szerint működik, s erről plakátokon tájékoztatja a lakókat, akiknek mindössze 24 százaléka mellőzi a klub rendezvényeit, egyharmaduk viszont rendszeres látogató.

Ha családi ünnepet tartanak a lakók, átveszik a kulcsot a klubvezetőtől, s másnap kitakarítva, tisztán adják át a helyiséget. Este tíz óra után hangoskodni nem szabad. Ezt utóbb kellett kimondanunk, mert egy esetben panasz érkezett hozzánk. Hogy ilyen gondunk a későbbiekben ne legyen, hangszigetelő álmennyezetet fogunk kialakítani, amelynek tervét társadalmi munkában már elkészítették.

A könyvtár

A bejárattól balra működik a klubéhoz hasonló alapterületű, otthonosan berendezett könyvtár. Ennek megnyitása nagyobb gondot okozott, mivel december elején tudtuk csak meg, hogy a helyiségeket megkapjuk. Aki telepített már fiókkönyvtárat, tudja, hány évig kell gyűjteni az állományt ahhoz, hogy az gyűjteménnyé váljon. Mivel erre nem volt lehetőségünk, egyik elnéptelenedett kertéségi fiókkönyvtárunk jó állapotban levő állományát telepítettük ide, a régiből pedig letéti könyvtárat csináltunk. S bár ez a 3500 kötetnyi törzsállomány jó alap, ide más is kell. Igen nagy az érdeklődés a kézikönyvek, szótárak, lexikonok iránt, keresettek az orvostudományi, a gyermekgondozási, a háztartási, lakberendezési kiadványok, a barkácsolásról, a fényképezésről szóló kötetek és az útikönyvek is. A sorozatok közül a Modern Könyvtár, az Európa Zsebkönyvek, az Albatrosz Könyvek, s a Tények és tanúk köteteit forgatják a legtöbben. Sokan tanulnak esti vagy levelező tagozaton közép-, illetve felsőoktatási intézményben, ezért keresettek a matematikai és a fizikai példatárak, az írók, költők életrajzai, a társadalomtudományi szakkönyvek. A szépirodalomból a modern szerzők, a fiatal írók, költők művei és a sci-fi irodalom a legolvasottabbak. Ezekből sokkal többet kellett beszereznünk ide, mint más hasonló nagyságú könyvtárunkba. Májustól novemberig 12 ezer forintot használtunk fel. Sajnos, többet nem költhettünk, ezért feltétlenül szükségünk lesz további 1000—1500 kötetre az utolsó két év könyvterméséből.

További fejtörést okozott az a körülmény, hogy a könyvtár közelében 1981 szeptemberében megkezdte működését egy 1500 gyermeket befogadó általános iskola. Végül arra az álláspontra jutottunk, hogy ellátásukra később sem vállalkozhatunk, hisz ezt a könyvtár alapterülete sem teszi lehetővé. De nem is volna ésszerű, vagy gazdaságos, mivel az iskolában most van alakulóban a könyvtár.

A május közepén megnyílt könyvtárnak jelenleg 250 olvasója van. Ezt a számot jórészt már az első két hónapban elérte, pedig a nyár nem kedvez a könyvtárak forgalmának. Az állomány hiányosságai miatt most egy kis megtorpanás tapasztalható. Igaz, éppen ezért nem is indítottunk nagyobb propagandát. Először azt hittük, hogy a könyvtárat inkább csak a házban lakók fogják látogatni, de a távolabbi körzetekből is felkeresik. S ha figyelembe vesszük, hogy újabb és újabb házakat adnak át a lakótelepen, várható, hogy a duplájára emelkedik az olvasók száma. A házból egyébként eddig nyolcvannyolcan iratkoztak be, vagyis majdnem ugyanannyian, ahányan a klubot is rendszeresen látogatják. Azt még nem sikerült megállapítanunk, hogy ugyanazok-e.

A könyvtár keddtől péntekig 17.30-tól 20 óráig, a televízió főműsoráig tart nyitva. Kezdetben azért tartottuk célszerűnek ezt a nyitvatartási időt, mert a házban lakók, de a lakótelepiek is főként este vannak otthon. Az iskola megnyitása azonban indokolja a délelőtti nyitvatartást is. A könyvtáros egy közeli iskola pedagógusa, aki többéves könyvtárosi gyakorlattal, illetve könyvtárosi szakképzettséggel rendelkezik, ráadásul ő is a házban lakik.

A lakótelep építése — mint említettem — még nem fejeződött be. A környéken még nincsenek üzletek, szolgáltatóházak, az iskolával együtt nekünk kell elvállalnunk

a városnak ezen a peremén a kulturális alapellátást. Az eddigi út szép és izgalmas volt, de a neheze még hátravan. Nagy a felelősségünk, hiszen újabb ifjúsági ház, sőt nyugdíjasok háza is épül Debrecenben, s ezekben számíthatunk újabb fiókkönyvtárak, klubok nyitására, ami azért is fontos, mert más forrásból nincs módunk a könyvtárhálózat bővítésére a VI. ötéves tervben.

E l e k S á n d o r n é
a Debreceni Városi Könyvtár igazgatója

Szocialista brigádok olvasóköre

Könyvtárunk, a martfői Tisza Cipőgyár 38 ezer kötetes szakszervezeti könyvtára területi jelleggel működik, a gyári dolgozókon kívül tehát az egész nagyközségei mi látjuk el szolgáltatásokkal. 1980-ban 2109 beiratkozott olvasónk volt, közülük 1511-en 14 éven felüliek.

Az olvasókör 1979 februárjában alakult *Szocialista brigádok olvasóköre* néven. A szervezést közvetlenül megelőző években már kialakult a könyvtár körül egy viszonylag állandó irodalom- és könyvtárbarát csoport. Ennek tagjai főként szocialista brigádtagok voltak, azok, akik rendszeresen látogatták a könyvtár rendezvényeit, rendszeresen kölcsönöztek és többségük mondhatni összekötő volt a brigád és a könyvtár között. De a könyvtár segítségével műsorokat is szerkesztettek és mutattak be egy-egy irodalmi, politikai évfordulóra. (Például 1977-ben a Hámán Kató szocialista brigád a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tiszteletére, a Május elseje szocialista brigád pedig Ady Endre születésének évfordulójára.) Egy-egy ilyen emlékműsorra való felkészülés három-négy hónapon át szoros kapcsolatot teremtett a brigád és a könyvtár között. A műsor összeállítása közben vagy a próbák szünetében mód nyílt ugyanis a kötetlenebb beszélgetésekre, s ezekből kiderült, hogy az emberekben ma is él az igény a közösségi élet ilyen megnyilvánulásai iránt. A mi feladatunk a hogyan megtalálása volt.

A korszerűség jegyében

1979 elején kezdtük meg az olvasókör szervezését. Felhívásunkat közzétettük az üzemi lapban, célunk, programunk rövid ismertetésével. Minden irodalombarátot hívtunk, ha kedve támad, legyen tagja könyvtári kisközösségünknek, amelyben vitákat rendezünk majd egy-egy sikeres műről, találkozókat írókkal, művészekkel stb. A felhíváson kívül a korábban említett irodalom- és könyvtárbarát szocialista brigádoknak is elküldtük a meghívót alakuló ülésünkre, amelyet 1979. február 7-én tartottunk. Mintegy 22 szocialista brigádot vártunk az üzem minden területéről, körülbelül 80 százalékát fizikai, s csak mintegy 20 százalékát adminisztratív munkaterületről. Emellett kiterjedt szóbeli propagandát is kifejtettünk a megalakulás előtti hetekben. Az eredmény kielégítő volt, az alakuló összejevetelre ugyanis 27-en jöttek el, minden brigádból 1–2 tag. Itt megállapodtunk a névhasználatban, s körvonalaztuk programunkat. A *Szocialista brigádok olvasóköre* nevet vettük fel; s építve az olvasókörök haladó hagyományaira, tartalmilag a mai kor követelményeinek megfelelő programot fogadtunk el.

Megválasztottuk a csoport négytagú társadalmi vezetőségét, minden nagyobb munkaterület egy-egy képviselőjét. Megállapodtunk abban is, hogy havonta egyszer találkozzunk, s hogy a programot mindig egyeztetjük a mindenkori társadalmi vezetőséggel. A vezetőségbe a legtevékenyebb, a közösségre leginkább ható személyeket választották. Azóta is ők az egyes területek mozgatói, igazi összekötők a könyvtár és az olvasókör tagjai között. A csoport irányítását mint könyvtárvezető jómagam látom el. Első alkalommal abban is megállapodtunk, hogy az alakuló összejevetelen megjelentek képezik az olvasókör állandó tagságát, akik egy-egy vonzó programra meghívhatják a brigádtársakat, a munkatársakat is. Ez azóta gyakorlattá is vált. Most 45 állandó tagunk van (többségükben nők — mindössze négy férfi tagunk van; életkoruk 18-tól 55 évig terjed), de esetenként, például a József Attiláról szóló rendhagyó irodalom órán, voltunk már 80–100-an is. Arra is van lehetőség, hogy — ha

valaki egy-egy alkalommal nem tud eljönni — maga helyett más érdeklődőt küldhet el a brigádból. A 45 állandó tag közül 23 az alakulás óta közénk tartozik, míg a többi később csatlakozott az olvasókörhöz. A lemorzsolódás elenyésző volt, annál több az új beiratkozó. Arra is lehetőséget adtunk, hogy ne mindjárt az első alkalommal kelljen beiratkoznia egy-egy érdeklődőnek. A havonta egy alkalommal rendezett találkozókra naplót vezetünk. Úgy érezzük, s ezt eddigi működésünk is bizonyítja, hogy a havi egyszeri találkozás elegendő, ennyivel is vonzóvá tehetjük az együttlétet, s kialakíthatunk valamilyen közösséget. Az 1979. évi működést sokban segítette a Szolnoki SZMT Központi Könyvtártól kapott céltámogatás, melyet az olvasókör rendezvényeinek költségeire fordítottunk.

Tapasztalatok

A kétéves működés alatt a tagság állandósult. Mivel tagjaink főleg azok közül kerültek ki, akik már korábban is kötődtek a könyvtárhoz, örvendetes, hogy a könyvtár és az olvasóköri tagok között azóta még szorosabbá vált a kapcsolat. Szinte a könyvtár társadalmi vezetőségének tekinthetjük ezt a csoportot. Tagjai segítenek a könyvtár népszerűsítésében, és élén járnak a könyvtár egyéb, nem olvasóköri programjainak szervezésében is.

Hadd soroljam fel néhány fontosabb, színesebb programunkat! Közkedveltek voltak a két év alatt ötször megrendezett rendhagyó irodalomórák, amelyeket a szolnoki Szigligeti Színház művészei „tartottak”. Ezeket általában az irodalmi évfordulókhoz kötöttük, így emlékeztünk meg például *Móriczról*, *Móráról*, *Mikszáthról*, *József Attiláról*, s egy alkalommal a mai magyar irodalomról. A sikerhez hozzájárult az is, hogy sikerült olyan színészeket meghívunk, akik méltán nyerték el a közönség tetszését. Egy alkalommal irodalmi emlékműsort rendeztünk *Váci Mihályról*. Tartottunk író-olvasó találkozót *Fekete Gyulával* és Népszava-szerkesztőségi ankétot *Mátyás Istvánnal*. Különösen sikeres volt a Fekete Gyula-találkozó. Ezen a beszélgetésen a műveken kívül közérdekű kérdésekről is szó esett (például a mai anyaságról, a dolgozó nők helyzetéről stb.). Ennek a találkozóknak az előkészítésekor minden olvasóköri tagunk elolvasta Fekete Gyulának *Hiányzik egy férfi* című regényét. Hasonló várakozás előzte meg a *Bihari Klára* írónővel szervezett találkozót is. (A beszélgetések szövegét magnószalagra vettük, így bármikor visszahallgatható.)

Többször voltunk irodalmi országjáráson, közös színházlátogatáson. 1979-ben egész napos kirándulást szerveztünk Szegedre és Budapestre. Az irodalmi emlékhelyek megtekintése mellett egyéb nevezetességeket is megnéztünk, Szegeden például a Móra Ferenc Múzeumot, Budapesten a Nemzeti Múzeumot, a Planetáriumot. 1980-ban ismét ellátogattunk Budapestre, ezúttal a Várszínházba, ahol *Shakespeare Vihar* című művét néztük meg. A kirándulások előtti foglalkozáson szót ejtünk a várható programról, s utólag is készítünk egy rövid értékelést. Az egész napos kirándulások természetesen jó alkalmat nyújtanak egymás jobb megismerésére, a közösséggé válásra. Tagjaink kedvelik a kirándulásokat, mindig telt autóbusszal utaztunk. A költségeket részben az intézmény, részben a tagok fizetik.

Több olvasóköri foglalkozást a tagok önálló felkészülésével bonyolítottunk le. Az ilyen foglalkozásokra mindig egy-egy kisebb csoport, például egy-két brigád tagjai vagy egy műhely dolgozói készültek fel. Természetesen az egész közösség hozzáolvasott a témához. Jól sikerült a Mikszáth Kálmánról összeállított „élő újság”, melyet a Fabro Henrik szocialista brigád szerkesztett az író munkásságát legjobban ismerő összekötőnk irányításával. A *Kafka Margitról* szóló megemlékezést pedig a 151. műhely Május elseje szocialista brigádja mutatta be.

Gyakran rendeztünk kisebb vetélkedőket, szellemi totókat is. Ezekre nem önálló programként, hanem például az évi munkaterv megbeszélése után került sor. Afféle irodalmi játékok voltak ezek, összekapcsolva könyvtárhasználati ismeretekkel, amelyeket a könyvtár munkatársai bonyolítottak le érdekesen, szakszerűen. A részvételt soha nem tettük kötelezővé, ennek ellenére mindig sokan és szívesen bekapcsolódtak a játékokba.

Úgy érezzük, hogy a két év alatt a csoport összekovácsolódott, szeretnek együtt lenni az emberek. Erre számos jel utal. 1981 januárjában például az év eleji nagy munkák — statisztika, tervezés — miatt elmaradt a foglalkozás. Az emberek a hónap

második felétől kezdve szinte naponta érdeklődtek, hogy ugye most is lesz olvasóköri összejövetel, ugye nem oszlik fel a kör!

Egy 40 éves dolgozó asszony így vélekedett: „Szeretek az olvasókör tagja lenni. Számomra különösen a kirándulások érdekesek. Azok közül is a legemlékezetesebb a szegedi marad. Megmondom őszintén, én ott voltam életemben először múzeumban.” A vélemények arra utalnak, hogy sikerült az alapokat megteremtünk. Számunkra most a továbbfejlődés, a „hogyan tovább” a fontos.

A jövőre vonatkozó elképzeléseinkről ezúttal csak annyit, hogy az író-olvasó találkozók mellett felmerült egy politikussal folytatandó beszélgetés gondolata is. Szeretnénk továbbá kapcsolatot teremteni más olvasókörrel vagy könyvtári klubbal. Tudomásunkra jutott, hogy Lakiteleken van egy olvasókör, ennek tagjaival szívesen megismerkednénk, egymást meglátogatnánk, tapasztalatokat cserélnénk. Mire ez a beszámoló megjelenik, remélhetőleg sikeresen megvalósítjuk az 1981-es évre kitűzött terveinket, köztük egy munkás—művész találkozót, valamint a debreceni irodalmi országhárát is.

Csernus Gyuláné

a martfői Tisza Cipőgyár szakszervezeti könyvtárának vezetője

Egyes könyvtárak tudományos könyvtárrá minősítése

A könyvtárakról szóló 1976. évi 15. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról intézkedő 17/1976. (VI. 7.) MT számú rendelet 8. §-ának (3) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján — az érdekelt miniszterekkel és országos hatáskörű szervek vezetőivel egyetértésben — a következő intézményeket minősítettem tudományos könyvtárrá.

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Egyetemi Könyvtára, Budapest (I. oszt.)

Építésügyi Tájékoztató Központ
Könyvtára, Budapest (II. oszt.)

Hadtudományi Könyvtár, Budapest
(II. oszt.)

Közlekedési Múzeum Könyvtára, Budapest
(III. oszt.)

MTA Filozófiai Intézet Könyvtára, Budapest
(III. oszt.)

MTA Irodalomtudományi Intézet
Könyvtára, Budapest (II. oszt.)

MTA Központi Fizikai Kutatóintézet
Könyvtára, Budapest (II. oszt.)

MTA Központi Kémiai Kutatóintézet
Könyvtára, Budapest (III. oszt.)

MTA Közgazdaságtudományi Intézet
Könyvtára, Budapest (II. oszt.)

MTA Szegedi Biológiai Központ
Könyvtára, Szeged (III. oszt.)

MTA Történettudományi Intézet
Könyvtára, Budapest (III. oszt.)

MTA Világgazdasági Kutatóintézet
Könyvtára, Budapest (II. oszt.)

Országos Orvostudományi Információs
Intézet és Könyvtár (volt Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ), Budapest (II. oszt.)

Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum,
Budapest (II. oszt.)

Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem
Központi Könyvtára, Pécs (II. oszt.)

Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvtára,
Budapest (II. oszt.)

Természettudományi Múzeum Könyvtára,
Budapest (II. oszt.)

Textilipari Kutatóintézet Műszaki
Könyvtára, Budapest (III. oszt.)

Zrínyi Miklós Katonai Akadémia
Könyvtára, Budapest (II. oszt.)

A felsorolt könyvtárak tudományos könyvtárrá minősítése visszavonásig érvényes. A további minősítésekről a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről szóló 5/1978. (XII. 12.) KM számú rendelet 19. §-a alapján létrehozott bizottság javaslatait figyelembe véve, a későbbiekben fogok intézkedni.

Korcsog András s. k.
művelődési minisztériumi államtitkár

*(Megjelent a Művelődési Közlöny
1982. évi első számában)*

„Valamivel mindig többet adott, mint amit vártak tőle”

Beszélgetés dr. Györe Pállal

Györe Pál 1919. november 5-én született Isaszegen. Apja jegyző volt. A gimnáziumot Nagykőrösön, az egyetemet Budapesten végezte, 1944-ben nyerte el a bölcsészettudományi doktori címet.

1943-tól kezdve 38 évig dolgozott mint könyvtáros és dokumentációs szakember. 1980 végén nyugdíjaztatta magát. Ebből az alkalomból egyik munkatársa, Bauer József összeállította nyomtatásban megjelent könyveinek, tanulmányainak, cikkeinek bibliográfiáját. Az ebben felsorolt 162 tétel jól tájékoztat kiterjedt szakirodalmi munkásságáról, amellyel hozzájárult a hazai szakirodalmi tájékoztatásügy és könyvtárügy fejlesztéséhez. Érdeimei elismeréseképpen háromszor nyerte el a kiváló dolgozó címet (1955, 1971, 1977), megkapta A szocialista kultúráért kitüntetést (1959) és a Munka Érdemrend ezüst fokozatát (1980).

Budán, vérhalmi otthonában kerestem fel, s először arról beszélgettünk, hogy az érettségi után milyen tervei voltak, milyen pályára készült.

— Már akkor is könyvtáros akartam lenni, mindig vonzott a könyvekkel való foglalkozás. A szervezett könyvtárosképzés abban az időben nálunk jóformán ismeretlen fogalom volt; nagyobb könyvtárba leginkább bölcsészdoktori vagy tanári oklevéllel lehetett bejutni. Ezért lettem bölcsész. Érdekeltem az irodalom, tudtam valamit angolul, így szaktárgyul a magyart és az angolt választottam. Sokat és kedvvel foglalkoztam később filozófiával is, például szívesen hallgattam Kornis Gyula előadásait, noha kitartottam eredetileg választott tantárgyaim mellett. Kornis előadásai nemcsak tartalmuk miatt érdekelték, hanem megragadott kifejezésmódjának világossága, könnyen érthetősége is. Akkor az volt a vágyam, hogy én is ilyen stílusban tudjak írni.

Egyetemi éveim alatt kerültem közeli kapcsolatba a könyvtárakkal, egyelőre csak mint használó. Különösen az Egyetemi Könyvtár folyóiratolvasóját szerettem meg, gyakran tanyáztam ott az ebéddőt leszámítva a reggeli nyitástól az esti zárásig.

— *S az egyetem után, gondolom, könyvtárban szeretnél volna elhelyezkedni.*

— Igen, a Fővárosi Könyvtárban, de

ez a tervem nem sikerült. Nem nagyon lehetett akkor válogatni az állások között. Örültem, hogy nagybátyám egyik képviselő ismerőse beajánlott az Országgyűlési Könyvtárba. Jelentkeztem az igazgatónál, Trócsányi Györgynél, aki szívesen fogadott, és ki is neveztetett. 1943. január elején kezdtem meg szolgálatomat.

— *Mint könyvtáros, kit vallasz mes-terednek?*

— Őt, Trócsányit. Tőle sajátítottam el hivatásom alapvető tudnivalóit. Máskülönben is mintaképem lett, ő testesítette meg szememben a *homo legens*, az olvasó ember típusát. Olvasmányaival kapcsolatban sok érdekes megjegyzést tett, véleményt mondott a könyvekről, s ezzel elősegítette szellemi alkatom kialakulását. Felettesem volt, nálam jóval idősebb, mégis barátként kezelt egészen haláláig.

— *Mindenben kielégített ottani beosztásod?*

— Igen. Különösen hasznosnak bizonyult számomra az a két év, amikor minden beérkező könyv a kezemen ment át, s nekem kellett a főszakokba beosztani. A könyvtár kötelempéldányokat kapott, és sokat vásárolt, főleg szociológiai, közgazdasági és történeti műveket. Ter-

mészetesen nem olvastam el mindegyiket, de valamennyibe bele kellett kukkantanom. Korábban is érdeklődtem mindenféle szellemi produktum iránt, tehát a technika és a természettudományok iránt is. Ekkor, a sok és sokféle olvasás révén sikerült megalapoznom általános műveltségemet, ami nélkül később nehezen tudtam volna megfelelően ellátni kötelességeimet.

— *Miért hagyta ott a Parlamenti Könyvtárat?*

— Nem én hagytam ott, hanem felmondtak, nekem és öt társamnak, mégpedig indoklás nélkül. Egy matematika—fizika szakos barátom és kollégám révén azután 1950 őszén bekerültem az Optikai Kutató Laboratórium dokumentációs osztályára.

— *Alaposan megváltozott munkád jellege! Társadalomtudományi könyvtárból természettudományosba, nagy gyűjteményből kis intézetbe kerültél, könyvtárosság helyett dokumentációval kellett foglalkoznod.*

— Valóban teljesen más kérdésekkel kerültem szembe. Mindenekelőtt az optikai alapfogalmakkal ismerkedtem meg. Kis létszámú, de rendkívül lelkes kutatógárda dolgozott ott, és én mindent megtettem, hogy a szükséges szakirodalmi információkkal ellássam őket. Ez az információszolgáltatás emberközpontú volt. Igyekeztem, hogy mindig pontosan értesüljek arról, ki mi után kutat, ezenkívül figyeltem azt is, hogy ki milyen típusú, milyen fajta dokumentumokból szeret tájékozódni. Nem tudom, ismered-e a „gatekeeper” fogalmát? Így hívják a kommunikációban azt a kulcsszemélyt, aki mint egy kapuőr átengedi vagy elzárja, tehát szűri az információt. Olyanok esetében lehet ezt jól alkalmazni, akiknek érdeklődési körét, olvasási szokásait jól ismerjük. Nagykönyvtárakban aligha valósítható meg ilyesmi, de az Optikai Kutató Laboratóriumban erre is nyílt lehetőség. Gyakran kérték tanácsaimat a kékköpenyesek, ahogy a munkásokat hívták itt. Azt hiszem, az ő problémáikra is sikerült jó megoldásokat ajánlanom, mert újra és újra hozzám fordultak, könyveket, folióiratokat kérve.

— *Osztályozási kérdésekkel is foglalkoztál. Hoványi Gáborral kezdő könyvtárosok részére könnvet is írtál az osztályozásról. Mi fordította érdeklődésedet ebbe az irányba?*

— Az egyik kutatóval elhatároztuk, hogy a fontosabb folyóiratcikkeket, valamint más dokumentumokat feldolgozzuk, és katalógusunkat az ETO szerint rendezzük. Teljes magyar ETO-kiadás ekkor még nem volt, ezért a német ETO optikai szakját lefordítottam magyarra. Ebbe a komplex katalógusba a folyóirat-

cikkeken kívül a szabadalmi leírások, kutatói jelentések, levelezés, új gyártmányok hirdetései is bekerültek, s ez az ötvenes évek elején újdonságszámba ment. Munkámat a feleslet szervek jónak találhatták, mert az ötvenes évek első felében az Országos Műszaki Könyvtár által a szakkönyvtárhálózat részére szervezett munkaversenyeken kétszer-háromszor is nyertem.

— *A Kohó- és Gépipari Tudományok Informatikai és Ipargazdasági Központ, vagy ahogyan röviden nevezni szokták, a KG-Informatik munkatársaként vonultál nyugdíjba. Hogyan kerültél oda?*

— Őszintén szólva, anyagi okokból. Az Optikai Kutató Laboratóriumban kevesen dolgoztunk, nem volt lehetőség az előmenetelre. Ezért 1958-ban, amikor a Kohó- és Gépipari Minisztérium könyvtári és dokumentációs részlegét újjászervezték, és megindították a rendszeres módszertani munkát, áthelyezésemet kértem e központi intézményhez, amelyet hosszú időn keresztül Kohó- és Gépipari Tudományos Műszaki Tájékoztató Intézetnek (KGTMTI) hívtak. Új állásomat főleg Jánkszy Lajos ajánlására kaptam meg, mert ő, mint az Országos Műszaki Könyvtár akkori főigazgatója, a munkaversenyek során megismert és kinevezésre javasolt. Így lettem a szakirodalmi tájékoztató osztály, egyben a minisztérium könyvtári hálózatának módszertani vezetője. Megszerettem ezt a munkát is, lényegében ugyanazt csináltam, mint az Optikai Kutató Laboratóriumban, csak nagyban. Fel kellett keresnem a minisztérium csaknem összes vállalatát, hogy a felmerülő kérdések megoldásában segédkezsem, például abban, hogy a Szentgotthárdi Kaszagyárban a műszaki dolgozókat milyen szakirodalommal kell ellátni.

— *Meddig dolgoztál itt?*

— Huszonkét éven át, egészen a nyugdíjazásomig, de beosztásom később megváltozott. 1967-ben súlyos agyműtétet estem át, egészségem utána sem állt tökéletesen helyre, a vidéki kiszállások fárasztottak. Ezért lemondtam főosztályvezetői állásomról, és műszaki-gazdasági tanácsadói munkakörben tevékenykedtem tovább Gágyor Pál főigazgató mellett. Nagyon harmonikusan dolgoztunk együtt.

— *Milyen különleges feladatokat kaptál, illetve vállaltál ezen a helyen?*

— Először szemléket készítettem külföldi államok műszaki referáló folyóiratairól, szakirodalmi információs kiadványairól, tájékoztatási módszereiről, majd ezek alapján tervet a kohó- és gépipari ágazat információs rendszerének kiépítésére, amely 1971 és 1975 között részben meg is valósult. Ekkor alakult ki az

a koncepció, amely ma is a fejlesztés alapja. A haladást csak a hálózati elv megvalósításával lehet elképzelni. Ma még nagy a lemaradás, de nem lehet soká túrni, hogy szűklátókörű bürokráták „az én házam az én váram” helytelen elvét követve akadályokat gördítsenek az együttműködés elé. Az információt szolgáltató szervek koordinálják munkájukat, segítsék egymást, hogy mielőbb kialakuljon az országos hálózat! A gépesítés ma már lehetővé teszi ezt.

— *Könyvtárosi és informatikai munkád fejlesztésére honnan, kiktől kaptál mintát?*

— Személy szerint sokat tanultam Kóhalmi Bélától, Lázár Péterrel, Polzovics Ivántól, Jánszky Lajostól, Csúry Istvántól, KG-Informatik-beli kollégáimtól és persze a gazdag külföldi szakirodalomból. Az általunk kimunkált fejlesztési elképzelés egyik alapvető mintája a Szovjetunióban kialakított *automatizált irányítási rendszer* volt.

— *Hol készítik fel az információs munkára a könyvtárosokat? A budapesti egyetemi és a szombathelyi, valamint nyíregyházi főiskolai oktatás mellett folyik valahol speciális képzés?*

— Posztgraduális képzés hat éve folyik, kétéves kurzusokban, de ez is csak az ELTE-n. (A 80-as év kimaradt.) Ezt a képzést igyekeztem támogatni, amikor könyveket, cikkeket írtam a műszaki tájékoztató és propaganda írók munkájáról, az informatika elvi kérdéseiről, a tudományos és műszaki tájékoztatásról s az ismeretág szakkifejezéseiről...

— *Allandóan jelentek meg ilyen tár-*

gyú tanulmányaid a Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatójában, illetve ennek utódjában, a Tudományos és Műszaki Tájékoztatóban, 1977-től pedig állandó szerzője lettél lapunk A Könyvtáros kislexikona című rovatának. Hogy kerültél a laphoz?

— A kezdeményezés a főszerkesztő, ő kért fel a lexikoncikkre írására, sőt témákat is javasolt. A címszavak többségét azután én ajánlottam. Ezek a fogalmak, mint például az *informatika, relevancia, redundancia, heurisztika* és társai az információ gépesítésével kapcsolatban kerültek a könyvtárosi nyelvhasználatba. Sokan nem ismerik jelentésüket, s így talán nem haszontalanok a rájuk vonatkozó magyarázatok.

— *Egy utolsó kérdés: ha újrakezdenéd a pályádat, újra a könyvtárosságot választanád?*

— Az embernek csak egy élete van, egyszer járhatja végig, ezért feleslegesnek tartom az újrakezdés gondolatával való játszadozást. De egyet mondhatok: életem és pályám nem hozott csalódást számomra. Fiatalságomtól kezdve azt tűztem ki magam elé mércének, hogy minden feladatomat a tőlem telhető legjobb színvonalon oldjam meg. Úgy érzem, ez talán sikerült is. Ebben nagy része volt feleségemnek, aki nyugodt, harmonikus otthont, kedvező munkafeltételeket teremtett számomra. Nem szeretek és nem szoktam dicsekedni, de búcsúzóul hadd idézzek egy mondatot az egyik rólam készült hivatali minősítésből: „Valamivel mindig többet adott, mint amit vártak tőle.”

Vértesy Miklós

a lapokban olvastuk

Canossa-járás

Mai mondanivalómnak nincs közvetlen köze az Appennin-hegységben megbúvó észak-itáliai várhoz s a kiközösített IV. Henrik német császár vezeklő Canossa-járásához. A kifejezés azonban olyannyira átment a köztudatba, hogy közte és mai témánk között párhuzam vonható le. Tárgyalások, testületi döntések, tervezések és kudarcok, újrakezdés és egyre meredekebb gátak sorozata jelzi az utat. Tudom, hogy *Barcs egyáltalán nincs kiközösítve, ellenkezőleg*. Tudom, hogy *Barcsnak nem kell sehol sem vezekelnie*. Mégis a *Canossa-járáshoz* hasonlítható az a csekély reménnyel ke-

cségtető erőfeszítés, amelyet két évtizede folytat a *könyvtár megépítéséért*. Se szeri, se száma azoknak, akik ebben az ügyben már többször is elkötelezték magukat. Pénz is ment rá, jó néhány száz-ezer. Az idő is pénz; két évtized alatt milliókkal mérhető. És most legutóbb úgy vettem észre: a város vezetői, lakói már a közvéleményhez folyamodnak megértésért.

Mérlegelő című írásomban megígértem, ezért visszatérek a témára: „*Azt hallottam (tehát nem nevezhetem ténynek), a barcsi könyvtár megint veszélyben van*” — írtam november végén, és

ma már tudom: *a hír igaz!* Idézni fogok majd különböző dokumentumokból, amelyek választott testületek döntéseit rögzítették, s talán nyomon követhetjük az elbizonytalanodás útkeresztezéseit is. Mindezt kísérik végig megértően, nem csapkodva és ágalva, nem követelőzve (ahhoz senkinek sincs joga), csupán az összefüggéseket feltárva próbáljunk most Canossát járni a közvélemény színe elé.

Mondom: két évtized van mögöttünk. Húsz évvel ezelőtt vetődött fel először a gondolat: új, korszerű könyvtárat kell építeni Barcon. Nem ok nélkül. 1954-től *egy rozoga magánházban négy szobácskát bérel a tanács*, ma is itt senyved a könyvtár. A körülmények leírását nem ismételtem. Egyrészt elképzelhető, másrészt visszalapozható a mi újságunk [*Somogyi Néplap*], a Könyvtáros és más sajtóorgánumok lapjairól. Az ország kisvárosaiban a barcsi intézmény mutatja a legsilányabb képet. Ma már szinte lehetetlen itt a munka, az olvasók befogadása, igényeik kielégítése. A Könyvtáros több oldalas cikkét (1979) ez a cím vezeti be: „*Az ország legkisebb városi járási könyvtárának gondjai*”. De megszobb kell mennünk. Először dióhéjban sorolom föl az állomásokot. 1. Könyvtár lesz a zsidótemplom épületében. (Bútoráruház lett.) 2. Új könyvtár épül, gyönyörű, hatszögletű, a művelődési házzal szembeni sarkon, tízmillióért. (A négy-
millió, amit a község adott volna, megvolt, a hatmillió támogatás elmaradt.) 3. Átalakítják majd a ruhagvár barcsi épületét. (Elmaradt.) 4. Szóba jöhet az akkori járási hivatal nagyterme is. (Nem jöhetett szóba.) 5. Végre lesz belőle valami: *egyetlen közművelődési beruházásként* szerepel Somogy VI. ötéves tervében. (Ennél az „*állomásnál*” is megállt a vonat.) Ez már több annál, mint amennyit — társadalompolitikai feszültség lévén — el lehet viselni.

Lapunk először 1970. február 11-én számolt be nagy örömmel arról, hogy a párt és a tanács vb döntött: *1973-ban kezdik építeni az új létesítményt*. A kiviteli terv alapján részletesen bemutattuk a házat. Nem titkolom: *lelkeseidünk érte*, jóllehet örömről aligha érhetett föl a barcsiakéval. A könyvtár tehát tervcél volt *Kihívások*. Nem azért, mert akkoriban épült a síófoki meg a nagyatádi művelődési központ, hanem azért, mert *már akkor sem tudtunk hotáridőre és a megtervezett összegeből pótolkezni*. Tudomásom szerint a két épület nem is azzal a hatmillióval került többbe, amelvik hiánvzott, illetve amelyet nem kapott meg a barcsi könyvtár. *Mea kellett érteni*. Közben törvényszerűen fejlődött a könnvállomány: *évi száz-, illetve százhuszezer forintot*

fordítottak beszerzésre. A feszültség egyre nőtt. Átmeneti megoldást kerestünk volna. 1976-ban vita bontakozott ki a két vezető szerv között, megegyezés és *tűrhető megoldás nem született*. Lezárult az ötödik ötéves terv időszaka is. Na, majd legközelebb.

És újra megkezdődött a *Canossa-járás*. Figyelemre méltó pikantériája az ügynek, hogy ismereteim szerint *soha és sehol, senki nem vitatta e beruházás szükségességét*. De anyagi nehézségeink egyre szaporodtak. S ha nincs elég pénzünk — nem tudom, miért? — mindig és *következetesen a művelődési beruházások szenvednek csorbát*. (Vagy elsősorban azok.) A világért nem vitatnám, hogy a termelés, a lakásépítés, az egészségügy előbbre való. Fájdalmam, hogy úgys olyan keveset kap a kultúra...

Nos hát megindult az újabb *Canossa-járás*. *Átmeneti sikerrel*. A barcsi pártértekezlet határozatai között olvasom: „*Kulturális fejlesztésünkben nem tűr halasztást a városi könyvtár építése*”. Határozott és reményt keltő mondat. Felelősséggel szavazták meg a kommunisták. S a megyei tanácsülés 1981. június 30-án elfogadta Somogy megye VI. ötéves területfejlesztési tervét. Ebben szó szerint ez áll: „*A közművelődési igények kielégítésére csak nagyon szegényes lehetőségeink vannak. Fejlesztési és felújítási eszközök egyidejű felhasználásával megkezdődik a kaposvári színház rekonstrukciója, Barcon közművelődési könyvtár épül.*” A döntésnek hitele van! Igaz, hogy 1981–82-ről már el kellett halasztani a könyvtárépítési tervét 1984–85-re, mert az iskola csakugyan sürgősebbnek bizonyult.

Dráva-parti városunk új központjában *előkészített, közművesített terület áll rendelkezésre*. S a programterv 1980 szeptemberére elkészült, igaz, huszon-négy-
millió költségre számítva, amelyet ismert nehézségeink miatt *18 millióra „le kellett alkudni*”. A többit majd valahogy összeszedik a helyiek. (A társadalmi munkákból sincs hiány Barcon.) Kiviteli tervet még nem rendelhetek, de szóbeli megállapodást kötöttek arra, hogy a Pécsi Tervező Vállalat fél év alatt kész terveket szállít, ha elhárulnak az akadályok. *Nem háruáltak el*.

November végén, az 1982. évi tervtárgyaláson újabb vihartelők gyülekeztek. „*A könyvtárépítés kimarad a tervből*”. Kissé furfangos áttétellel, de lényegében ugyanezt olvastam a december 22-i tanácsülés anyagában, szó szerint így: „*A barcsi könyvtár megvalósításának feltételeit a későbbi intézkedések függvényében kell megvizsgálni*”. Azaz egvelőre — és újra — „*lóg a levegőben*”. A városkörnyék megyei tanácstagja szót kért. Ilyes-

fajta választ kapott: később vb elé kell tární az ügyet. Azt, amit a megyei tanács testülete már elfogadott. Feltehetően újra kezdődik hát a *Canossa-járás*.

Megértőeknek kell lennünk. A mai világgazdasági helyzetben csakugyan nehéz őt évre előre látni. Szinte félévenként, évenként nem éppen kedvező változások tanúi vagyunk. Aligha vitathatja bárki, hogy ha kevesebb a pénz, valaméhez hozzá kell nyúlni, valamit el kell odázni. De mindig a közművelődési beruházást? Akkor is, ha az ágazatban egyetlen létesítményt terveztünk, s ez a több milli-

árdból mindössze tizennyolcmillióba kerülne?

Nincs szó követelőzésről; nem akar senki számlát benyújtani a népgazdaságnak. Csak elgondolkoztatni volna jó azokat, akiknek a döntés a tisztük. Mert mérlegelni a könyvtár javára is lehet, nemcsak ellene. Ezért gondoltam hát, hogy építsünk a közvélemény *Canossa-járására*. A barcsi könyvtár állapota már a tűrészatárt ostromolja.

Jávori Béla

Somogyi Néplap

Jani bácsi könyvtárat alapított

Jani bácsit, pontosabban Hlebick Jánost, már nagyon kevesen szólíthatták *Becenévén*, amikor a címben említett gesztusára sor került. Az 1894-ben született rakacai munkásember még az első világháború kitörése előtt végleg áthajózott az óceánon az Újvilágba. Kemény munkával megélhetést teremtett magának. Az idők folyamán nevének írásmódja is elamerikiasodott: John H. Lebick lett belőle. Fia az amerikai hadsereg katonájaként életét adta a fasizmus fölötti győzelemért... Hetvenéves volt Hlebick bácsi, amikor hazalátogatván Rakacára, szép elhatározásra jutott. Összesen több mint tízezer dollárt ajánlott föl szülőfalujának — vessék meg abból egy közkönyvtár épületének alapját.

Könyvtár addig is volt Rakacán, de az egy mindössze huszonöt négyzetméteres szobában sínylődött. Abban megfelelő állomány elhelyezésére nem volt mód; arra sem volt lehetőség, hogy helyben olvasson, aki folyóiratokban, képes újságokban kívánt lapozgatni: a gyermekek olvasóvá nevelésére pedig semmiképp sem volt alkalmas.

Olvastam az adományozónak egy levelét, melyet az elhatározását követő időben írt Rakaca papjának. Abban olyasmikre utalt, hogy azt kell gondolnom: az öreg amerikás magyarnak helyes elképzelései voltak a korszerű könyvtárban kialakítandó tevékenységről. Azt az óhaját fogalmazta meg: úgy alakítsák ki az épületet, hogy abban koncertek, szavaltatok, összejevetelek, sőt, politikai előadások is elhangozhassanak. És már korábban leszögezte, a rakacai temetőben nyugvó édesanyja és a maga hősi halált halt fiúgyermeke emlékére alapítja a könyvtárat.

(Első zárójeles megjegyzésem: a család emlékezetét drága kripták építtetésével megörökítő kortársaink figyelmébe

ajánlom hazánkfianak ezt a gesztusát — ez jobban és hasznosabban őrzi meg a Hlebick nevet, mintha carrarai márványból építtetett volna síremléket szülőanyjának.)

Láttam iratgyűjtőknek azt a kazlát, mely a rakacai könyvtáralapítással kapcsolatos beadványokat, leveleket, főljegyzéseket őrzi. Szinte érthetetlenül tétoztak a döntésre hivatottak közül többen is, vajon elfogadhatunk-e ilyen adományt.

Aztán elcsöndesedtek a fenntartások az ügygel kapcsolatban. Annyira elcsöndesedtek, hogy közpénzekből megduplázódott Jani bácsi adománya. Most már minden illetékes szerv képviseltette magát az avatónnepségen. A 200 négyzetméteres, központi fűtéses, galériás, terméskő lábazatú új könyvtár Rakaca legnagyobb és legszebb középülete. Alig van Magyarországon még egy apró település, mely ehhez hasonló könyvtárat mondhatna magáénak.

(Második zárójeles megjegyzésem: az új művelődési építmények megálmodóinak a holnapra is kell gondolniok — Rakacán ez történt, amikor olyan létesítményt tartottak magukhoz illőnek, melyben akár két emberöltő múltán is szívesen tartózkodik a könyvet szerető ember.)

Egykettőre megkészsereződött Rakacán az olvasók száma. Pedig olyan település ez, ahol az elmúlt tíz évben hús százalékkal csökkent a lakosság száma. Három társközsége is van a helységnek: Viszló, Rakacaszend és Debréte. Ezek még apróbbak, mint az éppen hogy 900 lakosú anyaközség. Debréte az ott élő 40—50 személlyel az ország legkisebb települése címre is eséllyel pályázhatna. A könyvtár teljes állománya csaknem 12 ezer kötet. Évente mintegy 34 ezer forintjuk van az állomány gyarapítására.

Egy olvasóra évi 24 kötet kölcsönzése jut. A lakosságnak mintegy 30 százaléka tagja a könyvtárnak.

(Harmadik zárójeles megjegyzésem: a statisztika azonban nem érinti azokat a társadalmi kérdéseket, melyek végül a szokásostól is eltérő feladatokat is rónak egy ilyen intézményre.)

Részt vettem a könyvtár egyik rendezvényén. Két székoszlop állt az épületnek előadások színterül szolgáló részében. Az egyik oszlopban ültek a „fehérek”, a másikban a cigányok. Nem ültették őket így — nyilván a helyi szokásrend tükröződött abban, ahogy helyet foglaltak. Rakacán a népesség 67 százaléka cigány. Az iskolában ez az arány már 70 százalékos. Korántsem felhőtlen az együttélés. A KISZ-titkár szerint a rendezvény miatt nehéz egy valamire való rendezvényt összehozniok. Volt egy klubjuk, a rontópálok valószínűtlenül rövid idő alatt tönkretették a berendezését. Ha netán táncmulatságra kerülne sor, a rendezőnek vigyázni kell, nehogy kés kerüljön a hátába. A falun belül nemigen házasodnak össze az öslakók és a cigányok.

Pedig az utóbbiak nagy többsége ma már rendszeresen dolgozik. Gyermekeik iskolába járnak. Írástudatlan legföljebb 25—30 lehet náluk. A harminc év alattiak között pedig még mutatóba sem akad... Néhány cigánygyermek az utóbbi években eljutott az érettségig. Ők szinte kivétel nélkül elhagyták a falut.

(Negyedik zárójeles megjegyzésem: kár, hogy az iskolázott cigányok hátát fordította a községnek, ahol sok olyan népművelő-feladat várt volna rájuk, melyet mások talán föl sem ismerhetnek egyhamar.)

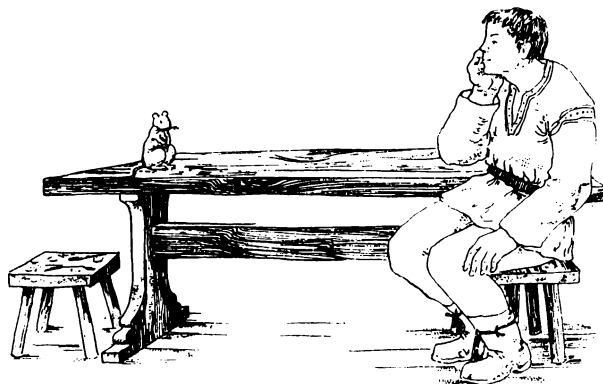
A Jani bácsi alapította könyvtárra többretű és bonyolult feladatok nehezülnek, mint egy átlagos, falusi bibliotékára. Látogatóinak nem kis hányadát még a kulturált emberi érintkezés elemi formáival is meg kell ismertetnie. A köny-

nyed nagyvonalúsággal — vagy éppen séggel kényszeredetten — kiadott általános iskolai bizonyítványok birtokosai néha felnőtt fejjel sem jutottak túl a mesekönyvek iránti érdeklődésen. A Rakacához hasonló népesedési tényekkel szembenező településeken — különösen, ha nélkülözik a művelődési házat —, a könyvtárnak kell tovább gyűrőköznie az- zal, amivel az iskola nem boldogult. Még olyan tanítanivalója is van: hogyan il- llik fölöltözni egy műsoros esthez; minek alapjám döntheti el az ember, hogy ér- demes-e megvásárolnia egy könyvet vagy sem; miként célszerű használni a rádiót; a kinkeservesen olvasó felnőtt mi módon juthat el a folyamatos olvasás öröméig stb., stb.

Tudjuk, az úgynevezett „cigányosztá- lyokban” dolgozó tanítók, tanárok pót- lékban részesülnek. Anyagiilag is érde- keltté teszik őket abban, hogy ne lan- kadjon a türelmük a gyakran zilált ott- honi körülmények közül érkező kis ne- bulók oktatásában, nevelésében. A neve- lői ösztönzés e helyes módszerének ki- gondolóinak figyelmét föltehetőleg elke- rülte az, hogy a Rakacához hasonló hely- zetű községekben a könyvtárosnak rend- kívül feladatokat kell megoldania. Ra- kaca is megérdemelne egy függetlenített könyvtárost. Ez az intézmény ugyanis a magyar közművelődésnek legnehezebb terepén dolgozók kis erőssége. Az ott végzett könyvtárosi munka terhe, fele- lőssége, módszere kivételesen fontos. Ta- lán Hlebick János is gondolt erre, mi- dőn éppen könyvtárra adta oda nem könnyen keresett pénzét.

(Utolsó zárójeles megjegyzésem: cigány festők kiállításáról gyakran hallunk; ci- gány költők verseivel is sűrűn találko- zunk — most már mind több olyan isko- lázott cigányra is szükség volna, aki könyvet ad tegnap még póróban lakott társai kezébe.)

Bajor Nagy Ernő
Szabad Föld

Hírek

AZ ÁLLAMI TERVBI-ZOTTSÁG december 16-án tartott ülésének határozata szerint az Országos Széchényi Könyvtár várbeli építkezésének befejezési határideje 1983. december 31. A határozat értelmében a Budai Várban folyó építkezések pénzügyi forrásait és munkaerőkapacitását elsősorban az OSZK leendő otthonának, az „F” épületnek befejezésére fogják fordítani. A tervbizottság állásfoglalását a Minisztertanács dec. 23-i ü.ése is megerősítette.

SZEMÉLYI HÍREK. 1981. június 30-án nyugalomba vonult KESZTHELYI KÁROLY, a Pécsi SZMT Központi Könyvtár igazgatója. Utódává jún. 1-i hatállyal PAPP BELÁT nevezték ki, aki ezt megelőzően az egyik szakszervezet kulturális munkatársaként tevékenykedett Pécsen. December 31-ével több ismert fővárosi és vidéki vezető könyvtáros ment nyugdíjba: DR. KOVÁTS ZOLTÁN, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának igazgatója, DR. CSONGOR ENDRENÉ, a Székesfehérvári Megyei Könyvtár igazgatója; MARTONOSI PÁL, a Kiskunhalasi Városi-Járási Könyvtár Állami-díjas igazgatója (ld. előző számunkat is); SZABÓ KÁLMÁN, a Soproni Városi-Járási Könyvtár igazgatója. — Az Országos Széchényi Könyvtár vezető beosztású munkatársai közül N. RÁCZ ARANKA és DR. PAJKOSSY GYÖRGY, a KG-INFORMATIKától DR. BALÁZS JÁNOS — mindhárman főosztályvezetők — vonultak nyugalomba.

ORSZÁGOS MŰSZAKI INFORMÁCIÓS KÖZPONT ÉS KÖNYVTÁRra (OMIKK) változtatta az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (OMKDK) nevét 1982.

január elsejei hatállyal az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke. Az új elnevezést az indokolta, hogy az intézmény tevékenysége az utóbbi években lényegesen bővült: új feladatokat kapott és munkája új információhordozók, technikai eszközök alkalmazása révén is korszerűsödik. Így bővül a széles műszaki rétegek — mindegyiknél a kutatást-fejlesztést végrehajtók — műszaki információellátása egy átfogó szakirodalmi információs rendszer keretében, és kiépül a felsőszintű vezetés ellátása műszaki tárgykörű irányítási információkkal. Az intézmény könyvtári részlege továbbra is Országos Műszaki Könyvtár elnevezéssel működik. (P. J.)

A KAZINCBARCIKA VÁROSÉRT nevű, 1981-ben alapított kitüntetést elsőként PAPP ATTILA, a városi könyvtár nyugalma-

zott igazgatója és BOROS-TYÁNKÓI LÁSZLÓ budapesti tervezőmérnök kapta meg. Papp Attila, amint arról több ízben is beszámolt a Könyvtáros, nemcsak a városi könyvtár alapítójaként fejtett ki hosszú éveken át maradó értékű tevékenységet Kazincbarcikaért, hanem ő kezdeményezte és évtizedeken át végezte a város történetével kapcsolatos dokumentumok gyűjtését és feltárását is.

DECEMBER HAVI ÉR-TEKEZLETI NAPTÁR: 1. A harmincéves Könyvtáros jubileumi szerkesztőségi ankétja az Országos Széchényi Könyvtár Pollack Mihály téri épületében; 2. Az Országos Könyvtárügyi Tanács teljes ülése a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak végrehajtására kiadandó intézkedési tervről; 3. Könyvkiállítással egybekötött szakmai tanácskozás könyvtárellátási kérdésekről a Zalaegerszegi Megyei Könyvtárban; 7—9. Továbbképzés jellegű tanácskozás négy megye (Baranya, Somogy, Tolna, Zala) tanácsi könyvtárhálózatának módszertani munkatársai részére Szekszárdon; 8. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1981. évi küldöttközgyűlése Budapesten, a Pataky István Művelődési Központban; 16. A megyei könyvtárak könyvtárépítéssel és -berendezéssel foglalkozó munkatársainak tapasztalatcseréje Szegeden a Somogyi Könyvtár és az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ rendezésében. 17. A Hazafias Népfront Olvasó Népért mozgalmi munkabizottságának ülése a HNF székházában a nemzetiségi könyvtárügy helyzetéről, munkatervi kérdésekről, az 1981. évi olvasótáborok elméleti és módszertani kérdéseiről, az 1982. évi feladatokról.

Pillantás az NSZK szaksajtójának tükrébe

A Német Szövetségi Köztársaság néhány szaklapjának az utóbbi másfél évben megjelent cikkei között tallózva megállapítható, hogy hol átfogóan, hol egy-egy tartomány, város vagy intézmény problémái kapcsán mindinkább előtérbe kerülnek a *könyvtárügy egységesítési* kérdései. Ezek más országokhoz viszonyítva nyilvánvalóan a szövetségi államforma miatt kapnak nagyobb hangsúlyt. A tíz tartományban a helyi fenntartók és a tartományi hivatalok mellett ugyanis külön kulturális kormányzatok irányítják a könyvtárakat, beleértve a szakemberképzést is. Az ezzel összefüggő cikkek éppúgy megtalálhatók a *Buch und Bibliothek*ban, a közművelődési könyvtárosok egyesületének 33. évfolyamába lépett folyóiratában, mint a *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* hasábjain, amely 28. éve jelenik meg, mint a tudományos könyvtárak és a német könyvtári szövetség orgánuma. A könyvtári kutatásokról és szakmai fórumokról rendszeresen tájékoztat a *Bibliotheksdienst*, a *Deutsches Bibliotheksinstitut (DBI)*, azaz a *Német Könyvtári Intézet* lapja, amely új, miként maga az intézmény is.

A legfontosabb, az egész könyvtárügyet érintő kérdésekről igen sok párhuzamos híradás jelenik meg, ami arra vall, hogy a szakmai közvéleményt minden könyvtár-típusban sok azonos gond foglalkoztatja. Mindegyik lap a maga sajátos stílusában, egyéni hangján tolmácsolja ugyanazt és természetesen az eltérő eseményeket is. Így az olvasó számára többoldalú megvilágításban kerülnek reflektorfénybe az időszerű feladatok. Közös vonás az is, hogy a lapok rendszeresen tájékoztatják olvasóikat a megjelenő szakirodalomról és a könyvtári szervezetek életéről.

A könyvtárosegységek és bizottságok tevékenysége igen aktív és sokrétű. Ez abból is adódik, hogy szervesen beilleszkednek az adott földrajzi vagy szakmai terület irányításába, közreműködnek a módszertani munkában és a továbbképzésben.

A könyvtárügy fejlesztési irányai

A könyvtári szakemberek, amint azt számos híradás és egyéb dokumentum is tanúsítja, a 70-es évek elején újból megvizsgálták a könyvtárakkal szemben támasztott társadalmi igényeket, tekintetbe véve a művelődési és a tájékozódási szokások viszonylag gyors változásait is. Ezek nyomán arra a következtetésre jutottak, hogy az új közlési eszközök, az ún. médiák sokrétű kínálatában a könyvtár csak úgy őrizheti meg helyét hosszan tartóan, ha eljut a lakosság valamennyi rétegéhez, és minden tekintetben korszerűsödik: külsőleg is megfelel a kor követelményeinek, és szolgáltatásaiban is ezekhez alkalmazkodik, azaz a sokkal dinamikusabb mennyiségi és minőségi fejlesztés útjára lép. E megfontolások vezették azt a tervezői csoportot, amely építészek, szerzők és könyvtárosok közreműködésével — a korábbi alapelvek figyelembevételével — kidolgozta az NSZK könyvtárainak teljes rendszerét. Ezt a tervjavaslatot, a *Bibliotheksplant* — amely a szövetségi kormány tudomány- és oktatásügyi minisztériumának támogatásával készült — 1973-ban Nyugat-Berlinben jóváhagyta a könyvtári közgyűlés. E tanácskozás megállapította, hogy a könyvtárhálózat szerkezetének szorosan kapcsolódnia kell a képzési és az információs szerkezethez — természetesen az intézményi függetlenség mellett —, mert ez az előfeltétele az új oktatási tervek megvalósításának. Minderre azonban csak a könyvtárak összefüggő hálózata és egymásra épülő munkája képes.

Ezen az elvi alapon a tervezet lépcsőzetes könyvtári rendszert vázol fel, nagyságrend és funkció szerint pedig négy ellátási fokozatot állapít meg.

Az *alapellátást* a kisebb városokban a telepített könyvtárak mellett mozgókönyvtárakkal akarják megoldani. A bibliobuszok a könyvtárközi kölcsönzési hálózatba bekapcsolhatók, és egy szélesebb szolgáltatást nyújtó könyvtárhoz, helyi hálózathoz, illetve régióhoz tartoznak, s a kistelepülések, városrészek ellátását szolgálják. Ebbe az első fokozatba sorolják az iskolai könyvtárakat is. A *második fokozatban* a nagyobb városok, településcentrumok központi feladatkörű könyvtárai révén történik a magasabb, speciális igények kiszolgálása. Mint ellátó központoknak hálózati vagy regionális szerepük van, a megfelelő szolgáltatásokat azonban a használók az egyes könyvtárakban kapják meg. A *harmadik fokozat* már tartományi szintű, magas színvonalú szakirodalmi ellátásra képes nagykönyvtárra vagy könyvtárakra épül, ezek bibliográfiai, szaktájékoztatói szolgáltatásokat nyújtanak, és az igények többségének meg is kell felelniük. Feladataik közé tartozik a számítógépes információellátás az adott tartományban — legalább a 2. fokozatú könyvtárakig —, a könyvtárak együttműködésének megszervezése, a gyűjtőkori egyeztetés, a központi katalógusok kiépítése, a könyvtárközi kölcsönzés. Mindehhez természetesen valamennyi könyvtárnak telexre, másolóberendezésre van szüksége. A *negyedik fokozatban*, a szövetségi szintű ellátásban az országos tudományos könyvtárak vállalnak szerepet. A három legnagyobb mellett még néhány történeti értékű állománnyal rendelkező intézmény is országos feladatkört kapott: egyetemi, főiskolai könyvtárak és bizonyos szakkönyvtárak különgyűjteményei. Az országos tudományos könyvtárak központi szolgáltatásokat építenek ki valamennyi könyvtártípus használatára. A dokumentum hangsúlyozza, hogy az alapelveket és normákat jogilag is meg kell erősíteni.

Könyvtárápítési hullám a legnagyobb tartományban

E nagyszabású terv ösztönzőleg hatott a könyvtárügyre, a könyvtárhálózatok továbbfejlődésére. Igen sok könyvtárnyitásról, átépítésről olvashatunk a lapokban, bár tartományonként nagyok az eltérések. Mind a híradások gyakorisága, mind tartalmuk arra utal, hogy a legnagyobb előrelépés Észak-Rajna-Vesztfáliában történt, ahol a népesség csaknem 30 százaléka lakik, s amelynek 29 nagyvárosa, 387 kisvárosa van. Az elmúlt tíz évben 72 új könyvtár épült itt, 89-et pedig kibővítettek.

A hálózat fejlesztésekor figyelembe veszik az ellátási szintek egymásra építettségét, különös tekintettel a szakirodalmi igények jelentkezésére. A hálózat e lakossági igényeket magasabb színvonalon tudja kielégíteni, mint a régi városi tudományos könyvtárak. Nagyon léteket előre a könyvtárközi kölcsönzés, az információszolgáltatás lebonyolításában, az intézményekkel azonban javítani kell az együttműködést, éppúgy, ahogy a még meglévő „fehér foltokat” is fel kell számolni. A szolgáltatások szélesítését jelzi az a cikk, amely a dortmundi új artothéka, művészeti gyűjtemény megnyitásáról számol be, vagy a nyelvtanulást elősegítő „médiacsomagok”-ról szóló írás. A zenei könyvtárak hálózata is egyre bővül, és módszereiről, gyűjtési elveiről sok szó esik, nem utolsósorban a létrehozásának 75. évfordulóját ünneplő frankfurti zenei könyvtár ünnepségei kapcsán.

Az egységes könyvtárügy koncepciójának szellemében a Bibliotheksplanban megfogalmazódott az igény a Deutsches Bibliotheksinstitut — a bevezetőben már említett Német Könyvtári Intézet — létrehozására, amely 1978-ban meg is alakult. Ez a közjogi intézmény két korábbi munkacsoport feladatkörét fejleszti tovább, a könyvtári munka módszereit, technikáját kutatja, közvetíti. Működési körébe tartozik a könyvtári rendszerek tervezésétől és elemzésétől kezdve a szabványosításig, a gyűjtőkori együttműködésig, a bibliográfiai adatbank fejlesztésének elősegítéséig minden szakterület. (Részletes ismertetését lásd a *Könyvtári Figyelő* 1980/4. számában.) Az intézetnek ki kell dolgoznia az integrált országos statisztikai rendszert is 1983-ig, mert a jelenlegi adatszolgáltatás nem ad megbízható képet az ország könyvtáiról.

A betűrendes katalógus szabályozásának problémája is gyakran szerepel a lapok hasábjain. Az angol—amerikai szabvány tudományos könyvtári és közművelődési könyvtári alkalmazására tervezet készül, a RAK (Regeln für die Alphabetische Katalogisierung) módosításának végleges formája azonban még sok előmunkát igényel. A két könyvtártípus szabványának azonos alapelvekre kell épülnie, és figye-

lembe kell vennie más német nyelvű országok, például az NDK szabványát is. A tárgyszókatalógusok és teauruszok szerkesztésének kérdései is állandóan napirenden vannak.

A kötelespéldány-szolgáltatás sem zökkenőmentes, amint azt megtudhatjuk egy — 23 kötelespéldányjogú intézmény részvételével megtartott — szakmai vita visszhangjából. A kiadók nem teljesítik a könyvtárak kéréseit, amelyek szintén nem mindig folyamatosan érkeznek hozzájuk, és nem is terjednek ki minden kiadványtípusra. Csekély az érdeklődés az aprónyomtatványok, a mikroformátumok és különösen az audiovizuális anyagok iránt. A könyvtárak nem használják fel mindazokat a forrásokat, amelyekből az új kiadványokról kellőképpen tájékozódhatnának. A feldolgozás módja sem egységes. Nem mindenütt dolgozzák fel az így kapott dokumentumokat, mások nem szerepeltetik ezeket a központi katalógusban. Ily módon sok érték marad kihasználatlanul.

A központi szolgáltatások között a Nyugat-Berlinben levő folyóirat-adatbank nagymértékben megkönnyíti a tájékoztatást. A könyvtárközi kölcsönzés forgalma évi kétmillió dokumentumkérés, ennek 50 százaléka közvetlenül a használatól érkezik.

A számítógépes rendszerek közül a tematikus tájékoztatási központok fejlődnek elsősorban. Három már megkezdte működését, és továbbiakat is terveznek. Az orvostudományi dokumentációs központ több nemzetközi adatbankkal tart kapcsolatot. E központoknak együtt kell működniük más tájékoztatási intézményekkel, az országos ODIN-hálózat (On Line Dokumentations- und Informationsnetz) keretében. Csupán érdekességként említjük meg — mivel több cikk is foglalkozik e kérdéssel —, hogy a számítógép megjelenése a kölcsönzési adminisztrációban jogi problémákat vetett fel az adatok titkosságát illetően. Megnőtt ugyanis a központilag tárolt személyi adatokkal való visszaélés lehetősége. A jogszabályok ellentmondóak, a hivatali titoktartásra és a hatósági munka segítésére vonatkozó rendeletek például ellentétbe kerülnek egymással a rendőrségi nyomozás esetén, ha — mondjuk — meg akarják állapítani, hogy valaki milyen politikai könyveket olvas. A könyvtárosok az egyesület útján el akarják érni, hogy szakmájukra is terjesszék ki azt a törvényt, amely hasonló esetekben az orvosokat, lelkészeket felmenti a tanúskodás kötelezettsége alól.

Könyvtár és ifjúság

Az oktatás és a könyvtár viszonya szintén előtérben van. Az intézményes oktatási rendszer szempontjából még nem határozták meg a könyvtárak szerepét. A pedagógiai szakirodalom nem tesz említést az iskolai könyvtárról. Az alsó-szászországi iskolai könyvtárosok 1979 őszén tartott szemináriuma azt a célkitűzést fogalmazta meg, hogy a tantervnek munkaeszközként kell szerepeltetnie a könyvtárat. A 70-es évek iskolareformjának eredményeként sok helyütt jól funkcionáló iskolai könyvtárak működnek, különösen az úgynevezett összevont iskolákban, iskolaközpontokban. A kisebb iskolák többnyire ellátatlanok, ezek könyvtári modelljét kidolgozták ugyan, de eredményességüket ezután kell kipróbálni. Külön megoldást igényelnek az egész napos és a kisegítő iskolák. A szakajtóban sikeres kísérletként többször is szóba került a frankfurti „kettős funkciójú”, iskolai és közművelődési feladatokat egyaránt betöltő könyvtár. Az ország területén számos hasonló intézmény is alakult.

Az *iskolai könyvtárak*, „eszköztárak” munkamódszereinek kidolgozásával sokan próbálkoznak. Példaként említjük, hogy 1979-ben a *Német Könyvtáros Egyesület* iskolai könyvtári bizottsága könyvtárosok és pedagógusok bevonásával szakmai megbeszélést tartott. Az előkészítést és a szervezést a módszertani központ, a Német Könyvtári Intézet végezte. Bemutatták az iskolai könyvtárakról készített filmet, amely a szakembereknek elsősorban a berendezéshez ad sok segítséget. A referátumok pedig részletes tanóra- és könyvtári foglalkozástervezeteket ismertettek arról, hogy az iskolai könyvtár különböző médiáit miként lehet felhasználni egy-egy téma tanításához, valamint a könyvtárhasználat megismertetését és gyakorlását célzó ósz-

szejöveletek alkalmával. Bár elég sok tanulmány és szakmai megbeszélés foglalkozik e kérdéskörrel, az elszigeteltség és a megoldandó problémák sokasága miatt a könyvtárosok még több támogatást és tapasztalatcsere-lehetőséget igényelnek. Olvashatunk olyan regionális munkacsoport alakulásáról is, amely most akarja kivívni a hatóságok támogatását, hogy működését hivatalos rangra emelhesse, jelenleg ugyanis saját költségén szervezi tevékenységét. A könyvtárügy e területének talán lendületet ad, hogy a jó tapasztalatok eredményeként az NSZK kulturális minisztereinek konferenciája ajánlásokat fogadott el az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködésére.

A főiskolai könyvtárak hálózatba szerveződésére is találhatók példák. Egyes szakfőiskolák összevonásával nagy központi könyvtárak létesülnek, az összeköltöző egységek gyűjteményeit egyetlen rendszerbe integrálják. Ehhez a folyamathoz irányítást adnak a Német Kutatási Munkaközösségnek a főiskolai központi és intézeti könyvtárak együttműködésére kidolgozott ajánlásai. A főiskolai könyvtárak feladatai közé tartozik a területi és a területen kívüli információs központokkal, könyvtárakkal való együttműködés is, ezért dokumentumaikat a regionális szolgáltatás rendelkezésére kell bocsátaniuk. Az ifjúsággal kapcsolatos témák között szerepel az országban élő mintegy 4 millió *külföldi vendégmunkás* gyermekeinek irodalommal való ellátása, és annak a szerepnek a meghatározása is, amelyet a német gyermekirodalomnak szántak társadalmi beilleszkedésükben.

A közművelődési könyvtárakban súlyos gondot okoz a nehezen kezelhető fiatalok magatartása. Ez néha olyan méreteket ölt, hogy a rendőrség segítségét kell igénybe venni velük szemben. A könyvtárosok módszereket dolgoznak ki a fiatalok foglalkoztatására, popzenei felvételek, képregények, újságok és játékok bő választékát kínálják számukra, koncerteket, színházi előadásokat szerveznek nekik. Külön szolgáltatásokat is bevezetnek, például folyamatos tanácsadást a házi feladatok megoldásához. Minderre azonban kevés anyagi eszköz áll rendelkezésre, és a képzés sem készíti fel a munkatársakat e feladatokra.

Az évente rendezett gyermekkönyvnapok színes eseménysorozatát összekapcsolják a gyermekkönyvek értékelésével, díjazásával. Itt, a gazdag programokról szóló beszámolók között egy botrányos esetről is olvashatunk: az 1980-as esslingeni gyermek- és ifjúsági könyvnapokon díjazott könyvek közül négy a náci időkről szól, mégpedig olyan szellemben, hogy témájuk és megírási módjuk miatt a szerzőktől végül is vissza kellett venni a díjakat.

A kiadók és a könyvtárak között általában szoros együttműködés tapasztalható. Ez tükröződik a közművelődési könyvtárosok lapjában is, mely rendszeresen közöl ismertetőket a legújabban megjelenő irodalomról.

A könyvtárosok gondjai

Bár az elmúlt évek munkájának sok eredménye most valósul meg, mégis tapasztalható bizonyos megtorpanás, amelynek elsősorban pénzügyi okai vannak. A könyvtári rendszer kiépítéséhez jogszabályokra van szükség, amelyek az anyagi feltételek megteremtését is szabályozzák, kiadásuk azonban késik. A könyvtári törvény megjelenését egyre erőteljesebben követeli a szakma. Az egyesület megbízásából a *Buch und Bibliothek* szerkesztőisége az elmúlt évben kérdéseket intézett a kulturális miniszterekhez a tartományi, illetve a szövetségi kormány által kiadandó könyvtári törvények lehetőségéről. A kilenc válaszból közül a szövetségi törvény kiadását néhányan elképzelhetőnek tartották, de a tartományi, tehát a sajátjuk kezdeményezése elől — egy kivétellel — mereven elzárkóztak. Elsősorban a helyi közigazgatás hatáskörének megsértésére hivatkoztak, ám a válaszokból többnyire az esetleges pénzügyi kötelezettségek, kötelezettségek vállalásának elutasítása tűnik ki. A fejlődés lelassulására utalnak olyan vélemények is, amelyek szerint a 73-as tervezet túlságosan derűlátónak bizonyult, megvalósíthatatlan, módosításokra szorul, egyesek a gazdasági válság következményei elleni stratégia kidolgozását sürgetik. A gondok között feltétlenül meg kell említenünk a pályaképpel összefüggő kérdéseket is, amelyek érthetően sokat foglalkoztatják a könyvtárosokat. Különösen nagy viharokat kavart az 1980. január 1-től érvénybe lépett új szakfőiskolai törvény, azzal, hogy megvonta

ezt a főiskolai rangot a kölni *Bibliothekar Lehrinstitut*tól, amely diplomás közművelődési könyvtárosokat és magas színvonalú tudományos könyvtári munkára képesített munkatársakat képez. Ez az egyetlen főiskola, amely többirányú, magas fokú végzettség birtokában nagyobb elhelyezkedési lehetőségeket, több választási esélyt kínál. Az említett rendelkezéssel mindez veszélybe került. Az intézkedés súlyos munkajogi következményeket is vonhat maga után, mivel fennáll a veszélye annak, hogy a munkáltatók az ott szerzett képesítést nem veszik figyelembe, és eddigi jogaiktól is megfosztják az alkalmazottakat. A főiskolások számára szociális gondokat is okozhat — egyebek között a betegbiztosítás terén. Bizonyos szakkönyvtárakban, például a főiskolai könyvtárakban a szakma presztízse sem megfelelő, a könyvtáros nem egyenrangú a tanszeméllyel.

Gálné Ballagi Ágnes

Magyar—szovjet könyvtárügyi szeminárium

Tíz évvel ezelőtt, 1971-ben tartották az első szovjet—magyar könyvtárügyi szemináriumot, s azóta a két ország közötti könyvtári tapasztalatcsere hagyományos fórumává váltak a felváltva Moszkvában és Budapesten megrendezett tanácskozások. Ezúttal Budapesten került sor az ötödik szemináriumra november 24—25-én, az Országos Széchényi Könyvtár, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ rendezésében.

Dr. Jóbóru Magda, az OSZK főigazgatója nyitotta meg a tanácskozást, amelynek első napi témája a Szovjetunió könyvtárügyének tízéves fejlesztési programja volt. *Galina A. Kondratyeva*, a szovjet kulturális minisztérium könyvtárügyi igazgatóságának munkatársa *A szovjet könyvtárügy fejlesztésének fő irányai 1990-ig* című referátumában elsősorban az olvasószolgálati munka tartalmának és módszereinek javítását célzó intézkedések fontosságát emelte ki. Elmondotta, hogy a tervidőszak célkitűzései között szerepel egyebek között a tájékoztató-bibliográfiai rendszer korszerűsítése is a legfontosabb tudományos, kulturális és gazdasági-termelési feladatok jobb és teljesebb bibliográfiai ellátása érdekében. A könyvtári rendszer korszerűsítésének fő irányaként pedig az ágazatközi centralizáció elvein alapuló átalakítást jelölte meg. Hangsúlyozta, hogy fontos teendők vannak a könyvtári állomány építése, illetve alakítása terén is: így például a könyvtárak könyvellátási rendszerének korszerűsítése, a műszaki irodalom részarányának növelése a közművelődési könyvtárak gyűjtőkörében, a könyvtárak állománygyarapításának összehangolása. A tárolási nehézségek áthidalására meg kell teremteni az össz-szövetségi, a szakterületi és a regionális tárolóközpontok egybefüggő rendszerét. Az állomány sokoldalú és egységes feltárása érdekében mindenütt áttérnek az új szovjet könyvtári-bibliográfiai osztályozásra (BBK, azaz Bibliotecsno-Bibliograficseszkaja Klasszifikacija). A nagyobb társadalmi hatékonyság érdekében tovább korszerűsítik a könyvtárügy irányítási rendszerét, mégpedig elsősorban a különböző tárcákhoz tartozó könyvtárak tevékenységének egységes szabályozása révén. E problémakörhöz tartozik az ugyan-csak egységes statisztikai nyilvántartás, valamint számos egyéb könyvtári szabvány kidolgozása és bevezetése is. G. A. Kondratyeva végül fontos tennivalóként jelölte meg a könyvtárak anyagi-technikai bázisának javítását, illetve megerősítését.

Ludmila M. Inkova, aki az Állami Lenin Könyvtár könyvtártudományi osztályának koordinációs részlegét vezeti, *A könyvtártudományi kutatások alapproblémái a szovjet könyvtárügy 1990-ig* szóló, hosszútávú fejlesztési programja tükrében című referátumában hangsúlyozta, hogy a könyvtári kutatások következő ötéves időszakára szóló koordinációs terv igen pontosan összehangolta a központi (össz-szövetségi), a regionális és a helyi kutatásokat. Az egyes témákban témafelelős intézményeket jelölték ki, amelyek kötelesek a kutatások állásáról az össz-szövetségi szakmai tájékoztatói központnak rendszeresen jelentést küldeni. A kutatásra váró témák közül kiemelte az olvasáskutatással foglalkozókat, a nagy centralizált rendszerekben rejlő lehetőségeket elemző kutatásokat, a különféle könyvtártípusok közötti koordináció-

nak és együttműködésnek, a könyvtári munka hatékonyságának, valamint gépesítésének problémáit, különös tekintettel az automatizált könyvtári rendszerekre. A kutatási terv külön foglalkozik a bibliológia és a könyvtörténet kérdéseivel, valamint a könyvkiadás törvényszerűségeinek problémakörével.

A magyar hozzászólók részben az elhangzottakkal kapcsolatos kérdéseket tettek fel, részben kiegészítő referátumokban számoltak be a magyar helyzetről a szovjet vendégeknek. *Cholnoky Győző*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának munkatársa a magyar könyvtárügy tízéves fejlesztési tervének néhány lényeges gondolatát emelte ki, Papp István, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója a könyvtári tervezés módszertanával és a tervezést befolyásoló tényezőkkel foglalkozott. *Dr. Havasi Zoltán*, az OSZK főigazgatóhelyettese elsősorban a kutatóhelylé minősített nagykönyvtárakban folyó kutatómunkáról számolt be, *Katsányi Sándor*, a KMK oktatási osztályának vezetője pedig az elmúlt ötéves időszak főbb kutatási témáit és azok eredményeit értékelte.

A második nap programjában *Roza Z. Zotova*, az Állami Lenin Könyvtár módszertani osztályának vezetője *A könyvtárak ideológiai nevelőmunkájának módszertani támogatása* című referátumában egyebek között arról tájékoztatta a hallgatóságot, hogy a Lenin Könyvtár milyen módszertani kiadványokkal segíti a könyvtárakban folyó ideológiai nevelőmunkát. Kiemelte, hogy a módszertani központok egyik legfontosabb feladata az olvasószolgálat hagyományos, megszokott formáinak és módszereinek továbbfejlesztése, a nevelés új, hatékonyabb eszközeinek keresése, valamint az egyéni és a csoportos formák komplex alkalmazásának kutatása. Megállapítása szerint a Szovjetunióban a tudományos és módszertani vizsgálatok még nem foglalkoznak egyforma színvonalon az olvasószolgálat minden kérdésével, így például nem fordítanak elég figyelmet az irodalompropaganda és az olvasásirányítás formáinak és módszereinek, valamint az olvasás hatékonyságának vizsgálatára. A könyvtári olvasás vizsgálatának végső soron hatással kell lennie a könyvkiadási politikára is — ettől várják az idevágó kutatások egyik legfontosabb gyakorlati eredményét.

A felszólalók közül *Kamarás István*, a KMK olvasáskutatási osztályának vezetője a könyvtárak nevelő funkcióját mint az értékközvetítés folyamatát elemezte, *Kiss Jenő*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója az FSZEK központi könyvtárának a témával összefüggő módszertani tevékenységét ismertette. *Havasi Zoltán* zárszavában arra emlékeztetett, hogy a magyar könyvtári élet 1945-ben szovjet segítséggel, szovjet példák nyomán indult el a demokratizálódás útján a szocializmus felé, s a vélemények cseréje, a szovjet könyvtárosokkal folytatott párbeszéd és vita ma is termékenyítőleg hat fejlődésünkre.

A szeminárium alkalmából a Budapesti Művelődési Központban *Könyvtárügy a Szovjetunióban* címmel kiállítást mutattak be. (sg)

Olvastuk

a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató* 1981. októberi számában *A Könyvtáros jubileuma* című jegyzetet, amely a következőket írja lapunk évfordulójáról:

„A Könyvtáros júniusban múlt harminc éves. Miközben legutóbb megjelent három száma a IV. országos könyvtárügyi konferenciáról szóló tájékoztató jegyében állt, a nevezetes mérföldkőre csak hetedik számának visszaemlékezései hívták fel — rokonszenves szerénységgel — a figyelmet. Ne menjünk el mellettük megjegyzés nélkül, hiszen könyvtárügyünk szervezésében és fejlesztésében a lap érdemei mindvégig sarkalatosak voltak, s az idő előrehaladtával szüntelenül növekedtek. Ezt a tényt fogalmazza meg a IV. országos könyvtárügyi konferenciára készített dokumentum, *A magyar könyvtárügy helyzete és fejlesztési programja* is, amikor leszögezi, hogy »a Könyvtáros következetesen a legaktuálisabb problémákkal foglalkozik; aktívan politizáló, szakmailag elmélyült, ugyanakkor friss és színes orgánummá vált«. Tevékenységét negyedik évtizedében is ugyanezek a megállapítások jellemezzék!”

Fiatalk irodalmi, zenei és képzőművészeti ízlése

Hatásvizsgálat 14—19 évesek körében

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 6. sz. kerületi könyvtára az olvasótáborának több mint egyötödét alkotó 14—19 éves olvasók véleményét kérte versrészletekről, továbbá zenei és képzőművészeti alkotásokról, azt remélve, hogy válaszaik lehetővé teszik majd esztétikai érzékük, értékítéletük több oldalról való tanulmányozását.

A vizsgálat célja és módszere

Vizsgálatunk alanyai gimnazisták, szakmunkástanulók és dolgozó fiatalok voltak, mégpedig egyenlő arányban (csoportonként hatvanan). A 180 főnyi mintasokaság olvasmányait fél éven át kísértük figyelemmel, s a kölcsönzések nyomán kialakult kép azt mutatta, hogy az ifjúság alig érdeklődik a művészetek iránt, szépirodalmi olvasmányai között pedig nagyon kevés a vers.

Előzetes kérdőíves felmérésünkből az derült ki, hogy szabad idejük eltöltésében az olvasás igen kedvező aránnyal szerepel. A megkérdezetteknek csaknem a fele egyáltalán nem látogatja a hangversenytermeket, s igen kevés akad közöttük, akinek otthon nagyobb hanglemezyűjteménye volna. Színházba is ritkán járnak. Arra a kérdésünkre azonban, hogy látogatnak-e képtárakat, kiállításokat, csekély kivétellel igenlő választ kaptunk.

A megválaszolt kérdőívek alapján feltételeztük, hogy a fiatalok irodalmi, zenei és képzőművészeti kultúrája, ízlése igen eltérő színvonalon áll, s e különbségek közelebbi megvilágítása lett a célja felmérésünknek is. Kíváncsiak voltunk, hogy a szakmunkástanulók, a dolgozó fiatalok és a gimnazisták mekkora eltérésekkel értékelik (pontozzák) a zenei, a képzőművészeti és a versrészleteket, megérzik-e a látottak, hallottak valódi értékét, stílusát? Igyekeztünk tapasztalatokat szerezni a fiatalok irodalmi kultúrájáról, versszeretetről és a költészet világában való jártasságukról, képet kapni képzőművészeti érzékükről.

A zenei ízlés vizsgálata sok érdekességet ígért. Munkánkat nagyban segítette az is, hogy könyvtárunkban 1976 óta zenei részleg működik. Ennek hallgatóiról rendszeres nyilvántartást vezetünk, tehát tudtuk azt is, hogy az érdeklődők zöme fiatal. (A teljes létszámnak csaknem felét a 14—19 év közötti korosztály alkotja.) Vizsgálatunk alanyait a zenei sarok fiatal törzsvendégei közül válogattuk. A kérdőívek alapján megtudtuk, hogy a nagy zeneszerzők közül Bach, Mozart és Erkel áll közel hozzájuk. Lemezt csak kevesen gyűjtenek. A diszkózene természetesen nagy népszerűségnek örvend körükben, amit tudomásul kell vennünk.

E fiatalok szabadon választhatnak a rádió műsoraiból, a koncertprogramokból vagy éppen a mi lemezeinkből. Óriási a kínálat, hatalmas és ugyanakkor nehezen áttekinthető a zeneirodalom. Irányítás nélkül nehéz az első lépéseket megtenni, még akkor is, ha a bennük csírázó hajlam egybevág a mi céljainkkal. Meg kell keresnünk a találkozási pontokat, ahonnan át lehet vezetni őket a komolyzene világába.

A fiatalok először magnószalagról meghallgattak egy zenei összeállítást, majd értékelték a hallottakat. Ezután kitöltötték az irodalmi, illetve a képzőművészeti tesztlapokat. A vers- és zenei részletek, valamint a képzőművészeti reprodukciók alkotójuk és címük megjelölése nélkül szerepeltek a lapokon, így minden befolyásolás nélkül dönthettek: értékes vagy értéktelen-e a bemutatott mű? Vizsgálatunk alanyai az alkotások művészi értékét 1-től 5-ig terjedő pontszámokkal minősíthették, majd felkértük őket, hogy a legjobbnak és a leggyengébbnek tartott művekről írásban adjanak rövid véleményt. A tesztek értékelésekor minden ágban egy öt-öt tagból álló kontrolleszoport (tanárok, művészek) működött közre.

A versrészletek közül olyanokat válogattunk ki, amelyek középpontjában jól körülhatárolható, társadalmilag fontos, ugyanakkor a tudati beállítottság vizsgálatára módszertanilag is kiválóképp alkalmas érzelmi jelenség, a *hazaszeretet* áll. A fiatalok a téma változatos és különböző értékű feldolgozásaival kerültek szembe, s ez

a körülmény lehetővé tette értékelő képességük megítélését. Vizsgálatunkhoz XIX—XX. századi magyar költők műveiből idéztünk részleteket.

A képzőművészeti tesztek összeállításakor a képek kiválogatásával Kukucska János grafikusművész állt rendelkezésünkre. A reprodukciók kiválasztásának fő szempontja a színek kifejező erejének hangsúlyozása volt. A vizsgálat alanyaitól is elsődlegesen azt kívántuk, hogy értékelésük ezt tükrözze.

Zenei tárgyú felmérésünkben különböző zenei műfajok szerepeltek, a hegedű-zongora szonátától, az operától kezdve a dzsesszen, a népzene át az operettig és a filmzenéig.

A válaszok

A költemények közül a fiatalok körében tetszést arattak *Radnóti Miklós* és *Gáspár Imre* művei, *Ladányi Mihály*, *Rudnyánszky Gyula* és *Eötvös József* verseit viszont kedvezőtlenül ítélték meg. Tényleges értékükhöz és a szakértői kontrollhoz képest Gáspár Imrét túl-, Ladányi Mihályt aláértékelték, s nem becsülték kellőképpen a *Váci Mihály*tól, *József Attilá*tól idézett versrészleteket sem. Meglepetés volt számunkra, hogy József Attila *A Dunánál* című versét mennyire alápontozták a fiatalok. Arra számítottunk, hogy mindnyájan felismerik a versrészletből a művet, de csak egyetlen gimnazista lány ismert rá! Különösen elgondolkodtató volt, hogy József Attilát leginkább a gimnáziumi tanulók értékelték alá, pedig — ha máshonnan nem — tanulmányaikból ismerniük illenék a költőt és művészetét.

Jobb eredmény mutatkozott a Radnóti-idézettel kapcsolatban, a szakértői kontrolltól itt alig volt eltérés. Sokan felismerték a versrészlet alapján, hogy az idézet a költő *Nem tudhatom* című verséből származik. („A vers láttató képekben fejezi ki a békevárást és a hazaszeretet érzését. A kifejezések nyomán az olvasóban felkelti a háború borzalmaitól való félelmet, és mintegy részesévé tesz az átélt nehézségeknek. A mű katartikus érzést nyújt.” — írta egy gimnáziumi tanuló. „A legjobbnak Radnóti versét tartom, talán azért, mert ismerem, és több versével együtt ítéldhetem meg.” — így egy másik fiatal.)

Megközelítőleg helyes értékelést kaptunk Kosztolányi *A bús férfi panasza*i című ciklusának részletéről, eltérés csak a dolgozó fiatalok esetében jelentkezett, ők az idézet alapján értékelésükben (a kontrollcsoport véleményétől eltérően) a legmagasabbra helyezték a művet. Alig volt véleménykülönbség Eötvös József *A vár és a kunyhó* című versének esetében is. Az a tapasztalatunk, hogy Eötvös költészete idegen a fiataloktól, nem tartják igazi lírikusnak: „A legrosszabb ez a vers. Furcsa szóparok használ.” — állapította meg egyikük. A szakértői kontrolltól való eltérés a legkirívóbb Váci Mihály *Magasból, messziről* című verse esetében volt — főként a szakmunkástanulók és a gimnazisták adtak rá hihetetlenül alacsony pontszámokat. Úgy tűnik, hogy a fiatalok teljesen értetlenül állnak Váci költészetével szemben. A Váci-vershez hasonlóan, igen kedvezőtlen képet mutattak Ladányi Mihály *Csavargó-dal* című versrészletének minősítései. Érdekes, hogy miként József Attilánál, itt is a gimnazisták ítéletei közelítették meg legkevésbé a mű valódi értékét. A gyenge minősítés okaként talán érdemes két véleményt idézni a versről: „a vers azért nem tetszett, mert szerintem a költő nem versbe illő szavakat használ”. „Ez a vers a legrosszabb szerintem, mert a szavak nem megfelelőek.”

A Gáspár Imre *Szeresd hazád* című verséből származó idézetre viszont kiugróan magas pontszámokat osztogattak a fiatalok. A legkevésbé valós a dolgozók minősítése volt, ők ugyanis a lehető legmagasabb pontszámot adva aránytalanul föléértékelték a művet.

Rudnyánszky Gyula: *Nemzeti szín* című versének esetében is feltűnően magas pontszámokat osztogattak a dolgozók és a szakmunkástanulók. A gimnazisták általában felismerték, hogy a költeményben gyakoriak a közhelyek: „a legrosszabb szerintem ez a részlet. Olyan, mintha egy gyerek írta volna. Mind a rimelés, mind a megfogalmazás egyszerű, éretlen.” „Uttörődal hatása van. Elismerem, szépen összecsenegnek a sorok végei, Elismerem, hogy hangzatos, de a frázisoktól inkább tartózkodnék.” Kissé bátortalanabb megfogalmazásban mondott elmarasztaló véleményt egy másik tanuló: „a legrosszabbnak ezt az idézetet tartom. A kép, amely elénk

táru, nem igazi érzelmeket fejez ki. Nem biztos, hogy az egész vers érdektelen, hiszen része lehet ez az idézet egy magasabb szintű gondolatmenetnek. Az idézet — bár kifejezi a hazaszeretetet — mégsem jelent igazi szellemi értéket”.

Salamon Ernő azonban, aki a József Attila nyomdokain felnövő lírikusgeneráció képviselője volt, kedvező visszhangra lelt a fiataloknál. *Ma az ember úgy hányódik* című versét elismeréssel fogadták. Pósa Lajos *A haza* című versét a vártnál magasabbra értékelték a fiatalok. Egyik szakmunkástanulónk például hibáit is érényeként tüntette fel: „A legjobbnak tartom ezt a verset. Egyszerű, érthető, köznapi szavakat használ a költő”.

A versrészletek értékelése alapján kapott eredményeink azt mutatják, hogy sok fiatalnak „különösen nehézséget okoznak a mű hagyományos szerkezetét megbontó, ellentmondásos, bonyolult művek (ezeket alulértékelnél hajlamos), különösen kedveli az egysíkú, sablonos alkotásokat (ezeket felülértékelnél hajlamos, még akkor is, ha banalitásukat részben észre is veszi)” — miként ezt *Halász László és Nagy Attila Hatásvizsgálat a könyvtárban* című, versrészletek elemzéséről készített tanulmányukban megállapítják.

A képzőművészeti alkotások értékelésekor a tetszésindex elején Kiss Bálint, Nunez és Szőnyi István alkotásai, a végén pedig Picasso, Gauguin és Ferenczy Károly képei állnak.

Picasso *Anya gyermekével* című képéről az egyik gimnazista lány az alábbiakat írta: „A képen az én tetszésem a mozdulat nyerte meg. A kompozícióban van egy S alakú hullám, amely különös légyságot kölcsönöz neki. Színeiben is ezt követi. Minden meleg és barna, még az asszony arca is barna. A kép az anya és gyermek kapcsolatára épül: a képen ez a rész az, ami világos és pontosan megrajzolt (az asszony arca, keze és a gyermek fejcskéje és a keze)”.

Meglepetést okozott, hogy milyen tetszést aratott Kiss Bálint képe — *Jablonezai Pethes Bálint leányától búcsúzik a leopoldvári tömlőc ablakánál 1674-ben* — főként a dolgozó fiatalok körében. Elképzelhető, hogy a képből áradó romantikus szomorúság ragadta meg kísérleti alanyainkat. Az egyik szakmunkástanuló így vélekedett: „Legjobban ez a kép tetszett, mert nagyszerűen tükrözi a szomorúságot, bánatot — a színválasztás is kitűnő. A kép élethű és megható.”

Pedig a szakértői kontroll e képnél éppen azt kifogásolta, hogy az egyébként restaurátorként működő festő nem belülről fakadóan, de mintegy másolatként ábrázolta tárgyát. Ráadásul a férfi keze aránytalanul nagy, elrajzolt a képen.

Sokan ráismertek a reprodukció alapján Munkácsy *A agár* című festményére — bár a kép címét nem tudták megadni. Az egyik gimnazista lány szerint: „A festmény színösszeállítása nagyon szép. A sötétbordóhoz szép a nő kék ruhája.”

Szomorúan kellett tapasztalunk viszont Gauguin híres festményének, a *Vairu-matinak* majdnem egyöntetű elutasítását: „A kép azért nem tetszett, mert színei túlságosan összefolynak, nincs kontúrjuk — nem látok benne fantáziát. (Lehet, hogy nem értem!)” De elutasítóan fogadták Ferenczy Károly *Kertészek* című képét is: „A legértéktelebb alkotás ez volt. Nekem fényképnek tűnik első látásra.”

A tesztek alapján elmondhatjuk, hogy a fiatalok a festészet lényegének a mondanivalót tartják, illetve a képi ábrázolást szavakkal próbálják visszaadni. Nem színeiben, összehatásában, kontúrjaiban „együtt” látják a műveket, véleményük nem az egyes művekből fakad. Szeretik a tájképeket, fontos számukra a képek hangulata, illetve az, hogy mennyire hűen adják vissza a valóságot, mennyire életszerűek. Az izmusokkal és a nonfiguratív művészettel szemben azonban elutasítóak. Hiányos és kevés tehát képzőművészeti ismeretanyaguk, ezért is viselkednek olyan elutasítóan az „érthetetlen” alkotásokkal szemben.

Most pedig következzen a zenei tesztelés eredménye, a kontrollcsoport által kialakított értéksorrendben!

A *Beethoven* hegedű—zongora szonátát igen óvatosan kezelték. Nem ismerték fel a szerzőt, másrészt talán kevésbé csillogó volta miatt nehezebben is tudták dönteni. A gimnazisták és az ipari tanulók még értékesnek, a dolgozó fiatalok azonban közepesnek ítélték a zeneművet. A másik, a maga nemében szintén kitűnő részlet, egy dzsesszfelvétel volt (*Stan Kenton*) virtuóz előadásban. Közepesnek, illetve értéktelennek minősítették. A vélemények leginkább *Erkel* zenéjénél találtak. A Bánk bán-betétet valamennyien igen magasra értékelték. Ez persze részben a felismerés

örömeinek is köszönhető. *Mozart Szöktetés a szerájból* című operájából Belmonte áriáját hallották. A lírai tenorhang előadásában elhangzott szerelmi vallomással szemben mindhárom csoport közömbös maradt. (Mindennapi munkánk során is azt tapasztaljuk, hogy az opera nem vonzza eléggé a fiatalokat.) A másik dzsesszfelvételünk egy improvizatív elemekkel tarkított virtuóz zongorajáték volt, amely ugyancsak idegenül hatott a fiatalokra. Egy gimnáziumi tanuló így indokolta meg alacsony osztályzatát: „Azt hiszem, a free-jazz műfajába tartozik, megértéséhez már nagy tudás szükséges...” Mindhárom csoport értéksorrendjében az utolsó helyen áll az a részlet, amelyen egy nyugat-afrikai törzs királyi dobjai szólnak; feszültség, nyugtalanság, eksztatikus hangulat járja át a hallgatót, ha átadja magát ennek a zenének. A pontszámok bizonyossága szerint azonban vizsgálatunk alanyai mereven ellenálltak e hatásoknak. Az egyik dolgozó fiatal véleménye: „Azért nem tetszett, mert akár én is elütogetem a dobot így...”

A kelet-európai folklór világának eddig még kevésbé ismert értékeit feltáró Cigány népdalok c. gyűjtemény darabjait sem tudták hová sorolni. „Azt hiszem, néger népdal volt...” — vélekedett az egyik.

Az *Offenbach Szép Heléna* című operettjéből való részlet esetében az átlagosztályzatok nem voltak túl magasak, inkább a viszonyítások elhibáztak. Sokan a Mozart-részlettel azonos értékűnek tartották, még a dolgozók értékelése tűnt a legreálisabbnak. Megdöbbenően nagy sikert aratott viszont egy mutatósan hangszerelt, könnyen befogadható filmzene, amely a gimnazisták és az ipari tanulók rangsorolásában egyaránt a második helyet foglalta el.

Az elmondottakból megállapíthatjuk, hogy vizsgálatunk mindhárom részterületén hasonló tapasztalatok szerezhetők. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a fiatalok sokkal inkább vonzódnak a régebbi korok művészeti alkotásaihoz, mint a korunkhoz kapcsolódókhöz. A mai művészet világa távol áll tőlük, produktumainak élvezetéig még nem jutottak el. A szakértők véleményétől leginkább a dolgozó fiatalok értékelése tért el, a legjobb megközelítés (egyes kivételektől eltekintve) a gimnáziumi tanulóktól származott.

Szembetűnő az is, hogy amíg a munkában álló fiatalok hajlamosak a túlértékelésre, addig a gimnazisták általában alulértékelik a műveket.

A pontszámok két szélső értékének a különbsége a szakmunkástanulók esetében a legkisebb. Szélesebb skálán osztályoztak a dolgozó fiatalok, a legtágabb határok között pedig a gimnazisták értékelték, az ő ítéletük volt a leginkább végletes.

A szakértői és a vizsgált csoportok véleménye leginkább a versek értékelésében közelített egymáshoz. A képzőművészet és különösen a zene területén már szembezőkően nagyok az eltérések. A magyarázatot feltehetően a művészeti nevelés irodalomcentrikus voltában kell keresnünk. Ez az aránytalanság mind az oktatásra, mind a könyvtári munkára jellemző.

Tapasztalatok és feladatok

Tapasztalataink alapján elmondhatjuk, hogy a 14–19 évesek értékítélete a vizsgált művészetek területén nem üti meg a kívánt mértéket. A művekhez vagy bátoratlanul közelítenek — ilyenkor inkább túlértékelik azokat — vagy ellenkezőleg, a valóban értékes alkotásokat is kedvezőtlenül ítélik meg. Nem tudják a részleteket azok valóságos értéke szerint rangsorolni, minősítésük igen szűk skálán mozog. Elutasítják a modern költéssel szemben, de a klasszikus műveket is gyakran értetlenül szemlélik.

Mindez az iskolai oktatás számára is jelzésül szolgálhat. *Pierre Bourdieu* francia művelődésszociológus szerint: „A műalkotás elsajátításának alapossága és mélysége... attól függ, hogy a befogadó mennyire tette magáévá a mű elsajátításához nélkülözhetetlen eszközöket.” Nos, ezeknek az eszközöknek teljességre törő elsajátítása csak az iskolai oktatás keretében lehetséges.

Fontos feladatot kell vállalniuk a közművelődési intézményeknek, a könyvtárak-

nak is abban, hogy a fiatalokban kialakítsák az irodalmi kultúra elsajátításához szükséges készséget. Ebben a munkában különös gondot kell fordítani a dolgozó fiatalokra.

A zenei műveltség terjesztése és elmélyítése terén még sok a tennivaló. Az iskola — hacsak nem kimondottan ilyen irányultságú — csak az alapok lerakását segíti. Néhány tehetséges, érdeklődő fiatal kivételével a többség tájékozatlan; nehezen vagy egyáltalán nem igazodik el a zeneirodalomban. Az iskola és a tömegkommunikációs eszközök mellett e téren ránk — s a többi könyvtárra is — nem kevés tennivaló hárul. Zenei tárgyú könyveinket, egyre bővülő lemezgyűjteményünket szélesebb rétegekkel kell megismertetnünk és megkedveltetnünk. Gyűjteményünket már eddig is igyekeztünk úgy kialakítani, hogy az tartalmazza valamennyi kor és stílus legjellemzőbb alkotásait, hogy minden zeneszerző képviselve legyen legjobb műveivel. Tudva, hogy a fokozatosság elve itt is alapelv, a könnyűzene értékesebb darabjait is meg lehet találni polcainkon. A vélemények ma még megoszlanak, de talán nem tévedünk nagyot, ha úgy véljük, hogy a rangosabb dzsesszfelvételekkel, értékes műsalcikkal lehet hidat teremteni a két műfaj között. Mint vizsgálatunk mutatta, már ez sem csekély feladat, hiszen a dzsesszrel szemben még van ellenállás a fiatalok bizonyos rétegeiben.

V. Bárány Éva — B. Mráz Borbála — Szabó Natália

(A Könyvtáros jubileumi cikkpályázatán díjazott munka)

a könyvtárak történetéből

Első állami könyvtári szabályzatunk (1779)

Mária Terézia uralkodásának utolsó évtizede döntő változást hozott az *Egyetemi Könyvtár* és az egész magyar könyvtárügy történetében. A könyvtár — anyaintézményével együtt — másfél évszázadig egy vidéki kisvárosban (Nagyszombat) működött, amely a magyar művelődésnek fontos központja volt, de távol esett az ország fővárosától. Az uralkodó és az állami igazgatás szervei már régen foglalkoztak azzal a gondolattal, hogy az egyetemet az új politikai és közművelődési igényeknek megfelelően átszervezzék, s oly rangra emeljék, amely méltó az ország egyetlen egyeteméhez. Az első lépést 1769 nyarán tették meg, amikor Mária Terézia az egyetemet — mely akkor még jezsuita irányítás alatt működött — királyi pártfogása alá vette. Oklevelében kifejtette, hogy gondoskodni kíván az egyetem fejlesztéséről. Ezért — az addigi birtokok mellett — a Tolna megyei földvári apátságot az egyetemnek adományozta. Ugyanez év novemberében rendelkezés jelent meg az orvosi kar létesítéséről. Ezzel az egyetem teljessé, négy karral rendelkező felsőoktatási intézménnyé vált, s a helytartótanács felügyelete alá került. 1770-ben megjelent az új egyetemi tanulmányi rendről szóló utasítás is. Döntő lépés következett 1773-ban, a jezsuita rend

feloszlatásával: ekkor az egyetem jogilag is állami intézménnyé vált, és 1777-ben — hosszas előkészítő tárgyalások után — a budai királyi palotába költöztették.

Az Egyetemi Könyvtár egyetemével együtt élte át ezeket a nem könnyű éveket. A jezsuita rendházak megszűnte után még Nagyszombatban tekintélyes mennyiségű könyv- és kéziratanyag áramlott a könyvtárba, amelynek feldolgozása nem csekély gondot okozott a könyvtár serény, de kisszámú dolgozóinak. Az állomány átalakulása megindult. Az orvosi kar létesítése, a felvilágosodás korának tudományos érdeklődése elengedhetelenné tette a természettudományi és a haladó társadalomtudományi művek beszerzését, feldolgozását. Az 1777-ben megjelent *Ratio Educationis* már tükrözi ezeket a tudománypolitikai elképzeléseket. „A tudományok összes ágainak szakembereivel” ellátott egyetem könyvtárával szemben is magasabb igények jelentkeztek. „Nagymennyiségű könyvtári készletet szállítottak a budai palotába”, hiszen „a legjobb könyvek olvasása nélkül” a magasfokú képzés nem lehetséges.

Mindezek ismeretében természetesnek tűnik, hogy az Egyetemi Könyvtár új

szervezeti szabályzata is elkészült, és 1779 végén írásban rögzítette mindazokat a követelményeket, amelyeket a Ratio Educationis és a közvélemény a könyvtárral szemben támasztott. A szabályzat részletesen előírja a könyvtár teljes funkciórendjét, ezért terjedelmesebb is, mint a pécsi *Klímó-könyvtár* öt évvel korábbi, közismert, kissé skolasztikus jellegű és inkább az olvasói „magatartási normákat” magában foglaló, köbe is vésett használati szabályzata. (Lásd *Fényes Miklós* írásait *A könyvtáros* 1954. évi 10. számában, illetve a Pécsi Egyetemi Könyvtár 1974-ben megjelent jubileumi évkönyvében.)

Már a Ratio Educationis is hangsúlyozta a könyvtár nyilvános jellegét. A szabályzat I. fejezetének 1. §-a szintén leszögezte, hogy az Egyetemi Könyvtár „mindenki használatára szolgáló, tehát nyilvános könyvtár”, amelynek használatából csak azok zárhatók ki, akik arra alkalmatlanok. A 2. § kimondta, hogy a könyvtári alkalmazottak fizetését és a beszerzésre fordítandó hitelkeretet az Egyetemi Nyomda jövedelméből kell fedezni. A 3. § megszabta a könyvtári alkalmazottak létszámát: egy (esetleg két) igazgató, két ór, két írnok és egy szolga. A csodával határos, hogy ilyen kevés könyvtáros el tudta látni a jozefinista rendfelfoszlatások után mind nehezebbé váló, megszorodott könyvtári munkát.

A könyvtár igazgatójáról szóló II. fejezet foglalkozik a belső könyvtári munka lényegével, jelezvén ezzel, hogy a könyvtárért teljes egészében az igazgató a felelős. A raktári elhelyezésről szóló 1. § után a 2. § a katalógusokról rendelkezik, s oly magas követelményeket támaszt, amelyeknek a könyvtár még a XX. században is csak nehezen tudott eleget tenni: a betűrendes és a szakkatalógus mellett még tárgyszó-katalógus készítését is előírja. Optimizmussal jegyzi meg a szabályzat, miszerint „bizonyos, hogy ebből a dologból nagy haszon árad majd a tanuló ifjúságra... hiszen ennek a katalógusnak segítségével minden fáradozás nélkül megtudhatják: kik azok a szerzők, aiktól tanácsot kell kérniök.” A 3. § az állományvédelem kérdéseit részletezi (portalanítás, rovarkártevők), a 4. § pedig — modern szóval — a tájékoztató szolgálatról szól: „...maguk az igazgatók se mulasszák el azt, hogy jelen legyenek, s ha az egyetemi ifjúság tanácsért fordul hozzájuk, azt szívesen adják meg úgy, mint jóbaráthoz illik.” Az 5—10. §-ok a beszerzés elvi és gyakorlati kérdéseit taglalják. A beszerzendő műveket három csoportra osztják: nélkülözhetetlenekre, hasznosakra és olyanokra, amelyek a könyvtár „díszére válnak.” A

beszerzést az egyes karok véleményének meghallgatása után ilyen sorrendben kellett javasolni az egyetemi tanácsnak, amely a végső döntést meghozta.

A beszerzés elvi szempontjai helyesek voltak, azonban a lebonyolítást rendkívül nehézkessé tette az, hogy a kari kívánalmakat tartalmazó jegyzékek alapján javasolt beszerzések ügyében végső fokon az egyetemi tanács döntött. A későbbi évtizedek folyamán ezért voltak oly gyakoriak a késedelmes beszerzésekkel kapcsolatos panaszok. Csupán a 9. § egy mellékmondata utal arra, hogy rendkívüli esetben bizonyos művek „a meghatározott sorrenden kívül is megvásárolhatók.”

A 11. § igen fontos, az állomány további fejlődésének szempontjából döntő kérdést érint, amikor úgy véli, hogy „mivel nincs még egy dolog, amely a tudomány jobb művelésére alkalmasabb lenne, mint a becsületes és minden pártoskodástól, minden felekezeti elfogultságtól mentes tudománytörténeti tájékozódás, ezért azon is szorgalmasan fáradozzanak a könyvtárnokok, hogy minden esztendőben nyomattassék ki... egy megfelelő, szakokra tagolt jegyzék azokról a szerzőkről, akiknek művei akár Magyarországon, akár egybűtt nyomtatásban megjelentek, s ezt a jegyzéket időben meg kell küldeni a főiskolának és gimnáziumoknak.” Ennek a kívánalomnak a könyvtár még akkor sem tudott volna eleget tenni, ha nem terheli a felosztalt szerzetesi könyvtárakkal való foglalkozás gondja. Mégis: ennek a paragrafusnak köszönhető a könyvtár, hogy 1780-ban — hazánkban elsőként — kötelezpéldányjogot kapott. A könyvtár igazgatója ugyanis egy vizsgálat során jelezte, hogy e feladatot csak akkor tudja teljesíteni, ha a magyar- és horvátor-

szági nyomdák kiadványainak egy példányát megkapja. Ennek a kívánságnak a helytartótanács feltűnő gyorsasággal tett eleget: pár hónappal később már meg is jelent az első magyar kötelesepéldány-rendelet.

Hasonlóan nagy jelentőségű a 12. § is, amely a felvilágosodás gyors eszmeáramlásának megfelelően a folyóiratok és az akadémiai kiadványok rendszeres beszerzéséről intézkedett. Nem a könyvtáron, hanem a hitelkeret szűkös voltán múlt, hogy ezen a téren szinte állandó volt a panasz, az olvasók és a könyvtárosok részéről egyaránt. A 13—14. §-ok a könyvtárnak az egyetemi tanácstól való teljes — és egészségtelen — függőségét hangsúlyozzák.

A könyvtár óreiről szóló III. fejezet 1. §-a szerint „az a legelső kötelességük, hogy éberem őrizzék a könyvtárat”, de ugyanakkor „kitűnően jártasoknak kell lenniök mindenekelőtt az oklevéltanban, címertanban, pecséttanban, nemkülönben a régiségtanban és éremtanban; azonkívül e szaktudományok valamelyikében rendkívüli egyetemi tanároknak is kell lenniök.” Túlságosan súlyos volt ez a követelmény: kitűnő könyvtári munkát és elsőrendű tudományos teljesítményeket eredményezett, de többek testi-lelki összeomlásának is okává vált. Ráadásul az örök felelték a kölcsönzési szabályok megtartásáért, az írások és a szolga munkájának ellenőrzéséért is. Ebben az időben csupán az egyetem rendes tanárai kölcsönözhetek könyveket házi olvasásra; ez a szigor csak a XIX. század első felében enyhült fokozatosan.

A IV. fejezet a könyvtári írások és a szolga munkáját részletezi. Az írások — a tudomány iránti érdeklődés igényével — a mechanikus írásbeli munkát (katalógusok, jegyzékek), az olvasótermi felügyeletet és a használt könyvek visszahelyezését végezték, azzal a megkötéssel, hogy „soha semmit ne intézzenek saját megítélésük szerint.” Nem csoda, hogy a könyvtár írások között csak egyszer akadt olyan kemény akaratú ember, aki elérte a könyvtári kinevezést. A szolga takarított, fűtött, ellátta a kézi

munkákat, s csupán — mint ezt később írásban is rögzítették — az igazgató engedélyével hagyhatta el az épületet.

A könyvtár ekkor november 1. és szeptember 20. között szombat kivételével minden hétköznapon (télen-nyáron változó időpontban) naponta kétszer három órán át volt használható. A hűvési és az őszi szünet folyamán történt a nagytakarítás, a könyvek tisztogatása.

Az Egyetemi Könyvtár 1779-es szabályzata a könyvtári munka egészére kiterjedő jogszabály volt. Mint ilyen, hármas funkciót látott el. A helyzet minden újszerűsége ellenére régi gyakorlati formákat kodifikált; az új kívánalmaknak megfelelő új elveket és eljárás módokat óhajtott bevezetni; ám gátakat is emelt az újabb elképzelésekkel szemben. Ami az előremutató elemeket illeti: gondoljunk csak az állások és a hitelkeret rendszeresítésére, a tudós könyvtárosok iránti igényre és a kötelesepéldányjogra. Visszahúzó erőként érvényesült viszont az, hogy a szerzeményezésbe az igazgatónak úgyszólván semmi beleszólása nem volt, s az ügyintézés terén is az egyetemi tanácstól függött. Az idők során változó szigorúságú cenzúra kívánalmainak viszont minden esetben eleget kellett tennie. Mégis mint alapvető jogszabály hosszú évtizedekre (egészen Toldy Ferenc 1848-ban létrehozott új könyvtári szabályzatáig) megszabta az ország akkor legjelentősebb állami könyvtárának belső életét és tudományos közéleti szerepét. A szabályzat szövege — amely kéziratban az Országos Levéltár helytartótanácsi levéltárában és az Egyetemi Könyvtár kéziratárában található meg — lényegtelen kihagyásokkal, magyar nyelven első ízben a *Do-kumentumok a magyarországi felsőoktatás történetéből 1760—1790* című kötetben (Felsőoktatás-történeti kiadványok. 7. sz. Szerk. Tóth András és Ladányi Andor. Bp. 1981.) jelent meg.

Tóth András

Szentmihályi János 1908—1981

Lapunk ezúttal nem közöl szabályszerű nekrológót e szomorú esemény alkalmából. Úgy érezzük, felesleges, hisz szinte minden könyvtáros ismerte őt, tudott munkájáról, tevékenységéről, kapcsolatban állt vele. S ha valaki mégis szükségesnek tartaná felfrissíteni emlékezetét, az fellapozhatja Vértesy Miklós interjúját (*Könyvtáros 1978/1. sz.*), vagy azt a rövid méltatást, amelyet a Szabó Ervin-emlékérem elnyerésével kapcsolatban közölt róla folyóiratunk (1981/11. sz.)

Nem kegyeletos frázis, ha azt mondjuk, hogy szinte mindenki ismerte, hisz élete utolsó pillanatáig oly fáradhatatlan volt, oly kifogyhatatlan érdeklődést tanúsított a legkülönfélébb könyvtárügyi kérdések iránt. Csupán példaképpen említjük a hungarikák ügyében nemrég közzétett, szenvedélyes hangú állásfoglalását (*Könyvtári Figyelő 1981/5. sz.*), vagy azt a levelét, amelyet a közelmúltban intézett a Gorkij Könyvtárhoz a nemzetiségi dokumentáció kiépítésével kapcsolatban.

Ügyszeretete nem lanyhult élete utolsó napjaiban sem: még kórházi tartózkodása alatt is felkereste a Székesfehérvári Megyei Könyvtárat, hogy elolvassa a *Könyvtáros* legutolsó számát, nem azért, hogy megnézzze, mit írnak róla, hanem mert egyik kedves tanítványának cikkére volt kíváncsi, akinek az írás elolvasása után gratulálni kívánt.

1981. december 18-án, életének 74. évében hunyt el. December 30-án a Farkasréti temetőben Kovács Dezső, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének főtitkára búcsúztatta: Méltatta nagy tudását, minden lényegesre kiterjedő ismeretvágyát, elkötelezettségét, amelyet a már érett férfikorban választott pályája és hivatása iránt érzett. Nem kímélte erejét, mindig kész volt szenvedélyesen és okosan, szívvel és ésszel érvelni, küzdeni kitűzött céljaiért. Felül tudott emelkedni személyes érdekein, a hivatali, intézményi szűklátókörűségen.

Szólt Kovács Dezső arról is, miért övezte megbecsülés személyét: Tisztelték mint tudós munkatársat, aki messzire látott, mindig az új feladatokat kereste, felismerte a szükségszerűt, és másokat is megpróbált mozgósítani ennek érdekében. Nem ismert kis és nagy feladatot, örömmel végezte munkáját, és tudta azt is, hogy ha jól akarja csinálni, lépést kell tartania a gyorsuló idővel. Ezért kitartóan gyarapította tudását, és másokat is erre ösztönzött.

Csodálták hitét és kitartását, amellyel a magyar anyanyelvvel összekapcsolt közösség tudásának, szellemi kincseinek összegyűjtésén és elérhetővé tételén fáradozott. Hitt ennek nemzeti jelentőségében, és még a közelmúltban is az előrelépés újabb módozatainak kimunkálásán dolgozott.

Tisztelték mint professzort, tanítót: nemzedékek sorát nevelte, adta kezükbe a tudást. Sőt többet: a szakma, a hivatás szeretetét, s ezzel hozzásegített a cél eléréséhez, az emberi ismeretek közvetítéséhez. Hitt a fiataliságban, tanítványai tehetségében, sok szeretettel indította el őket pályájukon, és segítőkész figyelemmel kísérte útjukat.

Szerették mint embert, munkatársat és barátot. Ő is szerette az embereket, mindenkihez volt jó szava, és időt tudott szakítani arra is, hogy leüljön egy pohár itallra, s a komoly problémák megtárgyalása közben szívesen mondott el vagy hallgatott meg néhány adomát, vidám történetet.

Szentmihályi János mindenhol ott volt, ahol valami fontos történt. Jól ismert, jellegzetes alakja ritkán hiányzott a szakmai összejövetelekről, s ha mégis, aggódva kérdezték a jelenlevők: hol van? mi történt vele? Ezután hiába várják, de tovább él írásaiban, másokba elültetett gondolataiban. És amit elkezdett, azt a tőle kapott hittel és akarással a jövőben másoknak kell folytatni...

Révész Napsugár

A huszadik század első felében Debrecen képzőművészeti életében néhány képzőművészről neve is feltűnik: *Berki Irmáé, B. Kokas Kláráé, Szathmáry Irmáé, K. Kalmár Annáé* és a *Pálfy* lányoké. Többségük a festészet terén jegezte be nevét Debrecen és Hajdú-Bihar képzőművészetének történetébe, grafikával csak *Berki Irma* és a *Pálfy* lányok foglalkoztak. A mai debreceni képzőművészek közül *B. Szentmiklóssy Erzsébet* és *Révész Napsugár* műveli a grafikai műfajt is.

A debreceni grafikusok sorában (*Józsa János, Móré Mihály, Szabó László, Várkonyi Károly*) méltó helyet vívott ki magának a közelmúltban Székesfehérvárra költözött Révész Napsugár. Az egészen fiatalon Debrecenbe került művész 1944-ben született Bábolnapusztán, 1968-ban fejezte be tanulmányait a képzőművészeti főiskola sokszorosító grafikai szakán, és 1969-ben telepedett le a Hajdúság fővárosában, ahol a nagyerdei művésztelep egyik műtermes lakásában élt és dolgozott.

Alkotói világa sokrétű. Tussal, krétával készített rajzokat, de linóleum- és fémetszetek szintén kerülnek ki a keze alól, és kedvelt technikai eszköze a litográfia, valamint a rézkarc is. A litográfia készítéshez jó lehetőséget teremtett számára a művésztelepen berendezett műhely. Az említettek mellett könyveket is illusztrál. Az *Együtt* (Debrecen, 1971) antológiában és a *Főhadnagy Fazekas* (Debrecen, 1973) című kötetben még többedmagával készített illusztrációkat, de a Móra Könyvkiadó 1977-ben megjelentetett *A kék rénszarvas* című, karjalai finn népmese gyűjteményét és az 1978-ban kiadott Krúdy Gyula-kötetet, a *Madárijesztő manót* már egyedül illusztrálta. Közben alkalmazott grafikai feladatokat is vállalt, több plakátot tervezett az elmúlt évtizedben.

Ex libriseinek és alkalmi kisgrafikáinak száma — sajnos — nagyon csekély, pedig az a néhány lap, amely kikerült keze közül, szinte predestinálná arra, hogy a grafika e területén is elismert alkotóvá váljék.

Révész Napsugár kis- és nagygrafikáinak legszembevetőbb vonása a végtelen türelemmel, nagy finomsággal való megmunkálás, ami nagyfokú realitást hordoz magában. Akár kis, akár nagyméretű alkotáson dolgozik, a munka minden milliméterét nagy gondtal, szeretettel dolgozza ki. Ez a türelmes, pon-

tos alkotói módszer művészi készséggel, ízléssel és rendkívüli technikai hozzájárulással párosul. Grafikáin előszeretettel használja fel a színeket is élményei, mondanivalója kifejezésére, így szinte festői hatásokat tud elérni.

Művészi világát a család, a virágok, a növények, a mesék alkotják. Az étellel megtel, megelevenedő mese- és legenda-világ a felnőttek világából a gyermekek birodalmába vezeti át, de a felnőttek közül nem menekülni akar, hanem a gyermekek világának valóságosságát, titokzatoságát kívánja műveinek nézői elé tárni, úgy, ahogy a saját egyéniségén átszűrve megértette és megélte azt. Ez a szándék bizonyára nagyban összefügg azzal, hogy két általános iskolás korú gyermeke van, ezért tud együtt örülni, izgulni, s ha kell, félni is a gyermekekkel.

A valóság, az élet szeretete, az emberekkel, a világgal, a kicsivel és a nagyval való mély együttérzés, az ember és a világ gondjaiba, örömeibe való beleérző képesség és mindezeknek a vonalak, a színek nyelvén történő megformálása harmonikus egységbe olvad Révész Napsugár művészetében, s ezáltal válik az érthetővé, változatosá, emberközelivé. Művészete így lesz költői villózású képviselője korának, környezetének.

Lapjainak tárgya mindig a valóság egy-egy darabja: emberek, fák, virágok, házak, magánosan álló útszéli kereszt stb. Az emberek örömeikkel, gondjaikkal vannak jelen alkotásaiban. A fák, a virágok azt sugallják, hogy Révész Napsugár a természetben is a világ csodálatos egységét, harmóniáját látja. Munkái azt a benyomást keltik a szemlélőkben, hogy alkotójuk tiszteli, szereti az őt körülvevő valóságot. S így lesz alkotói világa — az általános emberi világon belül — a valóság egy darabkája. Következésképpen, töreszmentesen építi fel világát. Mesteri rajztudása hangsúlyt ad a fehér háttereknek. Az archaizálás pedig Révész Napsugár művészetében nem menekülés a múltba, hanem a múlt értékeinek a grafika nyelvén való életben tartása, felelevenítése — s talán a megőrkéntés, az odafigyelés felkeltésének szándéka is. Humánummal telített lapjain a szép, a groteszk, az álom és a valóság, a mese és a realitás fonódik egymásba. Ezzel az összefonódással művészete sajátos szint ad a mai magyar grafikának.

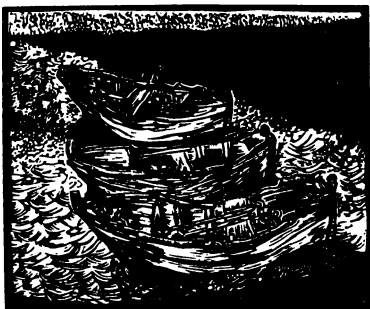
Lenkey István

„Hamar gyorsan”

„De aztán *hamar gyorsan* elfogtuk a tettet” — mondta a rend derék őre a Kék fény riportérének, enyhe mosolyra fakasztva családomat. Amit vétett, az a szöszaporítás egyik fajtája, a tautológia: „*ugyanazt, ugyanazzal*”, vagyis *ugyanazon fogalomnak, gondolatnak fölösleges ismétlése azonos értelmű más szavakkal* (a másíkról, az úgynevezett *pleonazmus*ról „Önálló önművelés” címmel már írtam a *Könyvtáros* 1981/11. számában). Márpedig mindkét címbeli szónál előbukkan az értelmező szótárban a *rövid idő alatt kifejezés*, továbbá a *gyors* magyarázatánál a *hamar*, ez utóbbiánál pedig a *gyorsan*.

— No de mi, könyvtárosok, könyvtári szakírók csak nem követünk el ilyen primitívtséget! — hallom a tiltakozást. — De bizony elkövetünk, ha nem is a műveltség hiánya következtében, hanem mert némelyek talán nem bíznak a szavak értékében, és *túlzott alaposággal* magyaráznak meg bizonyos dolgokat. Mint az alábbi példák is bizonyítják:

Egy könyv „első kiadása 1777-ben jelent meg, *majd azután* még 1781-ben is kiadták” (*Magyar Könyvszemle*, 80.4:355): a *majd* jelentése *aztán* vagy *azután*, *később* — elég lett volna az egyik időhatározó. „*Kizárólag csak* azokat a munkákat írhattam le...” (OMKDK-híradó, 80.7—8:14): a *kizárólag* jelentése: *csak, csupán*. „Kedvezően alakultak a személyi feltételek, azonban *kizárólag csak* az utóbbi egy-két évben” (Fejér, 78. nov.: 8). Ebből a mondatból is töröljük sürgősen az egyik azonos értelmű időhatározót: „A tanácskozást a könyvtárigazgató nyitotta meg, *majd ezt követően* D. T. tartott előadást” (Szabolcs, 80.1:34). A jogászai körülményeskedés kétszer is kimondja, melyik minisztériumról van szó: „A

művelődésügyi miniszter 146/1964. (MK 16) *MM sz. utasítása*” (Tolna, 76.3:3). A *gyep* fűvel borított terület, a *pázsit* pedig *gyep* — ebben az esetben tehát megint húznunk kell: „*gondozott gyéppázsit*” (Pest m. K., 76.2:2). A Művelt Nép tatabányai szakkönyvszolgálatára így hirdetett az *Élet és Irodalomban*: „*Művelődéstörténeti és kultúrtörténeti* könyveket ajánlunk” (78. máj. 13:8). Ugyanazt jelenti mindkettő, de a „*kultúrtörténet*” németes is. (Az irodalmi lap miért nem javította ki ezt a hirdetést?) Egy szakmai könyv „*rendszeres rendet*” ajánl, persze idegen szóval ügyeskedve: „A szakkatalógus *szisztematikus rendben* tájékoztat” (A könyvtáros munkája, Bp., 1978:273). Alábbi szerzőnk nem tudta, hogy a *diagnosztizálás* nem egyéb, mint *megállapítás, meghatározás*: „A törések *megállapításának* alapvető *diagnosztizálási* lehetősége a röntgenteknika alkalmazása” (Orvosi Kvtáros, 77.IV:431). A tautológiát és a pleonazmusokat kiszűrve, ennyit állíthat helyesen a „tudós”: „A *csonttörés röntgenzéssel állapítható meg*.” Egy filozofikus hajlamú szakíró szerint a *mozgás mozgó* valami: „A *mozgás-költözés* meglehetősen *mobil* állapota...” (OSZK Híradó, 81. 9—10:180). Az *állás* meg a *státus* azonos fogalom, ráadásul mindkettő *főállású* alkalmazást jelent: „A feladatok ellátásához még egy *főállású* módszertani *státust* kaptunk” (Szabolcs, 80.1:31). Úti egymást a *-féle* meg a *lehetőség* is e mondatban: „*Hétféle válaszlehetőséget* jelöltünk meg” (Vas, 78.3:17). Magyarán: *hét választ* adtunk meg (vagyis: *hét lehetőség közül választhattak* a kérdőív kitöltői). Jó lett volna tudni, hogy *fontos* szavunk egyik értelme a *jelentős*: valahol dinamikusan fejlesztik a könyv- és médiatárat, mert „*jelentőségét fontosnak* tartják” (Vas, 80.2:22). Kérdésem a szerzőhöz: *van-e jelentéktelen fontosság* meg *nem fontos jelentőség*? Az *egyaránt* határozószó jelentése: *egyformán, egyenlő mértékben*. Akár a *mind... mind* mellérendelő kötőszópáré — akkor pedig válasszunk közülük: „A nagyközségi tanács vezetői *mind* a helyi, *mind* a körzeti munkát *egyaránt* támogatják” (Szabolcs, 80.1:34).

Apró szeplők az ilyen szöszaporító fordulatok, de ki szereti, ha szeplős az arca?

Szabó Ernő

Stier Miklós—Szász Zoltán: A helytörténetírás módszertani kérdései

Új- és legújabb kor

A történettudománynak egyik sajátos, mindjobban terebélyesedő szakága a helytörténetírás. Az utóbbi évtizedekben valóságos reneszánszát tapasztalhatjuk, amit az ebben az időszakban napvilágot látott számos kitűnő helytörténeti mű is bizonyít. A helytörténeti kutató és feldolgozó tevékenység azonban nagyrészt társadalmi mozgalom eredményeképpen terebélyesedik. Művelőinek csak kisebb része kerül ki a szaktörténészek közül, többsége a történelemtanárok, levéltárosok, muzeológusok, könyvtárosok köréből verbuválódik, sőt szép számmal találhatók közöttük lelkes amatőrök is, akik azonban igazi elhivatottságról tesznek tanúbizonyságot. Ilyen helyzetben rendkívül nagy szükség van a kutatók elvi és módszertani támogatására, hogy lelkes munkájuk szakmai hozzáértéssel is párosuljon.

Az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ kezdeményezésére történész szerzők vállalkoztak a szükséges kézikönyv megírására, az új- és legújabbkori helytörténetírás módszertani kérdéseinek összefoglalására. Felmerülhet a kérdés: miért éppen egy könyvtári intézmény látta szükségesnek, hogy kézikönyvet adjon a sokfelől verbuválódó helytörténeti kutatók kezébe? Azért, mert a helytörténetírás s ezzel kapcsolatban a honismereti mozgalom iránti érdeklődés minden problémájával együtt éppen a könyvtárak tájékoztató tevékenysége körül sűrűsödik. A könyvtárak a levéltárakkal és a múzeumokkal együtt a helyismereti tevékenység központjai, s a kutatók éppúgy ott jelentkeznek igényeikkel, mint az érdeklődő olvasók. Nagyon hiányzott tehát a könyvtárak polcairól ez a kézikönyv!

A szerzők kitűnő tájékoztató művet adnak a helytörténettel foglalkozók — köztük a könyvtárosok — kezébe. A kézikönyv első fejezetében a helytörténetnek a modern kor körülményei között játszott szerepét vázolják fel. E korszakban, elsősorban a sajtó bő adatközlése, de az egyéb források bővülése révén is rendkívül kiszélesedett a törté-

netírás forrásbázisa. A megszaporodott forrásanyagot a legteljesebben a helytörténetírás tudja hasznosítani. A rész-kérdések sokoldalú, árnyaltabb bemutatásával a történeti valóság lehetőleg hűbb képét közelítheti meg. Az országos történetírás és a helytörténetírás szükségképpen kiegészíti egymást, mindkét tevékenység nagyon fontos. A helytörténeti kutatás fejlesztése tehát korántsem lokális érdek csupán!

Az adatok ilyen bősége megköveteli a helytörténeti kutató megfelelő forráskritikai felkészültségét, s a források ismeretében a helyes témaválasztást is. Ehhez nélkülözhetetlen az országos és a helyi események összefüggéseinek együttes szemlélete. A helytörténeti kutatónak ugyanúgy tudományos eszközökkel és módszerekkel kell végeznie feltárási munkáját, mint a tudomány más művelőinek.

A kézikönyv a korszerű helytörténeti szemlélet megalapozását tekinti egyik legfontosabb feladatának, de — a különböző források ismertetése és felhasználási lehetőségeinek számbavétele során — igen sok gyakorlati, módszertani útmutatást is nyújt a munkához. A mű utolsó fejezete az új- és legújabb kor történetéből felsorol néhány olyan gazdasági és társadalmi jelenséget is (a jobbágyfelszabadítás, az önálló parasztbirtok, a tőkés nagybirtok, a tőkés ipari vállalat, a kisipar, a mai mezőgazdasági szövetkezetek stb.), amelynek helytörténeti feltárását különösen fontosnak tartja, s amelynek feldolgozásához szempontokat ajánl.

A kézikönyvnek meg kell lennie minden „B”-típusú könyvtárban, az „A”-típusú könyvtárakban pedig több példány beszerzése is szükséges. Ajánljuk, olvassák el a könyvtárosok is, s adják kezébe minden helyismereti kutatónak! (*Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ — Népművelési Propaganda Iroda 1980. [1981] 166 l. 24 Ft. [Helyismereti kutatók kézikönyvei]*)

P á l d y R ó b e r t

Könyvtári kis tükör. Ajánló könyvjegyzék

Irodalomtudomány, nyelvészet 1945—1979

A „Tükör”-sorozat újabb kötete (az előzőről 1981/12-es számunkban közöltünk ismertetést) két részre tagolódik: az első az irodalomtudomány, a második a nyelvészet 1945 és 1979 között megjelent szakirodalmának válogatott jegyzékét tartalmazza. Az irodalomtudományi rész alcsoportjai 366 művet sorolnak fel, jól áttekinthető elrendezésben. Az első alcsoport *Bevezetés az irodalomtudományba és az irodalomelméletbe* címmel elméleti, módszertani írásokat gyűjt egybe, de akadnak benne a műelemzés, az irodalomszociológia és az irodalompszichológia kérdéseit tárgyaló könyvek is.

Ezt műfajelméleti és műfaj történeti fejezet követi, amely az alapvető műfajokon (líra, dráma, epika) kívül az ön-életírásról és a műfordításról is kínál anyagot. Külön fejezetet szentel a bibliográfia az „izmusok” népszerű és gyakran keresett irodalmának, amelyet négy műelemzéssel foglalkozó kiadvány felsorolása követ.

A világirodalmi művek számbavétele természetesen a lexikonokkal kezdődik, és világirodalom-történetekkel, majd a nemzeti irodalmak történetéről szóló kiadványokkal folytatódik. Két további fejezetben irodalomtörténeti, irodalomelméleti, esztétikai tanulmányokat, eszszéket, kritikákat, műelemzéseket tartalmazó tanulmánykötetek leírásait találja az olvasó. A világirodalommal foglalkozó fejezetek közül az utolsó külföldi szerzőkről írott monográfiákat sorol fel.

A magyar irodalom alcsoportjai: bibliográfiák és lexikonok; összefoglaló irodalomtörténetek; a határainkon túli magyar irodalom története; egyes korszakok, illetve műfajok irodalomtörténete; egyes szerzők életéről és munkásságáról készült monográfiák; végül ismét a tanulmánykötetek.

A nyelvészeti anyagot ugyancsak a tudományszak természetének és irodalmának megfelelő, a használatot megkönnyítő csoportosításban tárja fel a bibliográfia. Két bevezető fejezet (az egyik *Bevezetés a nyelvtudományba, általános nyelvészet*, a másik *Bevezetés a nyelvtörténetbe, általános nyelvtörténet* címet kapott) után itt — ellentétben az irodalmi résszel — előbb a magyar nyelv problémáit felölelő alcsoportok találha-

tók (finnugor nyelvészet, magyar nyelvtörténet és szótárai, nyelvjárások, nyelvtan, jelentéstan, értelmező szótárak, helyesírás, nyelv művelés, szólások és közmondások, idegen szavak és nevek szótárai, szóvég-szótár, szinonéma-szótár, verstan, stilisztika).

Az idegen nyelvekkel foglalkozó művek — érthető módon — jóval kisebb mértékben szerepelnek, számuk mindössze 97. Az összeállítás három fejezetben sorolja fel a nyelvtanokat, kifejezésgyűjteményeket (anglicizmusok, gallicizmusok, germanizmusok, russzicizmusok) és végezetül a magyar—idegennyelvű és az idegennyelvű—magyar szótárakat.

Az alcsoportokon, fejezeteken belül az anyag elrendezését általában a téma, a tartalmi szempontok határozzák meg, az összeállítók — helyesen — nem ragaszkodtak a szerzők nevének betűrendjéhez. A magyar és a külföldi írókról szóló monográfiákat például a *tárgyalt* írók nevének betűrendjében rendezték el, másutt viszont az időrend — például a történelmi korszakok időrendje — a meghatározó. Ez a látszólagos „szabadság”, szabályozatlanság azonban nem okoz zavart, mivel az egy alcsoportban felsorolt kiadványok száma, a szigorú válogatás és a kellő szakértelemmel végrehajtott csoportosítás következtében — egy-két kivételtől eltekintve — nem éri el a tízet, és így a címleírások elrendezésüktől függetlenül is pillanatok alatt áttekinthetők. Kifogásként legfeljebb azt lehetne felhozni az anyag elrendezésével kapcsolatban, hogy elfelejtették összehangolni a nemzeti irodalmak és az idegen nyelvek sorrendjét (az irodalomtudományi részben angol, amerikai, német, francia, olasz, román, görög és latin, orosz és szovjet, lengyel, cseh, szlovák, jugoszláv, bolgár, arab, kínai, afrikai a sorrend; a nyelvészetben viszont angol, francia, német, orosz, olasz, spanyol, lengyel, cseh, szlovák, szerbhorvát, bolgár, latin).

A válogatás során arra törekedtek a bibliográfia készítői, *Lakatos András* és *Vajda Kornél*, hogy lehetőség szerint a legfontosabb, a legjobb és a legfrissebb könyveket vegyék számba, mellőzték viszont azokat, amelyekben sok az elavult, már nem helytálló részlet vagy az ideológ-

giai tévedés. Kihagyták továbbá a csak szakemberek számára érthető műveket és a tudomány belső vitáival foglalkozó kiadványokat. A gondos válogatással elérték, hogy az érdeklődő szinte valamennyi irodalmi-nyelvészeti vonatkozású problémakörrel találhat megfelelő művet vagy legalább első eligazítást, utalást, irodalmi hivatkozást, egyszóval fogódzót a további kereséshez. Meglepően szegényes azonban a régi magyar irodalommal foglalkozó anyag, de ez nem az összeállítók, hanem irodalomtörténetírásunk hibája. Másrészt mintha a szükségésnél bővebb volna a felsorolt tanulmánykötetek kínálata: a 366 mű közül 99 (27 százalék) tartozik ebbe a kategóriába. A tanulmánykötetek kétségtelenül fontos és értékes írásokat tartalmaznak, sőt nem egy esetben bizonyára éppen a hiányzó monográfiákat vannak hivatva pótolni. Analitikus feldolgozásuk nélkül azonban aránytalanul kevesebb tájékoztatást kap róluk a kötet használója, mint a többi műről. Régóta ismert, sajnála-

tos tény, hogy a gyűjteményes kötetekben megjelenő írások félig-meddig elvesznek a használó számára, mivel ez a terület még a folyóiratokénál is feltáratlanabb. Ezért a „Tükör” szerkesztőit nem érheti szemrehányás, mindenesetre tény, hogy amíg ezt a cseppet sem könnyű, rendkívül munkaigényes bibliográfiai feladatot el nem végzi valaki, addig ez a kiadványtípus nem lehet egyenrangú társa a monográfiáknak.

Az előszó szerint az összeállítás célja az olvasó tájékoztatása a szakterület legfontosabb könyveiről. Ezt a célt — megítélésünk szerint — el is éri, feltéve, hogy valóban eljut oda, ahol a legtöbb hasznát vehetik: a kisebb közművelődési könyvtárakba, és a szabadpolcon, valamint a könyvtáros íróasztalán egyaránt megtalálható lesz. *(Összeállította és szerkesztette Lakatos András és Vajda Kornél. 1981. OSZK KMK — Népművelési Propaganda Iroda. 186 l. 27 Ft)*

Pálvölgyi Endre

V. Busa Margit: Kazinczy Ferenc

Bibliográfia

A Kazinczy Ferenc halálának 150. évfordulója alkalmából Sátoraljaújhelyen rendezett emlékülés résztvevői kapták először kézhez az évforduló tiszteletére kiadott bibliográfiát. A magyar irodalomtörténet régi nagy adóssága volt ez az összeállítás, amely most *Busa Margit*, a szakavatott irodalomtörténész és fáradhatatlan szorgalmú bibliográfus munkájaként Kazinczy szűkebb pátriájának két nagy művelődési intézménye, a miskolci múzeum és a megyei könyvtár közös kiadásában — sokszorosításban — végre megjelent.

Fried István írja az előszóban, hogy Kazinczynál aligha akad vitatottabb alakja a magyar irodalomnak. Sokan és sokat írtak róla, „Csak épp monográfia, teljes pályaképet adó életrajz nem készült még Kazinczyról”. Műveinek áttekintése, a hozzá és a róla írt munkák adatainak egybegyűjtése, megfelelően elrendezve nagy segítséget fog nyújtani tudósoknak és érdeklődőknek egyaránt. Busa Margit bevezetőjében az első olyan nagyobb kísérletnek nevezi munkáját, amely Kazinczy életművének és a vonatkozó irodalom adatainak számbavételére vállalkozik. Utal arra is, hogy teljességre törekvő gyűjtőmunkáját újabb területekre kiterjesztve kívánja folytatni, mélyíteni. (A 278—291. lapon közölt kiegészítések igazolják, hogy a folyama-

tos gyűjtés még további adatokat hozhat felszínre.)

A bibliográfia időrendi szerkezetű. Kazinczy első munkájának megjelenési évétől, 1775-től évenkénti felsorolásban öt adatsorozatban veszi számba Kazinczy kötetekben és periodikumokban megjelent munkáit, fordítóit, szerkesztői tevékenységének bibliográfiai adatait, a személynévéről és műveiről szóló irodalmat, végül társszerzős műveit és a családjára vonatkozó adatokat. A korai kiadásokról, publikációkról betűhív leírások készültek, a szükséges kiegészítéseket és műfaji meghatározásokat a szerkesztő minden esetben elvégezte. A címadatok után az egykorú recenziók és az adott mű korábbi, illetve későbbi megjelenésének, kiadásainak évszámait követhetnek. Az önálló kötetekről analitikus feltárás készült.

A bibliográfia becslésünk szerint több mint 3000 címadatot tartalmaz, lényegében mindazt, ami Kazinczytól és Kazinczyról életében és a halála óta eltelt 150 esztendő alatt megjelent. A két évszázad természetét áttekintő bibliográfia tanúsága szerint e hosszú időszak alatt alig akadt olyan év, amelyben nem foglalkoztak Kazinczyval, és művei sem jelentek meg. Születésének századik évfordulóján különösen nagy érdeklődéssel

fordult feléje a nemzet; 1859—60-ban a fővárosban és vidéken sok-sok emlék-ünnepély, megemlékezés, kiadvány méltatta nagyságát. Az évforduló alkalmából megjelent közleményekről és kiadványokról városok szerinti csoportosításban tájékoztat a bibliográfia. A címadatakhoz kapcsolódó személynévmutató — tételszámozás hiányában — a lapszámokra utal, s ez kissé megnehezíti a keresést. Sajnálattal vettük tudomásul, hogy a versekről — terjedelmi okok miatt — nem készülhetett cím- és kezdősormutató. Reménykeltő viszont az a

kérés, amelyet az összeállító a lappangó Kazinczy-kéziratok felkutatása érdekében intézett a könyvtárakhoz, levéltárakhoz és múzeumokhoz: arra enged következtetni, hogy Busa Margit Kazinczy Ferenc kéziratos hagyatékának számbavételén dolgozik, s talán hamarosan újabb hasznos segédlettel ajándékozza meg a magyar irodalomtörténet kutatóit. (II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár — Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1981. 331, [5] l. /Documentatio Borsodiensis II./)

Korompai Gáborné

Új Hang repertórium 1952—1956

Az 1952 tavaszán induló folyóirat a DISZ és az Írószövetség orgánusaként a fiatal írók számára kívánt közlési lehetőséget teremteni. A *Hajdú Bihar megyei Könyvtár* által most kiadott szakrendi szerkesztő repertórium az 1956 októberéig megjelent öt évfolyam anyagát tárja fel részletesen és megbízhatóan. Külön örömet szerez a korszak iránt érdeklődő kutatóknak az, hogy a lap egykori belső munkatársát, *Tamás Attila* debreceni professzort kérték fel a folyóirat életútjának bemutatására. Az ő véleménye szerint a szerkesztők nem tudtak egységes arculatot adni lapjuknak. Egyrészt néha különvéleményt is közöltek a korszak dogmatikus irodalompolitikájával szemben, próbáltak a minőség védelmében szót emelni, másrészt itt jelentek meg az ötvenes évek első felének leglátványosabb „önkritikái” is. Talán éppen emiatt sem az akkori művelődéspolitikai emberei, sem az írók nem érezték igazán sajátjuknak, annak ellenére, hogy „a lap vitathatatlan nyereségévé lett irodalmunk életének, mint számos értékes írást közreadó, élénkítő hatású irodalmi fórum”.

A repertórium négy fő részre oszlik: magyar irodalom és irodalomtudomány (ide sorolták az irodalompolitikát és a művelődést is), a külföldi irodalom, a művészetek — a folyóiratban megjelent illusztrációk is —, illetve a politika. Ezzel a sorrenddel s itt-ott a további rész-

letezéssel kapcsolatban is vannak ugyan kisebb fenntartásaink, mégis azt mondjuk: a repertórium jól eligazítja a keresőt, ha valamilyen meghatározott irányban akar elindulni. Kár, hogy nem tudja érzékeltetni a kort, amire pedig az Új Hang esetében különösen nagy szükség volna. Így ugyanis az 1955-ös 9. szám előtti és utáni, egymástól sok mindenben eltérő időszak a szakrendben egybemosódik. Pedig Tamás Attila ezeket a különbségeket a bevezetőben különösen hangsúlyozza.

A név-, tárgy- és földrajzi mutató a szerzőket és a személyekre vonatkozó írásokat, dokumentumokat pontosan feltünteti, de mostohán bánik a fogalmakkal és a földrajzi nevekkal. Különösen furcsa, hogy következetesen hiányoznak a mutatóból azok a helynevek, amelyek szépirodalmi és képzőművészeti alkotások címében fordulnak elő. Emiatt az irodalom és a művészetek helyi vonatkozásai feltáratlanul maradtak. A megjegyzésnek persze itt inkább módszertani jelentősége van, hiszen például a 40 lapnyi terjedelmű magyar irodalmi részben bárki hamar megtalálhatja az öt érdeklő helyneveket. Sok évfolyamot megélt folyóiratnál azonban már hosszú időt kellene a keresésre fordítani. (Összeáll. és szerk.: *Ulveczky Józsefné és Laskai Irén. Debrecen, 1980 [1981] 170 l.*)

(1—s)

Lapozgató

● **HORIZONT KÖZMŰVELŐDÉSI KISKÖNYVTÁR** címmel, *Varga Béla* megyei könyvtárigazgató szerkesztésében évekkel ezelőtt kiadványsorozatot indított a Veszprém megyei Tanács művelődésügyi osztálya. A vállalkozás első kötetét, *Tóth Dezső* könyvtáros *Kulturális változások Dákán* című kitűnő munkáját a *Könyvtáros* 1978. évi 2. számában ismertette. A sorozat második kötetében *Albert József* a Veszprém megyei ifjúsági klubok életéről adott áttekintést; a harmadik kiadvány *Szegleti Ildikó* könyvtáros bölcsészdoktori disszertációja volt (*Veszprém megye nyomdászata 1860—1920*). A negyedik kötetben a *Rostási—Szekeres* szerzőpár ismertette a Veszprém megyei ifjúsági mozgalom tevékenységét. Ötödikként *Nádasdy Lajos* értékes tanulmánya jelent meg *A pápai kőszínház története 1817—1931* címmel. Ebben a szerző egykorú színlapok és sajtóközlemények alapján ismerteti Pápa színházi kultúrájának eseményeit, az előadott darabokat, felsorolja a színigazgatók és a színészek nevét. áttekinti az állandó színház építésének (1876), majd lebontásának (1931) történetét. A hatodik, a *Veszprémtől Szentpétervárig* című kötetben *Rakos Miklós* számol be a Veszprémben született *Auer Lipót* zongoraművész életének és művészi pályájának eseményeiről. A sorozat előkészületben levő kötete a veszprémi színház történetéről szól, és egy beszámoló-gyűjtemény is készül Veszprém megye felszabadulás utáni művelődési mozgalmának elindításáról és kibontakoztatásáról. Ennek cikkeit azok írják, akik az 1945 utáni években a megye művelődésügyének irányításában, illetve különböző posztjain tevékenykedtek. (pr)

● **DEBRECENI SZEMLE** címmel új társadalompolitikai kiadványsorozatot indított az **MSZMP Debrecen városi Bizottsága** az elmúlt év végén. A folyóirat jellegű orgánum folytatni kívánja a felszabadulás előtt megjelent **Debreceni Szemle** haladó hagyományait, másrészt utóda és továbbfejlesztője óhajt lenni az 1971 és 1980 között megjelent **Tanulmányok és források Hajdú-Bihar megye munkásmozgalmának történetéhez** című évkönyvnek is. Ennek megfelelően átvette *Bényei Miklós* éves bibliográfiáinak közzétételét: Az 1981/1-es jelzésű szám a Hajdú-Bihar megye munkásmozgalom-történetének irodalma című bibliográfia 1979. évi, az 1981/2-es szám pedig 1980. évi anyagát közli. *Bényei Miklós*on kívül az első számban más könyvtáros is publikált: *Korompai Gáborné* az előd **Debreceni Szemle** (1882, 1912—15, 1927—44) történetét foglalta össze. A **Debreceni Szemle** a jövőben egyelőre évente kétszer, júniusban és decemberben jelenik meg. Előfizethető a **Kossuth Könyvkiadó Hajdú-Bihar megyei kirendeltségénél** (Debrecen, Hámán Kató u. 44. sz.) Ára 10 Ft.

● **A FREIBERGI Bányászati Főiskola és a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtára** újabb közös cikkgyűjteményt jelentetett meg, immár a negyediket publikációs együttműködésük során. A német nyelvű, *Arbeiten aus den Bibliotheken der Bergakademie Freiberg/DDR und der Technischen Universität Miskolc/VR Ungarn* című kiadvány kilenc írást tartalmaz hét szerzőtől; közülük hárman több munkával is szerepelnek a gyűjteményben. A magyar szerzők, *Zsidai József* és *Zsámboki László* mai és történeti témákkal egyaránt foglalkoznak. *Zsidai József* a freibergi *Dieter Schmidmaier*al közös cikket is írt, ez a vezetésük alatt álló intézményeknek a műszaki egyetemi könyvtárak nemzetközi szövetségében (IATUL) 1975 és 1981 között kifejtett tevékenységéről szól. (Freiberg és Miskolc 1981. 116 l. soksz.)

● **TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLÁK Tudományos Közleményei XV** kötet-megjelöléssel tanulmánygyűjteményt adott ki 550 példányban a Debreceni Tanítóképző Főiskola. A pedagógiai, neveléstörténeti, irodalmi és közművelődési fejezetre tagolt kötetben *Jurcsák Lászlóné* tanszékvezető főiskolai tanár *Gondolatok a tanítóképző főiskolákon folyó népművelő, könyvtáros szakkollégiumi képzésről* című írásában a mai képzési forma szenvedélyes hangú elemzését, illetve bírálatát nyújtja, s a régebbi, önálló, főfoglalkozású népművelőket és könyvtárosokat képző tanítóképzőintézeti forma mellett tör lándzsát: „A tanítóképzés ma már nem vállalkozhat arra, hogy szakmailag színvonalas tanítót — nevelőt — szaktanítót — népművelőt — vagy könyvtárost egy személyben biztosítson.” (1980 [1981], 236 l.)

● A *SOMOGY című, kéthavonként megjelenő kulturális folyóirat 1981. évi 6., november—decemberi száma Somogyi alkotóműhelyek nevű sorozatában bemutatja a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtárt. A cikk szerzője Pintér László, a Pécsi Városi Könyvtár munkatársa.*

● **SZABOLCS-SZATMÁR MEGYEI HELYTÖRTÉNETÍRÁS I—II.** címmel, Gyarmathy Zsigmond levéltárigazgató szerkesztésében tanulmánykötet jelent meg 500 példányban a Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár kiadványai nevű sorozatban. A gyűjteményt azzal a szándékkal bocsátotta közre a levéltár, illetve a megyei tanács, hogy segítsen kialakítani egy, a levéltárhoz kötődő tudományos műhelyt. A kötet legnagyobb teljesítménye az, hogy Balogh István fordításában közkinccsé tette Bél Mátyásnak Szabolcs vármegye című latin nyelvű kézirat munkáját, illetve annak Schemberger Ferenc által történt kiegészítését. A köztől egyéb tanulmányok is értékes ismereteket nyújtanak a megye és Nyíregyháza város történetéről, beleértve a felszabadulást követő éveket is. A könyvtártörténeteseket és a bibliográfusokat különösen két munka érdekelheti: László Géza kitűnő összefoglalása a megye egyik részének és korszakának népkönyvtári történetéről (Szabolcs és Ung közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyéek népkönyvtárügye a Horthy-korszakban) és Sándor Lászlóné 232 tételes személyi bibliográfiája az ismert néprajztudósról és művelődés-történészről, Balogh Istvánról. (1979 [1981], 424 l. — 65 Ft)

● **KÖNYVTÁRI BÚTOROK. TERMÉKISMERTETŐ 1982** címmel katalógust adott ki a szanyi Mezőgépipari Szövetkezeti Közös Vállalat 1020 példányban. A gyártmányismertető a szövetkezet Merabona és Téka bútorcsaládjainak több mint 30-féle termékét kínálja.

● A **MŰVELŐDÉS** című romániai folyóirat 1981. októberi, 10. számának *Könyvtár* melléklete (1981/3. sz.) közli az *Elektrecord* hanglemezyár 1980. évi magyar nyelvű hanglemezeinek jegyzékét, amely komolyzenei, könnyűzenei, opera- és operett-, valamint népzenei és magyarnóta-lemezeket, továbbá prózai (például *Kocsis István: Árva Bethlen Kata*-monodrámá), mese- és verslemezeket egyaránt felsorol.

● **JÓKAI MÓRRól** szól a Népművelési Propaganda Iroda Fototéka sorozatában megjelent ikonográfia, amely Baráti emlékül — *Jókai Mór* címmel a nagy író összes ismert fényképét veszi számba. A 126 felvételt leíró és a legtöbbet be is mutató kötet a fényképek legfontosabb azonosító adatait tartalmazza a lelőhely megnevezésével együtt. A könyvtárak tájékoztató munkájában jól használható munkát E. Csorba Csilla állította össze, és ő írta a szakszerű előszót is. (1981. 261 l. — 50 Ft)

● **ÁRKÁDIA** címmel antológiát adott ki a debreceni *Déri Múzeum baráti köre* fennállásának 50. évfordulójára. A *Dankó Imre* által szerkesztett gyűjteményben a múzeumi szakterületek változatos témaköreit képviselő írások kaptak helyet, mégpedig nemcsak hazai, hanem külföldi szerzők munkái is. A szerzők között két könyvtáros van: *Bényei Miklós* Eötvös József természettudományos műveltségéről, *Péter László* pedig Csokonai karcagi vendégeskedéséről, ottani „jó emberéről”, Varró János jegyzőről írt cikket az antológiába. (1978 [1981], 297 l.)

● **A NÉPDALKUTATÓ BARTÓK BÉLA BÉKÉS, ARAD ÉS BIHAR MEGYÉK-BEN** címmel kitűnő tanulmánygyűjtemény jelent meg a békéscsabai Rózsa Ferenc Gimnázium bibliofil helytörténeti sorozatában, a *Bibliotheca Bekesiensis*-ben. A kiadványnak különös jelentőséget ad az a körülmény, hogy Bartók Bélát egyetlen megéhez sem fűzte annyi szál, mint Békéshez, ahol a legtöbb népdalt gyűjtötte, és ahova szoros családi kapcsolatok is kötötték. A kötet szerkesztője, Csende Béla a megyéből kiinduló nyomok alapján kibővítette a kötet anyagát a zeneszerző romániai, Bihar és Arad megyei népdalgyűjtő munkájának bemutatásával, így kerültek két román kutató, Ioan T. Florea és Ion Bradu tanulmányai is a könyvbe a magyar szerzők (Márai György, Fasang Árpád, Südyné Tevan Gizella, Csende Béla) írásai mellé. A gazdagon illusztrált és Petőcz Károly tipográfus által a Kner hagyományok szellemében nemes egyszerűséggel megformált kötet az 500 számozott példányon kívül további 1500, sorozaton kívüli példányban készült, ezért minden igényesebb könyvtári gyűjteménybe bekerülhet. (1981. 143 l., 22 sztl. lev.)

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE elmúlt évi 1—2-es, összevont száma egy szerkesztőségi közleményben bejelenti, hogy a folyóirat az új akadémiai ciklus kezdetén, 1981-ben megújult szerkesztő bizottsággal lépett 97. évfolyamába: bevonta munkájába *Dán Róbertet*, a Tudományegyetem könyvtári tanszékének vezetőjét és *Fülöp Gézát*, a tanszék docensét. Általuk a Könyvszemle az ifjabb nemzedékhez is közelebb kíván kerülni, s alkalmat nyújtani a kezdő kutatóknak eredményeik publikálására. A folyóirat impresszumában az olvasható, hogy a Könyvszemle a Magyar Tudományos Akadémia I. osztályának „könyv- és sajtótörténeti folyóirata”. A szerkesztőségi közlemény szerint az alcímnek ez a módosulása csupán az eddigi profil pontosabb kifejezője, mivel a *könyvtörténet* fogalmát tágan kell értelmezni: beletartozik a *könyvtár-*, az *írás-*, a *nyomdászat-*, a *kiadás-* és a *cenzurátorténet*, sőt az olvasóközönség és általában az olvasás története, valamint a hírlapok és a folyóiratok története is. A Magyar Könyvszemle továbbra is szoros kapcsolatban kíván maradni a könyvtárakban folyó könyv- és sajtótörténeti, valamint az alapvető bibliográfiai munkálatokkal, s különösen a nemzeti könyvtár külföldi hungarikumokat feltáró tevékenységét fogja figyelemmel kísérni. Az eddigiek-nél rendszeresebben szeretne hírt adni a könyvtári és egyéb szellemi műhelyekben folyó munkálatokról és ismertetni az elkészült műveket. A partnerszervezetek közül elsősorban a Magyar Tudományos Akadémia két bizottságával: az MTA és a Művelődési Minisztérium közös könyvtörténeti munkabizottságával, továbbá a közelmúltban alakult sajtótörténeti munkabizottsággal (ennek tagnévsorát is közli az egyik híradás) kíván szorosabb kapcsolatot tartani. — A sajtótörténet művelésére e számban különös lehetőséget teremtett két évforduló, amelyet az Akadémia emléküléssel ünnepeelt 1981. január 8-án: ekkor tartották ugyanis a magyarországi sajtó megjelenésének 275. évfordulója (*Mercurius Hungaricus 1705*) és a magyar nyelvű újságírás megszületésének 200. évfordulója (*Magyar Hírmondó 1780*) tiszteletére az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának sajtótörténeti bizottsága és a Magyar Újságírók Országos Szövetsége által rendezett megemlékezéseket. Az emlékülést *Szabolcsi Miklós* nyitotta meg, az újságíró-szövetség nevében pedig *Pálffy József* mondott köszön-

tót. Az előadásokat *Kosáry Domokos* (A magyar sajtó megszületése), *Köpeczi Béla* (A Rákóczi-szabadságharc a külföldi közvéleményben), *Sziklay László* (A magyarországi nem magyar nyelvű sajtó kezdetei) és *Kókay György* (Az első magyar újságok és az akadémiai törekvések) tartotta. — A gazdag tartalmú folyóiratszám egyéb, nagyobb írásai Tótfalusi Kis Miklós grúz betűiről (Haiman György), Schedius Lajosról és 1802-től 1804-ig megjelent folyóiratáról, a *Zeitschrift von und für Ungern-ről* (Friedrich István), a *Kner*-kiadónak a húszas években megjelentetett orosz és szovjet könyveiről (Fenyvesi István) szólnak, és két könyvtártörténet is található a számban: a debreceni *Tóth Bélának* a város 18. századi könyvtári kultúrájáról, illetve *Sáráné Lukácsy Saroltának* Móra Ferenc 1920 utáni könyvtárigazgatói tevékenységéről írt tanulmánya.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 1981 novemberi, 11. számának vezető cikkében *Kincses István* a magyar központi szabadalmi tár korszerűvé fejlesztésének feltételeivel foglalkozik. A *Könyvtáros* 1979. évi 10. számából, *Móra László* írásából olvasóink megismerhették az Országos Találmányi Hivatal Szabadalmi Tárá, mégpedig elsősorban annak szolgáltató munkáját — hogy olvasóikat a tár lehetőségeiről tájékoztassák —, ennek az írásnak viszont a jelenlegi helyzet elemzése alapján a működési feltételekben való lemaradás tudatosítása és egy távolra tekintő fejlesztés kívánalmainak felvázolása a célja, mind a gyűjtőkör, mind a gyűjtendő dokumentumok fajtái, a gyűjtés és a tárolás módja, mind az információhordozók megválasztása és a feltárás módszerei, illetve eszközei tekintetében. A cikk foglalkozik a berendezési követelményekkel és a helyigénnyel is (kb. 4100 m² — a jelenlegi, kevesebb mint 400 m²-rel szemben). A TMT folytatja *Schmél Ferenc*nek az iparvállalati differenciált tájékoztatási rendszer szervezéséről indított cikksorozatát: Az ötrészes publikáció első három közleményében a szerző a tájékoztató rendszer megtervezésének alapját képező igényfelmérésekkel foglalkozott, a most közölt folytatásban pedig a tájékoztatás rendszerelmezési kérdéseit tárgyalja, a rendszer belső összefüggéseit, mechanizmusát és elemeinek kapcsolatait vizsgálja — a korábbiakhoz ha-

sonlóan — matematikai módszerrel, például anyagát üzeméből a VBKM Transz-vill Gyárából véve. Másik sorozat, egy háromrészes tanulmány közlésébe is belevágott a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás: az elmúlt évben ugyanis alkalmi bizottságot szerveztek az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ nem vezető állású dolgozóiból az intézet lappangó munkaerő-tartalékainak feltárására és ennek alapján a szükséges munkaerő- és munkaidő-hasznosítási javaslatok kidolgozására. A bizottság megállapításait összefoglaló *Ungvári Gyula* most közzölt írásában általános kérdésekkel foglalkozik, még nem indult el a kályhától. Érdeklődéssel várjuk a folytatást! A folyóirat negyedik eredeti közleményében *Kovács Tibor* az Építészeti Tájékoztatási Központ (ÉTK) szolgáltatásainak nemzetközi megismertetésével, ennek eszközeivel — a társintézeteknek készített négy tájékoztatóval — foglalkozik, a külföldi szemleorvát pedig elsősorban indexelési elméleti és gyakorlati kérdésekkel, valamint a párbeszéd (online) információkereséssel foglalkozó referátumokat közöl. Ezek közül kiemelkedik a lengyel SINTO-konceptió sorsával foglalkozó referátum, amelyre külön is felhívjuk a magyar országos szakirodalmi információs rendszer kiépítésével foglalkozók figyelmét.

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS 1981/3-as száma érdekes adatokat közöl e szakkönyvtári terület helyzetéről. *Papp Er-*

nőné

cikke az ágazat 1970., 1974. és 1978. évi statisztikai adatait összehasonlítva egyebek között azt állapítja meg, hogy az Egészségügyi Minisztérium felügyelete alatt álló hálózatba 1970-ben az ország szakkönyvtárainak 20, 1974-ben 13, 1978-ban pedig csak 11 százaléká tartozott. A csökkenő aránynak elsősorban az az oka, hogy ebben a hálózatban az országosnál gyorsabb az integráció, s ennek következtében az intézmények abszolút száma is kisebb lett. Az egészségügyi-orvostudományi szakkönyvtári hálózat állománya (1,4, 1,55 és 1,69 millió egység) ugyancsak csökkenő arányban részesedik az ország szakkönyvtári dokumentumvagyonából. 1970-től 1974-ig a hálózat állománya 150 ezer, 1974 és 1978 között viszont csak 140 ezer egységgel gyarapodott, ez a visszaesés azonban kisebb mértékű, mint az egyéb szakkönyvtári területeken. Az egészségügyi-orvostudományi hálózatban 1970-ben 26,2, 1974-ben 35,3, 1978-ban pedig 55,1 millió forintot költöttek állománygyarapításra, ami az országos szakkönyvtári gyarapítási összeg 14, illetve 13,5 százalékát teszi ki. A hálózat létszámhelyzete az országos átlagnál kedvezőbben alakult: Míg 1970-ben az Egészségügyi Minisztérium által felügyelt könyvtáraknak csak egynegyedében dolgozott főfoglalkozású könyvtáros, 1978-ra az arány 53,3 százalékra emelkedett; 1970-ben a hálózatban 308, 1978-ban pedig már 410 főfoglalkozású könyvtáros tevékenykedett. Érdekes, hogy a kiemelt szakkönyvtárak állományában ismét előretörték a könyvek, amelyeknek részese-dése kb. 10 százalékkal nőtt. E szakkönyvtárak beiratkozott olvasóinak száma 105, látogatóinak száma pedig 86 százalékkal nőtt a nyolc év alatt. A beszámoló azt is megállapítja, hogy növekszik a betegkönyvtárak irányításában szerepet vállaló orvosi könyvtárak száma. — Az Orvosi Könyvtáros egyéb írásai az orvostudományi kutatókat segítő szakirodalmi tájékoztatósi tevékenységgel, annak elméleti és gyakorlati kérdéseivel (*Walter Béla*); a magyar gyakorló orvosok hivatkozási szokásaival (*Kovács Elekné*); egy megyei kórház (Szolnok) orvosi könyvtárának tízéves irodalomkutatási munkájával, ennek módszereivel foglalkoznak (*Hajdú Dénesné*); az orvostörténelmi rovatban pedig *Batári Gyula* a magyarországi biblioterápiai törekvések első példáival (Rókus kórház 1850 körül) ismerteti meg az olvasót, s ennek kapcsán megemlékezik a zenei terápia első zsengéiről is. Egy, a budai „magánörüldé”-vel foglalkozó cikkben ugyanis ez olvasható: „nem feledhetni ki a gyógyhatányok közül a zenét, úgyszin-te a színi előadásokat...”.

A MŰSZAKI EGYETEMI KÖNYVTÁROS, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának folyóirata 1981. évi 2. számában megemlékezik a IV. országos könyvtárügyi konferenciáról és egy szűkebb, de szintén igen fontos szakmai összefüggéseiről, a műszaki egyetemi könyvtárak harmadik (miskolci) szemináriumáról. (Erről a *Könyvtáros* is beszámolt — lásd az 1981/7-es számban —, de a Műszaki Egyetemi Könyvtáros cikke sokkal részletesebben informál a tanácskozásról.) Továbbképzési célra is alkalmas többrészes cikk közlését kezdte meg a híradó az úgynevezett online bibliográfiai keresésről. Az első részben a szerző, *Szántó Péterné* nemcsak a fogalmat magyarázza meg, hanem helyesírási kérdésben is állást foglal: az online kifejezés egybeírását javasolja a különírás, illetve a kötőjeles írásmód helyett — éppen a számítógépes információkeresés sajátosságai alapján. Foglalkozik a párbeszéd keresés fogalmával, a módszer előnyeivel és hátrányaival, továbbá magával a folyamattal, a felhasználó és a számítógép közötti kapcsolattal, ismerteti a legfontosabb információkereső programrendszereket, sőt egy keresési példával is megvilágítja a kérdéses eljárást. — Egy másutt is alkalmazható módszert ismertet *Liszka Béla*, aki bemutatja a Műegyetemi Könyvtárban bevezetett, lyukszalagos író- és szerzőautomatával történő folyóiratrendelést: az OPTIMA-DARO—1416 típusú géppel nemcsak a folyóiratrendelésre fordított időt csökkentették lényegesen, hanem az új módszerrel állítják elő az évenként megjelenő hálózati folyóirat-lelőhelyjegyzéket is, mégpedig olyan gyorsan, hogy a jegyzék kézírata már az év első negyedében sokszorosításra készen áll. — Érdemes elolvasni a híradó szemleátvételét is, mivel ez több fontos, a nagy közművelődési könyvtárak tájékoztató munkájában is nélkülözhetetlen külföldi kézikönyvet ismertet, például a 24 kötetes *Guide to world science*, a négykötetes *Who's who in science in Europe* és az egykötetes *Who's who in the socialist countries* című tájékoztatói segédleteket.

A PÉCS-BARANYAI KÖNYVTÁROS korábbi késégeit, többéves lemaradását huszárvágással szüntette meg: az elmúlt év végén megjelent egyetlen számát 1980—1981 jelzéssel látta el, így azután 1982-ben újból a 0 kilométerkötől indulhat! Reméljük, ezentúl egy évben két-három számot is megjelentet, nem pedig kétévénként ad ki egyet. A folyóirat ugyanis tartalmaz, színvonalas, kár volna kihagyni azt a lehetőséget, amit a

hálózatok irányításának eszközeként a megye könyvtárügyének fejlesztésében megragadhat. Talán az sem volna baj, ha még inkább hálózatközi orgánummá válnék, az egész baranyai *könyvtári élet* tükrözésére vállalkoznák, a könyvtárosok közös örömeinek-gondjainak teremtené fórumot, beleértve a két egyetemi könyvtár, a főiskolai könyvtárak, a szakkönyvtárak és az iskolai könyvtárak munkatársainak ügyes-bajos dolgait is. A megyében levő könyvtárosi teljesítmények és teljesítőképesség ismeretében könnyen megjósolhatjuk az effajta profiltágítás sikerét, amire egyébként az előttünk fekvő szám változatos tartalma és szakmai színvonala is garanciát nyújt. A modern társadalom és a könyvtár című cikk (*Román Lászlóné* írása) például még ebben az agyonragott témában is tud újat mondani, és néhány jó érvet ad — mégpedig „offenzív” stratégiái érveket — a könyvtár fontos társadalmi szerepének, jelentőségének elismertetéséért folytatott viták könyvtáros résztvevőinek kezébe. A folyóiratunk által a könyvtári módszertani munkáról és ennek érintkezési területeiről — például a szakfelügyelet kérdéseiről — tavaly gerjesztett vita gondolatai itt két cikkben (*Pál József*) is továbbgyűrűznek; igen fontos könyvtárípusokkal (városi, „C”-típusú falusi, szakszervezeti központi) három írás is foglalkozik (*Pintér László, Bertha Pálné, Győrfi Csabáné*), és ezeket jól egészítik ki az olvasómozgalomról, olvasótáborokról szóló (*Fegő Lajos, Merth László, Schuth János*), továbbá a zenei részlegeket (megyei könyvtár, Beremendi Községi Könyvtár) bemutató cikkek, illetve a hírek és a *Pécsi Téka* (tulajdonképpen *Baranyai Téka!*) nevű helyismereti-helytörténeti könyvismertető rovat közhasznú információi.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

CHERNEL ISTVÁN
TERMÉSZETTUDÓSRól
szól a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár „Vasi életrajzi bibliográfiák” című sorozatának ötödik kötete, Vértesi Péterné kitűnő összeállítására. A gondos sokszorosításban 300 példányban közreadott, gazdagon illusztrált, 413 tételes bibliográfia az 1865-ben Kőszegen született és ugyanott 1922-ben elhunyt ornitológusnak, az első hazai madártani tudományos munka, a háromkötetes „Magyarország madarai, különös tekintettel gazdasági jelentőségükre” szerzőjének teljes életművét számba veszi: Az életrajzi áttekintés után az első részben azokat az összefoglaló bibliográfiákat sorolja fel a szerkesztő, amelyek Chernel munkásságát érdemlegesen regisztrálják, a második rész Chernel műveit témánként — madártan-madárvédelem, vadászat, lábszánkózás (sielés!), egyéb írássok (például: néprajz, nyelvészet) — írja le, a harmadik pedig az életéről, tevékenységéről megjelent cikkek, visszaemlékezések címadatait közli időrendben, egészen napjainkig. Az időrend a besorolás alapja a második fejezet tárgykörein belül is. A kiadványt névmutató és — a Vas megyei hasonló bibliográfiák példájára — a tárgyalat személy emlékért őrző létesítmények, emléktáblák adatai zárják. Külön ki kell emelni az előszónak azt az erényét, hogy a Chernel-dokumentumok leltárhelyének közlésével valószínűsíti a kutatás kalauzt ad az életmű iránt érdeklődők, lehetséges majdani feldolgozók kezébe. (1981. 111 l.)

KOSÁRLABDA. VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIA
címmel jelent meg a Testnevelési Főiskola Könyv-

tárának szakirodalmi tájékoztató szolgálata által kiadott analitikus katalógus, amely a főiskola könyvtárában található szakanyagot tárja fel kiadványfajtanként, ezeken belül pedig szerzői betűrendben. A *Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából* nevű sorozat *Kosárlabda* (1981) című füzetének mellékleteként megjelentetett jegyzék összeállítója, *Szikora Katalin* külön csoportosította a szakkönyveket, a tankönyveket (jegyzeteket), szabálykönyveket, szakcikkek (magyar, illetve idegen nyelvűek), szakdolgozatokat, szakfordításokat, rövid, rakatári jelzeteket nem tartalmazó címleírásait, s az idegen nyelvű tételek esetében címfordításokat is ad. A jegyzék elsősorban a főiskolai oktató-nevelő munka segítésére készült, de a közreadó intézmény a sportág szakvezetőinek, edzőinek és játékosainak használatára is szánta a kiadványt. (1981. 56 l. — soksz.)

FOLYÓIRATJEGYZÉKET
adott ki a *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára*, amelynek alapján új szolgáltatását, a periodikák tartalomjegyzékének fénymásolását kívánja népszerűsíteni. A központi könyvtár állományában található 413 ajánlott folyóirat betűrendes jegyzéke — *Bognár Imréné* összeál-

litása — feltünteti a rakatári jelzeteket, a kiadás helyét, a megjelenés gyakoriságát és a tartalomjegyzék-másolat évi előfizetési díját (ennek folyóiratankénti legkisebb összege 20, legnagyobb 260 Ft). A könyvtár természetesen az olvasót érdeklő cikkekről is vállal másolat — oldalanként 4 forintért. (1981. 28 l. — soksz.)

FELADATGYŪJTEMÉNY A KÖNYVTÁRKEZELŐI ISMERETEKHEZ címmel fontos oktatási segédletet bocsátott közre a gimnáziumok III—IV. osztályában folyó fakultatív könyvtárkezelői képzés résztvevői számára a *Tankönyvkiadó*. A 4000 példányban, sokszorosításban kiadott feladatgyűjteményt, amely a tankönyvet kiegészítve a könyvtártechnikai munkák gyakorlását teszi lehetővé, Méhesfalvi Ferencné főiskolai adjunktus és Szita Ferenc kaposvári könyvtárigazgató állította össze úgy, hogy a tanulók a példákat önálló munkával, otthoni gyakorlással is meg tudják oldani. Minden fejezet bevezetője röviden összefoglalja a feladatokat, és felsorolja a megoldásukhoz szükséges segédleteket is. (1981. 208 l. — 14 Ft)

A **NEMZETKÖZI MUNKAÜGYI SZERVEZET KIADVÁNYAI AZ ORSZÁGGYŪLÉSI KÖNYVTÁRBAN** címmel több mint hatvan év visszatekintő bibliográfiáját tette közzé a Parlamenti Könyvtár. Az angol neve (International Labour Organization) alapján ILO rövidítéssel jelölt szervezet kiadványait 1920-tól 1981 májusáig számba vevő bibliográfiát kétkötetesre tervezik: a most megjelent első kötet az ILO kézikönyveit, tanulmányait, nemzetközi munkaügyi jogszabály-gyűjte-

ményeit sorolja fel rövidített címleírásokkal, amelyeket kiadási évük szerint, ezeken belül pedig betűrendben csoportosított az összeállító, *Oblathné Kiss Zsuzsa*. A 751 tételes, 300 példányban sokszorosított bibliográfia anyagát a tételeszámokra utaló sorozati, tárgy-, valamint névmutató tárja fel. (1981. 191 l.)

KOVÁCS MÁTÉ professzor születésének 75. évfordulója alkalmából 1981. november 24-én nyilvános tanszéki ülést tartott és kiállítását mutatott be a Debreceni Tanítóképző Főiskola köznevelődési tanszéke. Az ünnepi megemlékezésre kiadott bibliográfiai röplap a rövid életrajzi összefoglaló után Kovács Máté művelődéspolitikai írásainak válogatott jegyzékét közli: 1945 után megjelent könyveit, tanulmányait, legfontosabb cikkeit, külön csoportban pedig a róla írt nekrológokat sorolja fel.

PEST MEGYEI TÉKA címmel sorozatot indított a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár, hogy a megye íróiról, költőiről, közéleti személyiségeiről monográfiákat, bibliográfiákat és forráskiadványokat, kézikönyveket bocsásson a terület kulturális értékei iránt érdeklődők rendelkezésére. A sorozat első kiadványa G. Sin Editnek **FALU TAMÁS**ról írt monográfiája. A csaknem száz évet megélt (1881—1977) költő, író hosszú évtizedekig élt Ócsán, illetve Dabason — ahol polgári foglalkozása közjegyző volt —, költeményei, verseskötetei és regényei jelentek meg, az irodalom fő áramlataitól azonban magányos alkotóként mindig távol maradt. Ócsai házában halála után emlékkönyvtárat rendeztek be, s ott őrzik magánkönyvtárát is. A monográfia nemcsak Falu Tamás életrajzát és műveinek, munkásságának bemutatását, értékelését adja, hanem

Szondi Béla összeállítása alapján közli műveinek jegyzékét, és számba veszi a róla szóló irodalmat is. A színvonalas kiadványt Falu Tamás kötetben nem közölt, a **Petőfi Irodalmi Múzeumban** őrzött műveinek jegyzéke és az ugyanott található fényképanyagból származó felvételekből, dokumentum-hasonmásokból összeállított függelék zárja. (Szentendre 1981. 113 l., 7 t. — 19,50 Ft)

ARANY JÁNOS-OLVASÓPÁLYÁZATRA adott ki rejtvenyfüzetet „*Mintha pástortűz ég...*” címmel a Mosonmagyaróvári Városi Járási Könyvtár a város és a járás úttörői részére. A Böröndi Lajos által összeállított, 3000 példányban sokszorosított füzetben feltett kérdéseket legjobban megválaszoló pajtások aprilis végén Mosonmagyaróváron vetélkedőn vesznek részt.

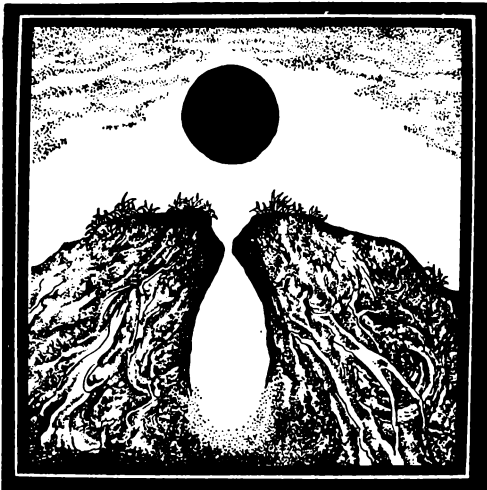
JANUÁR 1-IG A SZERKESZTOSEGBE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK: *Gazdaságpolitikai Tájékoztató* 1981/10. sz., október (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Információ a könyvtári és információs munka eszközeiről és berendezéseiről*. 1981. 2. különszám. Tartalma: BUMS [svéd] adatfeldolgozási és kölcsönzési rendszer; (1981/8. sz.) 5. *Szervezéstechnika*. Tartalma: Allmedia PFC-A 520 Skandex szekrény, Elektromos könyvkötő készülék — FBM, Elektromos könyvkötő készülék — Eichmüller, Papírlukasztó és -kötő készülék — Combo 423 KM, Allmedia számítástechnikai eszköztároló; (1981/11. sz.) 4. *Mikrofilmtechnika*. Tartalma: A. B. Dick System 200 mikrofilmfelvételkészítő berendezés, AM 1830 mikrofilm-lapos nagyító-másoló berendezés, CAPS M 9E mikrofilm nagyító-másoló berendezés, CAPS A1 és A2

mikrofilm olvasó-nagyító készülékek; (1981/12. sz.) 3. *Reprográfia*. Tartalma: U-BIX V3R normálpapírral dolgozó elektrosztatikus másoló, Rex-Rotary 6080 normálpapírral dolgozó elektrosztatikus másoló, RICOH FT 6200 normálpapírral dolgozó elektrosztatikus másoló, Minolta EP—520 normálpapírral dolgozó elektrosztatikus másoló, Minolta EP—710 normálpapírral dolgozó elektrosztatikus másoló; *Irodalomkutatások*. Az általános és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke 1981. december (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtári Tájékoztató* 1981/12. sz., december. Melléklete: *Sajtófigyelő* 1981. júl. 1.—szept. 30. (Nagyközségi és Járási Könyvtár, Edelény); *A magyar testnevelési és sportszakirodalom 1979. évi bibliográfiája* (A Testnevelési Főiskola Könyvtára); *OMKDK Híradó* 1981/12. sz. (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ); *Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból* 1981. november (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára* 1979. Összesített kötet. (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára* 1981/10. sz. (október) (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Újabb külföldi szerzemények (tudományos és ismeretterjesztő művek)* 1981/1—2. sz. (január—június) (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából*. *Kosárlabda*. 1981. ([A] Testnevelési Főiskola Könyvtára Szakirodalmi Tájékoztató Szolgálat) (Melléklete a *Kosárlabda*. *Válogatott bibliográfia* — ismertetését lásd előbb); *Világszerte*. *Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum információs szolgálata* 1981/17. sz. (OPKM).

EX-LIBRIS-RZS

RÉVÉSZ NAPSUGÁR
grafikáiból
(Cikkünket lásd a 108. oldalon)

A IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia ajánlásai

A IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia, miután sokoldalúan megvizsgálta és áttekintette az elmúlt tíz év munkáját, megállapította, hogy a magyar könyvtárak eredményesen segítették a társadalom fejlődését. Szolgáltatásaik színvonalasabbak, sokrétűbbek lettek, olvasóik érdekében számos korszerű formát honosítottak meg ebben az időszakban. Az eredmények számbavétele mellett azonban a konferencia arra is rámutatott, hogy a könyvtárügy súlyos problémákkal került szembe, amelyek együttes hatására végeredményben növekedett lemaradása a társadalom fejlődéséhez és — ebből következően — a könyvtári szolgáltatásokkal szemben támasztott követelményekhez képest.

A konferencia megállapította, hogy társadalmunk fejlődéséhez, feladatainak megoldásához a jövőben még inkább nélkülözhetetlenek a korszerű könyvtári szolgáltatások. A következő időszakban a könyvtárak és más szakirodalmi tájékoztató intézmények (a továbbiakban: könyvtárak) legfontosabb feladata, hogy járuljanak hozzá a társadalom szocialista vonásainak erősítéséhez, a népgazdaság további fejlődéséhez és a művelődési célok megvalósításához. Segítsék az általános, a politikai és a szakmai műveltség folyamatos fejlődését, működjenek közre a termelés és a munka hatékonyságának növelésében, szolgálják a tudományt, az oktatást, a kutató- és fejlesztő tevékenységet, a szabad idő kulturált felhasználását. Ezért fontos művelődéspolitikai feladat a könyvtárak helyének és szerepének erősítése a művelődési intézmények és tevékenységi formák között.

— A könyvtárak alakítsák úgy szolgáltatásaikat, hogy minden állampolgár egyszerűen, gyorsan és a neki legmegfelelőbb helyen juthasson hozzá a számára szükséges információkhoz; fordítsanak különös figyelmet az aktív korosztályok, valamint a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátására; alapfunkcióik maradéktalan ellátása mellett vegyenek részt a művelődési célú közösségek létrehozásában és erősítésében.

— Jelentős mértékben javítani kell a gyermekek, az ifjúság könyvtári ellátását. A könyvtári rendszer fejlesztése az eddigieknél is szorosabban kapcsolódjék az oktatásügy minden fokához és formájához; a könyvtárak lássák el az oktatási rendszer megújulásából következő feladataikat.

— A könyvtárak szolgálataikkal támogassák a tudományos, a kutatási és fejlesztési, az innovációs feladatok megoldását és a termelést; törekedjenek a világ tudományos eredményeinek érdemi közvetítésére úgy, hogy egyidejűleg figyelembe veszik a hazai kutatási célokat és a tudományterületek belső fejlődését; alkalmazzák az ésszerűen szervezett együttműködés eszközeit és vegyék figyelembe a tényleges szükségleteket.

E feladatok átfogó jellege, fontossága, sokoldalúsága, egyidejűsége és egységessége nemcsak fokozatosan növekvő feladatok elé állítja a könyvtárakat és meghatározza a könyvtárak helyét a társadalomban, a művelődésben, hanem igényli fokozott fejlesztésüket is. A könyvtárak felügyeleti szerveinek, fenntartóinak, a társadalmi szervezeteknek, a könyvtár- és a tájékoztatásügy munkatársainak közösen, a teendőket ésszerűen megosztva kell munkálkodniuk. A könyvtárak fejlesztése váljék társadalmi üggyé.

Mindezeket figyelembe véve a IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia az alábbi ajánlásokat fogadta el:

1. *A könyvtárak és használóik kapcsolatainak erősítése* érdekében a könyvtári és az információs szolgáltatások hasznosításához szükséges ismeretek, készségek és jártasságok megszerzését és elterjesztését társadalmi méretűvé kell tenni.

1.1 Már az óvodás korban meg kell kezdeni *a könyv- és a könyvtárhasználatra való nevelést*, az általános és a középfokú iskolák pedig a tananyag elsajátításának és az ismeretszerzésnek nélkülözhetetlen módszereként fejlesszék ki minden tanulóban a könyvtárhasználat készségét és szokását; a felsőfokú intézményekben a szakirodalmi információk megszerzésének és felhasználásának technikáját az önálló tanulmányi munka, a későbbi szakmai és kutatási tevékenység feltételeként kell kezelni, s ennek megfelelően oktatni és számon kérni.

1.2 A könyvtárak *ismertessék meg szolgáltatásaikat* már meglévő és lehetséges használóikkal; a használók igényeinek és a könyvtári szolgáltatásoknak az összhangját folyamatosan tartsák fenn. A könyvtárak kötelessége, hogy napi tapasztalataik, továbbá a visszacsatolást szolgáló vizsgálatok segítségével nyomon kövessék a szükségletek változásait. A különféle használói csoportokat képviselő szervek és intézmények ugyanakkor jelezzék változó szükségleteiket.

1.3 *Országos akciókkal* is elő kell segíteni a könyvtári és az információs szolgáltatások használatának elterjedését, propagálni kell a különféle szolgáltatásokat, meg kell ismertetni igénybevételük módját. Ebben a hosszú távú, de napi tennivalóként jelentkező munkában a társadalmi szervek kezdeményező és mozgósító erejére, a tömegkommunikációs eszközök hathatós közreműködésére van szükség.

2. *A könyvtári és tájékoztatási rendszer fejlesztése* érdekében az egymás mellett működő intézmények halmazából, a sok helyütt különálló könyvtári és szakirodalmi információs tevékenységek integrálásával létre kell hozni az *egységes könyvtári—tájékoztatási rendszert*, és gondoskodni kell hatékony működéséről. A társadalmi, gazdasági, tudományos és műszaki szükségleteket, a belőlük fakadó igényeket nagyrészt országos és nemzetközi keretekben szervezett együttműködéssel és munkamegosztással kell kielégíteni.

2.1 Az *együttműködést* úgy kell megszervezni, hogy az a könyvtári-tájékoztatási tevékenység valamennyi területére kiterjedjen. Ennek keretében gondoskodni kell a hálózati, a szakterületi, az ágazati és a regionális met-szetű, továbbá a tervezési, a gazdasági-pénzügyi, a statisztikai, a technikai, valamint a képzési jellegű együttműködésről és munkamegosztásról.

2.2 A könyvtárak közötti együttműködést a *kölcsönös érdekeltségre* kell alapozni. A felügyeleti szervek és fenntartók az együttműködés elősegítése érdekében alkalmazzanak új ösztönzőket. A hatáskörök és a felelőség pontosabb rögzítésével, a következetes ellenőrzéssel és számonkéréssel az eddigieknél jobban kell segíteni a sokirányú együttműködés létrejöttét, szervezett és folyamatos fenntartását. E célok megvalósítása érdekében a könyvtárosok, illetve a fenntartó és a felügyeleti szervek szemléletén és munkastílusán egyaránt változtatni kell.

II.

2.3 Az ésszerű munkamegosztás és az együttműködés erősítésével, a gazdaságosság és a takarékoság egyidejű szem előtt tartásával a könyvtárak — leküzdve az eddigi autarkias törekvéseket — fokozzák tevékenységükben a *szolgáltatások átvételét és közvetítését*, és működjenek közre az országos szakirodalmi információs feladatok ellátásában is. A fenntartók támogassák és szorgalmazzák a könyvtárak ilyen irányú tevékenységét.

2.4 A rendelkezésre álló eszközök elosztásakor előnyben kell részesíteni a *központi szerepkörű könyvtárakat* (a nemzeti könyvtárat, a tudományos könyvtárakat, az országos feladatkörű szakkönyvtárakat, az egyetemi és a főiskolai könyvtárakat, a megyei, a városi és a szakszervezeti központi könyvtárakat), amelyekre az együttműködés megszervezésében és irányításában, az országos könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási ellátásban kiemelt szerep vár.

2.5 A fenntartók törekedjenek arra, hogy a hozzájuk tartozó könyvtárak központi szolgáltatások igénybevételével, *központosított ellátórendszerekhez* való csatlakozással színvonalban és teljesítőképességben harmonikusan illeszkedjenek az országos rendszerbe. Az elmaradott könyvtári szolgálat fejlesztését elsősorban a szakember-ellátottság javításával, az életképtelen könyvtárak önállóságának megszüntetésével, a *többfunkciójú könyvtárak* körének bővítésével, jól működő mozgókönyvtári ellátással kell segíteni. A több könyvtártípust is magukba foglaló központosított ellátórendszerek elterjesztése mellett mindenhol, ahol ezt a körülmények lehetővé és célszerűvé teszik, s egyben a szükséges feltételek rendelkezésre állnak, meg kell gyorsítani a különböző típusú könyvtárak *integrálását* (közművelődési és iskolai könyvtárak; szakszervezeti és szakkönyvtárak; felsőoktatási központi, kari és tanszéki könyvtárak stb.).

2.6 A *központi szolgáltatások* továbbfejlesztésével és funkcionális egymásraépítésével, valamint az együttműködés fokozásával magasabb színvonalra kell emelni az országos szakirodalmi ellátást. A Magyar Nemzeti Bibliográfia automatizált rendszerében a legfontosabb fejlesztési feladat a hazai kiadású dokumentumok könyvtári feldolgozásának országos központosítása. Szakmai, gazdasági és devizagazdálkodási szempontból egyaránt kiemelt feladat a külföldi dokumentumok országos nyilvántartásának az automatizálása.

3. A *könyvtári rendszer működési és fejlesztési feltételeinek* javítása érdekében mindenekelőtt azokat az anyagi és személyi feltételeket kell biztosítani, amelyek viszonylag kis ráfordítással megalapozzák a további fejlődést (pl. koordináció, képzés, könyvtárhasználatra nevelés, közép-gépesítés stb.).

3.1 A könyvtári rendszer *dokumentumbázisának* alakításakor a hazai dokumentumtermést illetően el kell érni a teljességet, olyan többszörözéssel, amely a gazdasági lehetőségek figyelembevételével optimális gyorsasággal elégíti ki az igényeket. A külföldi dokumentumok beszerzésekor az legyen a cél, hogy a világ dokumentumterméséből mindaz bekerüljön az országba, ami a magyar felhasználók számára szükséges. Előnyben kell részesíteni a tudomány, a kutatás-fejlesztés, a termelés és a piackutatás, a felsőoktatás és az irányítás számára szükséges dokumentumok, továbbá a legalapvetőbb kézi- és segédkönyvek beszerzését. A nemzetközi kiadványcseretevékenységet a tudatos gyarapítás, állománykiegészítés gazdaságos for-

májaként kell fejleszteni. Az import erőteljes koordinációjára van szükség. A korlátozott anyagi lehetőségeknek és a dokumentumárak gyors ütemű növekedésének egyidejű figyelembevételével a központi szerepkörű, országos ellátást biztosító könyvtárakat előnyben kell részesíteni. Törekedni kell a dokumentumtípusoknak a jelenleginél egészségesebb arányára, gyűjteni kell az ismerethordozók valamennyi típusát, mégpedig a feladatok ellátásához szükséges és a gyűjtőkör által meghatározott mélységben. Javítani kell a könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványok és más dokumentumok beszerezhetővé tételét és a róluk való tájékoztatást.

Minden könyvtártípusban fokozni kell az állomány ésszerű apasztását; a ritkán használt állományegységeket a használók számára hozzáférhető tárolókönyvtárakban kell elhelyezni. Pontosan meg kell határozni az országos feladatkörű szakkönyvtárak és más központi szerepkörű könyvtárak megőrzési kötelezettségét.

3.2 Különös gondot kell fordítani a könyvtárak dokumentumbázisának ésszerű megőrzésére, az *állomány védelmére*. E kötelezettség elsősorban a kéziratokra, a ritka és régi nyomtatványokra stb. vonatkozik. Az egyszerűbb állományvédelmi feladatokat maguk a könyvtárak, a hálózati központok végezzék el, míg az összetettebb, nagyobb szakértelmet igénylő munkákra központi restauráló laboratóriumot kell létesíteni. A jelenleginél többet kell törődni a gyakran használt állomány védelmével is, elsősorban a könyvkötő kapacitás fejlesztése és a szakemberképzés megerősítése révén.

3.3 Lényegesen fejleszteni kell a könyvtárak korszerű *technikai felszerelését*, eszközhasználatát. Meg kell szervezni a könyvtári bútorok, berendezések, kisgépek stb. központi értékesítését. Bővíteni kell a könyvtárak reprográfiai kapacitását, törekedni kell a kirívó elmaradások felszámolására, az elavult, illetve az elhasználadott berendezések idejében történő kicserélésére. Növelni kell a méretazonos másolatok arányát a könyvtárak dokumentumszolgáltatásában és a könyvtárközi kölcsönzésben. A mainál lényegesen szélesebb körben kell alkalmazni a mikrofilmtechnikát; a mikrofilm-készítés bázisait elsősorban minőségileg kell fejleszteni, közülük országos feladatok ellátására is alkalmassá kell tenni az Országos Széchényi Könyvtár laboratóriumát. Minden jelentősebb könyvtárban lehetővé kell tenni a mikrofilm olvasását, és növelni kell a mikrofilmről nagyítást készítő berendezések számát.

3.4 A hazai és a nemzetközi követelményeknek megfelelő ütemben kell gondoskodni a *számítástechnika* könyvtári alkalmazásának fejlesztéséről. Fokozottan kell támaszkodni a nemzetközi együttműködésen alapuló számítógépes rendszerekre. Lényegesen növelni kell — a hazai, elsősorban a társadalomtudományi adatbázisok létrehozása mellett — a külföldi eredetű adatbázisok felhasználását, főként terminálok segítségével. Előbbre kell lépni az elsősorban adminisztratív jellegű könyvtári munkafolyamatok automatizálása terén is. Az országon belül egységes, összefüggő gépi rendszer kialakítására kell törekedni.

Az információáramlás gyorsaságát korszerű híradástechnikai eszközök alkalmazásával kell növelni.

3.5 A rendelkezésre álló, korlátozott anyagi lehetőségek koncentrált és maximális kihasználásával javítani kell a könyvtárak *elhelyezési* körülményeit. A létesítményfejlesztésben (új beruházások, bővítések, rekonstrukciók) kiemelt helyet kell kapniuk a központi szerepkörű könyvtáraknak, valamint a könyvtárral nem, vagy igen rosszul ellátott településeknek, lakóközségeknek. A nemzeti könyvtár új épületét 1983-ban meg kell nyitni a használók előtt.

3.6 A háromszintű *képzés* (egyetem, főiskola, könyvtárkezelő-képzés) fenntartása mellett törekedni kell a különböző szinteken végzett könyvtári és információs szakemberek helyes képzettségi arányának kialakítására. Mind az egyetemen, mind a főiskolákon változatlanul szükség van nappali és levelező tagozatra, s fejlesztendő a kiegészítő képzés. A fővárosban meg kell teremteni a főiskolai könyvtárosképzést. A keretszámokat az alaposan felmért szükségletekhez kell igazítani. Folyamatosan korszerűsíteni kell a képzés tartalmát, emelni színvonalát; bővíteni kell a szakpárosítás lehetőségeit. Az elméleti ismereteken belül, továbbá az elméleti és a gyakorlati ismeretek között — a képzési szintek és irányok szerint — meg kell határozni és érvényesíteni kell a legcélszerűbb arányt. Fejleszteni kell a gyakorlati képzés feltételeit. Gyarapítani kell a könyvtárosok általános és politikai műveltségét, idegen nyelvtudását.

A képzés fejlesztésével párhuzamosan egyre nagyobb jelentőséget kell kapnia a folyamatos és szervezett *továbbképzésnek*. Ki kell alakítani a továbbképzés rendszerét.

Folyamatosan gondoskodni kell a szükséges tankönyvekről, jegyzetekről és az egyéb oktatási segédeszközökről.

3.7 Az eddigieknél jobban kell segíteni a pályakezdő munkatársak beilleszkedését és fejlődését, erősíteni kell a szakmához való kötődésüket. Javítani kell a *káderfejlesztési* és *-utánpótlási* munka színvonalát. Törekedni kell a könyvtárakban dolgozók ésszerűbb foglalkoztatására és a jobb munkaszervezésre. A könyvtárosok hivatástudatának erősítésében, szemléletük alakításában, szaktudásuk növelésében, a könyvtárosok összefogásában és mozgósításában továbbra is vállaljon vezető szerepet a Magyar Könyvtárosok Egyesülete.

4. *A könyvtári rendszer irányításának és felügyeletének* fejlesztése érdekében, a könyvtári rendszer megfelelő irányú és ütemű, gazdaságos és hatékony fejlődéséhez, koordinált és rendszerszerű működéséhez az országos és a területi programok kialakítása, összehangolása és következetes érvényesítése szükséges.

4.1 *A könyvtár-fenntartók és a felügyeleti szervek* a Művelődési Minisztérium által meghatározott országos könyvtárpolitikai célokkal összhangban irányítsák a könyvtárak tevékenységét, teremtsék meg a könyvtárak működési feltételeit, támogassák az országos célok megvalósítására, a szellemi és az anyagi erők összefogására, az elaprózottság felszámolására irányuló törekvéseket, az együttműködést szolgáló és a hálózati szervezeti keretek határait átlépő megállapodásokat, társulásokat.

4.2 *Az országos könyvtárpolitika* alakításába és érvényesítésébe, a könyvtárpolitikai döntések előkészítésébe be kell vonni a felügyeleti szervek, a

fenntartók képviselőit, az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, a könyvtár-igazgatói tanácsokat, valamint a könyvtárak és könyvtárosok széles körét. El kell mélyíteni az ágazati irányítás demokratizmusát.

4.3 Az *ágazati irányítás* eszközrendszerét a társadalom- és gazdaságpolitika követelményeivel, az államigazgatás korszerűsítésével összhangban, a könyvtárügy sajátosságainak megfelelően kell továbbfejleszteni. A könyvtárakról szóló törvényerejű rendelet kiadásával megkezdett jogi reformot meg kell gyorsítani. Meg kell valósítani a könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatás egységes ágazati irányítását. Mind nagyobb szerepet kell kapniok a könyvtári rendszer egészét, illetve a könyvtári és a szakirodalmi ellátás szempontjából kulcsfontosságú intézményeit befolyásoló szabályozóknak (központi támogatás, devizapreferenciák, anyagi érdekelttség, kedvezmények nyújtása, illetve megvonása), és a rendszer optimális működését segítő szervezeti megoldásoknak. Rendezni kell a térítéses szolgáltatások körét, gazdasági feltételeit. Szabályozni kell a könyvtárügy különféle metszeteiben (szakterületi, területi) kialakítandó együttműködési vállalkozások gazdasági-szervezési feltételeit, működési módját. A könyvtári-informatikai szabványosítási tevékenységet szélesebb körű szakértői közreműködéssel és az ágazati irányítás erőteljesebb tervezői-szervezői részvételével lényegesen meg kell gyorsítani.

4.4 Az ágazati irányítás hatékonyságának növelése érdekében egységes *szakfelügyeletet* kell kialakítani és azt ki kell terjeszteni az egész könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási rendszerre, fokozott figyelmet fordítva a kulcsfontosságú intézményekre. Az országos szakfelügyeletben érvényesíteni kell az ágazati (hálózati), illetve területi elvet is.

4.5 A könyvtárakban folyó kutató-fejlesztő tevékenység orientálására középtávú *kutatási programokat* kell összeállítani és megteremteni az eredmények gyakorlati alkalmazásának feltételeit.

5. *A könyvtári rendszer intézményi kapcsolatainak erősítése* érdekében a könyvtárak más művelődési, tudományos és információs intézményekkel, szervezetekkel munkamegosztásban, azokkal a kölcsönös érdekelttség alapján kialakított tartalmi együttműködésben végezzék munkájukat. Sajátos eszközeikkel támogassák őket és megfordítva: ezek az intézmények is éljenek a könyvtárak lehetőségeivel, ösztönözzék használatát a könyvtári szolgáltatások igénybevételére.

5.1 *A közgyűjtemények együttműködését* az állomány gyarapítása, feltárása és a szolgáltatások terén a hagyományokból kiindulva, a ma valóságához és a jövő követelményeihez igazítva kell továbbfejleszteni.

5.2 A közművelődési könyvtárak váljanak a művelődés még erősebb, még hatékonyabb alapintézményévé. Fokozottabb mértékben működjenek együtt más művelődési intézményekkel. Kisebb településeken és lakótelepeken — erősítve a könyvtári rendszerhez fűződő szakmai kapcsolatokat, kiterjesztve és színvonalasabbá téve a könyvtári szolgáltatásokat — szorgalmazni kell a könyvtárak integrációját *az iskola keretében kialakuló intézményszervezetekbe*.

5.3 A lényegi érdekazonosság alapján tovább kell javítani a könyvtárak kapcsolatait *a dokumentumokat előállító és forgalmazó vállalatokkal*, intézményekkel, mindenekelőtt a hazai könyvkiadókkal és kereskedelmi vállalatokkal.

EX-LIBRIS-RZS

RÉVÉSZ NAPSUGÁR
grafikáiból
(Cikkünket lásd a 108. oldalon)

